Muravidék 22

képzőművészet, irodalom, kulturális létformák

Aranyszemfedő alatt a szikla

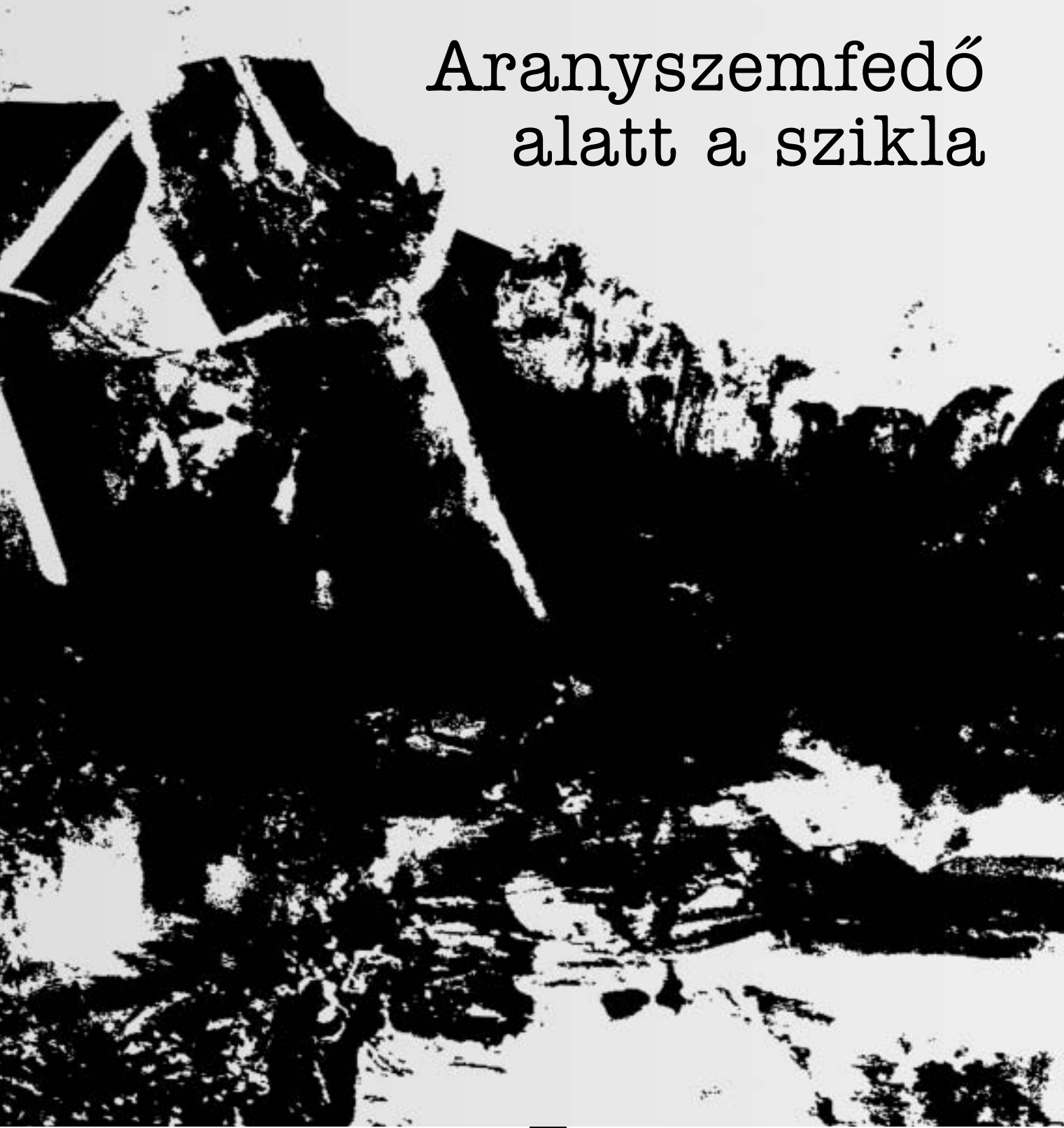

Muravidék

kulturális folyóirat

képzőművészet, irodalom
kulturális létformák

Aranyszemfedő alatt a szikla

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2013

Győrffy Sándor

Aranyszemfedő alatt a szikla

Amíg vágyik, mindenki rab. / Isten veled szárnyrakelt lélek, / nyugodj meg, szárnyrakelt anyag!
Szabó Lőrinc: Rabok

1938-ban írta Szabó Lőrinc fenti sorokat, a *Reggeltől estig* versciklus kilencedik, utolsó költeményében. Ki gondolná, hogy egy profán esemény, egy repülőút emléke hívta elő szárnyaló gondolatait. Hiszen itt egy élmény köntösében olyan szóképeket, metaforákat olvashatunk, amelyek ráillenek magukat a „mindenséggel mérő" alkotókra is. A ciklus első versében olvassuk: „Sorsod indul, rabja vagy." A negyedikben: „…szól a Kisértő: – A halál versenyt száll vele!" Ekkor már 18 éve annak, hogy Erdélyben sorsának rabjaként megírta első elbeszélését a halállal versenyt szálló, az Erdélyi Helikon egyik alapítójává leendő író, Nyirő József. Ekkor, 1938-ban, már megjelent a *Havasok könyve*, és készült a *Madéfalvi veszedelem*. Nem sejtette az író, hogy néhány év múlva közéleti szerepet bíz rá népe és a történelem. Még 15 év kemény munka – annak gyümölcseként a magyar irodalom kikerülhetetlen gyöngyszemei –, majd a megpróbáltatások ideje kell, hogy a hazavágyó rab szabadult lelke szárnyra keljen, és megnyugodjon az anyag. 60 éve, hogy az ismert, szeretett és szinte minden művében jelen lévő hegyeitől távol tért vissza Teremtőjéhez.

Korunk egy-egy kiemelkedő alkotója ünnepléseinek legalább egy jótékony eredménye van: azok is odafigyelnek rájuk, olyan embertársainkhoz is eljut a magyar kultúra egy nagyszerű szeletéből néhány morzsa, akik életmódjukból adódóan korábban nem jutottak hozzá. Ez a talaj valószínűleg nem teljességében terméketlen. Napjainkban számtalan konferencia foglalkozik az irodalom legjobb művelőivel. Egyes esetekben azonban a bizonytalan megközelítések, értékelések, és mind a mai napig tartó homályos, több mércével mérő hozzáállások miatt találkozhatunk méltatlan „méltatásokkal" is. Változnak a társadalmak, és változnak azok a szavak is, amelyekkel leírjuk világunkat, eseményeinket, történelmeinket. Ezért aztán nehéz eldönteni, hogyan illeszkedjenek egymáshoz múltunk történései és a leírásukra használt szavaink. Bizony, néha igaztalanul, sőt kártékonyan. Ennek fő okát az addig nem volt, jó vagy rossz szándékkal kreált olyan fogalmakban látom, amelyek nem követik a társadalmak változásait. De ne feledjük, ezeket a fogalmakat emberek használják, akik gyakran elfelejtik, hogy „A megismerhető és kimondható határainak megmutatása, az illeszkedések megközelítése alapfeladatunk." (Bohár András)

Az ember egész életében véghezvitt összes cselekedete, gondolatvilága, hite vagy hitetlensége a minden teremtményt éltető, megengedő isteni elrendelés szerint történik. Nem léphetünk ki belőle. Ugyanakkor, a művészet képes arra, hogy a valóságból új, absztrakt valóságot teremtsen. Semmit nem hoz létre, ami addig valamilyen módon a világban benne nem volt, de amikor a művet elkészítette, akkor olyan új dolog jön létre, amit „semmiből való teremtésnek" is nevezhetnénk. De nem nevezzük, mert tudjuk: „Embernél ez lehetetlen, de nem az a Mindenható Istennél." Ő adhat különös elmét és lehetőséget kiválasztottjainak, és „Az őbenne való hit által Isten ajánlja az övéinek a láthatatlan látásának a panorámáját." (Hegedűs Loránt)

Nyirő József műveiben a naturalisztikus valóságot kendőzetlenül megjelenítő, a mai ember számára esetenként hihetetlennek tűnő történetek mellett ugyanakkor felfedezhetjük a természet megjelenítésének hallatlan erővel előadott alkotói módszerét. A mindenkoron körülötte lévő világ legapróbb részleteinek megismeréséhez vezetett abba alámerülő élete.

Nyirő József boldog ember volt, hiszen Jakab apostol írása szerint: „Boldog ember az, aki kísértésben kitart; mert minekutána megpróbáltatott, elveszi az életnek koronáját, amit az Úr ígért az őt szeretőknek." Ő egyike azon magyar íróknak, akikről elmondhatjuk, hogy megpróbáltatott, és kitartott. Úgy életében, mint halálában, sőt, azon túl is. Munkásságában a mélységet kereste, és a magasságba jutott. Oly könyörtelen igazsággal magasodik előttünk, mint a *Kopjafák*-ban általa megénekelt hegy belsejében "aranyszemfedő alatt a szikla".

Horváth Ödön

MESSIÁS

Az összecsengő rímek már hamisnak tűnnek
a megszokott ritmusok túl szabályosnak
laza gondolatok futnak egymás után
de nem képviselik a költészetet
korunk jellemvonásáról beszélnek
mint harapódzott el bennünk az állandó cselekvés vágya
a szenzációk szomjúsága a türelmetlenség

Korunk az érthetetlen szótagok városa
a lárma a motorok a teherkocsik a tömegek városa
a tülekedők indulatosak nyugtalanok városa
a bekebelezettek a kiokádottak városa
az időtlen zagyvaságok városa az ide-oda futkosás városa
az autópályák az alagutak a stadionok a metróállomások városa
a naponta újat keresőké az újra és újra kiábrándultaké
a szünet nélküli sóvárgások rabjaié az újságkihordóké
az élve aszfaltba temetettek városa

Korunk pazarló fényességében is fénytelen város ahol egyre ritkább a remény
ez a hit nélküli Optimizmus
az őrület városa
a fullasztó mennyiségtől fuldoklók városa
a vagyonukat féltők a mindent ki- és lecserélők
a gyorsaságra büszkék városa
a munkaadók és a munkavállalók egyezkedésének városa
a sztrájktörőké a guberálóké
a karton-matracon élőké
a többszörös házasságkötők és a házasságközvetítők városa
az emlékeiktől lelkiismeretük elől menekülőké
a hiszékeny bolondok a sárban ácsorgók a feneketlen lyukban ücsörgők városa

Korunk a korán megöregedőké
ők ülik körül a Bálványt őket ülik körül a Dolgok
közöttük terjed a mindentől elidegenedés járványa
a kábítószer utáni éhség

Korunk a fitymált múlt
a fejünkre-nőtt jelen
a hátunk mögé zuhant jövő városa

Egyszer majd különös madár száll át a város felett
süvítő hangja száll előtte és utána
és csönd lesz
lassan kiformálódnak az új körvonalai

lassan eljön az eddig még nem ismert város
az új lelkekből formált város
a gyermekséget visszaadó város
a rácsodálkozások városa
és eljön ő is
elhozza a vigasztalást kőre követ rak és elküldi az igazság lelkét

Ott beszél hozzánk a mezőn
ott tanít minket a hegyen
ott közeledik felénk a vízen
mindenütt találkozhatunk vele
hangja a lágy vízcsepp hangjára emlékeztet
a fényes tisztások békéjére
hirdeti a szolgálat tiszteletét az alázat megszelídítő erejét
megtanít a magasba tekinteni
sorsunkhoz igazodni
kivezet a síkra oda ahol a magasság és a mélység egyesülnek
a szűzi magasság és a titokzatos mélység
feltárja a fent és lent harmóniáját
a belső és a külső helyes arányát
megmagyarázza a teremtés titkainak értelmét
megérteti a fény és az árny egymásrautaltságát
az élet és a halál fontosságát
odavisz a vízesésekhez
elénk tárja ifjúságunk barlangrajzait
felfogjuk a csönd szükségességét
kisétálunk vele a határtalan zöldbe
a gyönyörű kék tükröt is megmutatja
ahol szépségérzetünket áhítat gazdagítja
ahol a szent komolyság vidámsággal keveredik
lefaragja bennünk a szélsőségeket
elkísér a lét közepére a szív országába
tőle tudjuk meg csak a soha be nem fejezhető munkában lelhetjük örömünket
mert tükörképe az ég és a föld változásainak
tudatosítja bennünk a szünet nélkül valót
megérteti velünk a magok a füvek a fák lelkét
dalra táncra tanít
új mérleget ad kezünkbe
a mértékletesség mérlegét
kiönti a szép szavak edényét
meghív a hívatlan vendégek körébe
felfogja a kövek zuhanását és a felcsapódó port
kiszitálja a sötétséget és kiöblíti a nyomorúságot
azokat akiknek semmiből sincs elegük
megismerteti azokkal akiknek már mindenből elegük van
felkelti a megcsömörlöttek kíváncsiságát
megszervezi az unatkozók és az éhezők találkozóját
kimeríthetetlen forrást ad a szomjazóknak

Elmondja mi lesz ha nincs rend ha mindent összekavarunk
leszoktat a szócsatákról a haszontalan fecsegésről
megmutatja a helyes utat
aki azon jár szépsége belülről fakad
meglátszik alakján munkáiban
felkelti az esztelenben a jót és fegyelemre tanítja
kivezeti a zavarodottságból a tanácstalanságból
átvezeti az áthidalhatatlanon
elvezeti az Igazsághoz
rá várunk hadd törjön darabokra minden egészet
hadd illesszen újra eggyé minden darabot
hadd fogalmazza meg kérdéseinket hadd keltse fel lelkiismeretünket
mert hadat üzen a közönyösségnek és az erőszaknak
elűzi a tisztátalanokat minden embertelen szót eltapos
keze nyomán betömődnek a börtöncellák
a szétvert koponyákba visszatér az értelem
a kiütött szemek újra látnak
a megcsonkított szájak elmondhatják történetüket
a kicsavart karok mozogni tanulnak
és újra járni az összeroncsolt lábak
láttatja tanúsítja állandó harc dúl a szeretet ellen
a mindennapi ételért-italért
kölcsönös segítőkészségre ösztönöz
tűnjék el a harc
jusson étel-ital mindenkinek
elodázhatatlan megtérésre int
és lelkünk erőre kap és nyugalomra lel
minden újabb év évszázadnak tűnik
gyermekek futnak a horizont felé
kezükben magasra tartják a napsugarakat

Medvigy Endre

Egy Magyar Örökség díjra méltó székely író: Nyirő József

Nyirő József a két világégés közötti erdélyi magyar irodalom markáns egyénisége, igen jelentős alkotója, legnépszerűbb prózaíróinak egyike, a székelység és az erdélyi magyarság hivatott szószólója. Szépíró, újságíró és lapszerkesztő. A II. bécsi döntést követően budapesti lakos, 1942 februárjától országgyűlési képviselő a magyar parlamentben, az alsóházban. 1945-től haláláig a hontalanok útját járó bujdosó, a nemzeti emigráció közéleti feladatokat vállaló literátora. Itthon, a Kárpát-medencében a pártos művelődéspolitika szűkkeblűsége következtében évtizedeken át nem jelenhettek meg könyvei, és egyre késett gazdag irodalmi munkásságának tárgyilagos és értékközpontú méltatása. 1990-től napjainkig közel teljes életműve végre itthon, Magyarországon is közkinccsé válhatott a Csokonai, a Szukits és főleg a Kairosz Kiadó áldozatvállalásának köszönhetően. Eljött az ideje, hogy kimondjuk: Nyirő József életművének, kincses irodalmi hagyatékának minden értéke a Magyar Örökség szerves része.

Nyirő Józsefet, a Kolozs megyei Kide község plébánosát a háború embertelensége és az ezeréves Magyarország feldarabolása kiábrándítja. 1919 októberében kilép a rendből, és megnősül, feleségül veszi Bedő Ilonát. Már kispapként is publikált, de csak Trianon után robban be az irodalmi életbe, ekkor több alkalommal is ő az erdélyi irodalmi folyóiratok és napilapok novellapályázatainak az első helyezettje. Így 1920-ban *Értelek, virág* című, a békediktátumok önkényességét bíráló elbeszélésével a *Keleti Újság* és a *Napkelet* pályázatának nyertese. 1921-től a kolozsvári *Keleti Újság* belső munkatársává válik, majd 1925-től az Országos Magyar Párt egymást váltó napilapjainak újságírója (*Újság*, 1927-től *Keleti Újság*).

A székely író szerepet vállal az erdélyi irodalmi élet szervezésében. 1921-ben Kós Károly és elvbarátai társaságában rész vesz a Kaláka irodalmi vállalat és könyvkiadó szövetkezet megalapításában. 1923-ban és 1924-ben Nyirő József a konzervatív szemléletű irodalmi folyóirat, a *Pásztortűz* főszerkesztője. 1924-ben Kós Károllyal, Kádár Imrével, Ligeti Ernővel, Paál Árpáddal és Zágoni Istvánnal megalapítja az Erdélyi Szépmíves Céhet, az erdőn túli táj két évtizeden keresztül legjelentősebb könyvkiadóját.

1924-ben a kolozsvári Minerva gondozásában lát napvilágot Nyirő József első elbeszéléskötete, a *Jézusfaragó ember*. A szerző az ő népéről vall, a Szkítiára még emlékező, hun hagyományt őrző, küzdelmes történelmünk során a szülőföld védelmében és a magyar szabadságért vérét gyakorta hullató székely nép büszke fiairól fogalmazza balladás tömörségű elbeszéléseit: „A székelyek emelt elmével járnak. Nem barom mellett baktató parasztok ők, hanem Isten jobbjának árnyékai, kiknek értelme röptében táplálkozik, mint a fecske." Ritka tájszavakat használ, a tájnyelv szemléletes fordulatait alkalmazza, ízes székely-magyar nyelven alkot. Elbeszéléseiben békésen megfér egymás mellett a papneveldében elmélyített katolikus hit, a panteista természetrajongás és az ősvallás emlékét őrző székely hiedelemvilág. A címadó elbeszélésben a háború poklait megjárt székely szobrász a kereszthalál gyötrelmeit szenvedő, reményvesztett Krisztust faragja. A szeretetre, megbocsájtásra és gyöngédségre vágyó emberek visszariadnak a kínba torzult korpusztól, annak naturalista, expresszionista ábrázolásától.

Nyirő József 1926-ban – írótársaihoz hasonlóan – meghívót kap Kemény János marosvécsi kastélyába, ahol részt vesz a Helikon íróközösség megalapításában. 1928-ban indul az erősödő irodalmi közösség folyóirata, az *Erdélyi Helikon*. A székely író 1930-tól 1939-ig külső munkatársa a rangos havi lapnak.

Az Erdélyi Szépmíves Céh 1928 és 1939 között hét könyvet jelentet meg (egyik) alapítójától, Nyirő Józseftől. *A sibói bölény* című regényében drámai ellentét feszül a Habsburg Birodalom

egységesítésének, központosításának okán a magyar nyelv szabad használata ellen támadást indító II. József és az Erdély szabadsága érdekében és az anyanyelv védelmében fellépő idősebb Wesselényi Miklós között. Wesselényi a küzdelem győztese, és ez biztatást jelent az anyanyelvében, nemzeti kultúrájában, önazonosságában veszélyeztetett kisebbségi magyarság számára.
Isten igájában című önéletrajzi regényében az írás erejével, hitelesen jeleníti meg azt az önemésztő, belső küzdelmet – saját vívódását –, amelynek során a szegény sorsú fiatalember a továbbtanulás, az értelmiségivé válás akkoriban lehetséges ritka módozatai közül a papi hivatást választja, majd csalódottságában, meghasonlottságában, sok vívódást, hosszú önmarcangolást követően mégis világi pályára tér.
1933-ban, Gy. Szabó Béla drámai hatású fametszeteivel jelenik meg a *Kopjafák* novellafüzére, amely prózában alkotott balladákból áll. Itt olvashatunk a halottvivő székelyről, aki nincstelenségében halott asszonyát vonaton szállította haza, a döbbent utasok szánalmával, a kalauz szemhunyásával. Innen tudjuk meg, hogy vén Szabandi szerettei tudtával és beleegyezésével a torjai büdösbarlangba ment meghalni, hogy családja élhessen, az éhes szájakba több falat jusson. Ugyanezt a tragédiát két évtizeddel később Sánta Ferenc újra megfogalmazta *Sokan voltunk* című elbeszélésében. A japán Fukazawa Hichiró hasonló szokást, társadalmi drámát tár elénk 1956-ban fogant korai novellájában, a *Zarándokének*ben: a szegények az öregeket elsegítik a hegyek közé meghalni. A székely író mondanivalója emberi és egyetemes. Nyirő József elsőként írta meg az említett világirodalmi témát.
1936-ban kerül nyomdába a *Havasok könyve* az erdélyi író természet ihlette novelláival. Nyirő József még a megjelenés előtt így nyilatkozott készülő könyvéről Reményik Sándornak, a kisebbségi fájdalom költőjének: „Immár én is beteltem az emberrel, túl akarok menni rajta, valami mást akarok, többet, nagyobbat. Az egész természetet akarom beszéltetni. meg szeretném írni a székely Dzsungel-könyvet. A Havasok könyvét." Nyirő természeti heroizmusának világirodalmi előzménye Kipling. A kötet egyik reprezentatív elbeszélése a *Naptűzgyújtás*. A nyugati kereszténység felvétele előtti, ősi magyar hitvilág Székelyföldön még a XX. században is őrzött hagyományait láttatja nyírfának támasztott kilencfokú létrájával, melyen egykoron a táltos hágott a magasba, hogy a jövő titkait kutatva kapcsolatot teremtsen a felső világgal. A novellára Diószegi Vilmos néprajzos is felfigyelt, és ismerteti a *Sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben* című, tudományos igényű munkájában.
A transzszilvanizmus vagy erdélyiség humanizmusa, odahaza tartó, h·séges eszméje Erdély népei, emberfajtái és vallásai között keresi az egyensúlyt, hivatkozva a tordai országgy·lés 1568-as, Európában először megfogalmazott türelmi elvére. Tamási Áron munkásságában a népfajok közötti testvériség kívánalma elbeszélésében, a *Közös kincs*ben fogalmazódik meg legmarkánsabban. Nyirő József *Székelyek* című kötetében az egyik elbeszélésben, az Erdélyben egyanez a türelmi elv és gyakorlat vallási formában érvényesül. A székely faluban a személyében, vallásában és nemzetiségében azonosíthatatlan, ismeretlen halottat a katolikus, a református és az unitárius pap közösen búcsúztatja, a végtisztességnél nincs helye a türelmetlenségnek. A testvéri közösség vállalása a megmaradás feltétele: „Erdélyben a három püspök, a katolikus, református, unitárius havonként leült egymás mellé, és szép szeretettel megtraktálták összes egyházi iskolai ügyeiket, a közös állásfoglalást sérelmeik és a fenyegető veszedelmek ellen."
Az én népem nem önéletrajz, hanem regény, mégis közel áll Nyirő József önvallomásához. A szerző könyve megfogalmazásakor a székelységről vall, de minden bizonnyal a mi lett volna gondolata is foglalkoztatja. Református lelkész sorsát állítja regénye tengelyébe, mert a protestánsoknál a papi szolgálat és a családalapítás békésen megfér egymással. Templomért és iskoláért folyik a küzdelem. A népét, vallását megtagadó hitehagyott magába szállva eklézsiát követ, hogy visszatérhessen a közösségbe, amelyből vétetett.
1939-ben a szerző újabb történelmi regénnyel jelentkezik. A *Madéfalvi veszedelem* című könyve megírásával a Mária Terézia „felvilágosult" uralkodása idején, 1764-ben történt bestiális székelygyilkolás áldozatainak állít emléket. Nyirő József históriai ihletettség· könyvei nem elszigetelt

alkotások, hanem jól illeszkednek a két háború közötti időszak történelmi regényei közé, Berde Mária, Gulácsy Irén, Gyallay Domokos, Kós Károly, Makkai Sándor, Szántó György és Tabéry Géza múltunkat idéző könyvei között a helyük.

Nyirő József 1939 februárjában veszi át Szász Endrétől a kolozsvári *Keleti Újság* szerkesztését. A *Keleti Újság* egy évtizeden át az Országos Magyar Párt lapja volt, de 1938 tavaszán Romániában betiltották a pártokat és az egyesületeket. A székely író ténylegesen 1941 karácsonyáig szerkeszti a napilapot.

1940 nyarán, a II. bécsi döntést megelőző várakozás feszültségteli hónapjaiban Nyirő József vezércikkeit hiába keressük lapjában. Nem szól, ha legjobb meggyőződése szerint, szabadon nem fejtheti ki véleményét. A jelenlét más módját választja, 1934 óta ismert pikareszkjét hívja segítségül. Az *Uz Bence* folytatásokban, nemes ponyva formájában jelenik meg a *Keleti Újság* mellékleteként. Mire az utolsó füzet elhagyja a nyomdát, Bécsben a magyar igazság mellett döntenek. 1940. szeptember 11-én Horthy Miklós katonái bevonulnak Kolozsvárra. Nyirő József újult erővel vesz részt Kolozsvár, Észak-Erdély és a Székelyföld szellemi és politikai életében. Ekkor már a fővároshoz, Budapesthez is köti a kötelesség: 1942 februárjától a visszatért Erdélyből behívott országgy·lési képviselő a magyar parlamentben.

1940. október 24-én Kolozsváron, a Mátyás Király Diákotthonban magas kitüntetésben részesül, Horthy Miklós kormányzó Corvin-koszorúval ismeri el munkásságát, emberként, magyarként tanúsított helytállását. Az 1941-es könyvnapra jelenik meg új regénye, a *Halhatatlan élet*. Két csíksomlyói búcsú között, 1942 Pünkösdjére készül el Nyirő József filmtörténeti jelentőség· nagy filmje, az *Emberek a havason,* az író legszebb elbeszéléseiből. A film rendezője a dél-erdélyi, Hunyad megyei Szőts István. Az *Emberek a havason* 1942 őszén díjat nyer a velencei Biennálén.

Nyirő József 1942. augusztus 20-tól 1943. április végéig szerkeszti a *Magyar Erő* című képes hetilapot. Ez az újság gyakorta tudósít a frontról, számot ad honvédeink helytállásáról. A felelős szerkesztő itt közzétett elbeszélései 1943-ban *Az elszántak* című novellaskötetben jelennek meg. Az 1944-es keltezésű *Néma küzdelem* az erdélyi író legkomorabb, legkeserűbb regénye, amelyben dr. Szük Ödön tudományos kutatásait felhasználva jeleníti meg a mezőségi magyarság hullását, pusztulását, a Mezőség más nép karjába fordulását.

Nyirő József mindvégig az Erdélyi Párt tagjaként vesz részt a magyar parlament munkájában. 1945. március 28-án Sopronnál, felesége és az országgyűlési képviselők társaságában parlamenti szerelvényen hagyja el az országot. Előbb Bajorország, majd 1950-től haláláig Spanyolország irodalmi munkásságának helyszíne. Jézus-drámája, *A Megfeszített* 1948-ban jelenik meg Passauban, a *Bujdosó Szemle* kiadásában. Keresztelő Szent Jánosról fogalmazott színműve 1949-ben készül el Waldkirchenben.

Nyirő József regénye, *A zöld csillag* és naplószerű önéletrajzi könyve, az *Íme, az emberek!* Madridban jelent meg, a szerző kiadásában. Mindkét könyv a menekülttábori lét keserveiről, a hontalanságról ad számot. A székelység írója a *Mi az igazság Erdély esetében?* című nemzetpolitikai tanulmányát a nyugati világ megnyerésére és jobb tájékoztatására fogalmazta. A pánszlávizmussal és a szovjet bolsevizmussal szemben erős Magyarországra van szükség, ez a nyugati világ érdeke. 1953. október 16-án a fennvalóval és egyházával megbékélve hunyt el Madridban. Neve fennmarad, amíg magyarok élnek a Földön.

Elhangzott a Szent Margit Gimnáziumban 2002. december 21-én, a posztumusz Magyar Örökség Díj átadása alkalmával.

Wehner Tibor

Szabad szárnyalás, logikus építkezés

Végh Éva festőművész grafikáiról

Egy néhány évvel ezelőtt megrendezett Végh Éva-kiállítás meghívójának címoldalára a művész *Földbe zárt kincs* című alkotásának reprodukciója került. Korántsem volt véletlennek ítélhető a művész és a rendezők választása: e mű mintegy emblematikusan sűríti magába a művész törekvéseit, sugározza szellemi és esztétikai vonzódásait, körvonalazza alkotói portréját. A négyzetes, törésvonalakkal szabdalt földfelületet idéző, de az absztrakcióba átemelt képmezőben négyzetes aranyfüstlemez csillan meg, s ezáltal az alkotó nemcsak a körülvevő tér által hordozott jelentésköröket bontakoztatja ki, hanem a természetes és mesterséges, az organikus és a szervetlen jelleg ellentétére is ráirányítja befogadói figyelmünket. De nemcsak tartalmi körei, hanem szemléletmódja, stílusválasztása, valamint technikai kivitele révén is jellegzetes mű a Földbe zárt kincs: a valóságra, hangsúlyosan a természetre utaló motívumok és elvonatkoztatások szervezik a mondandót a különböző anyagokat alkalmazó és a kifejezést gazdagító eljárásokat ötvöző alkotómódszerrel létrehozott kompozíción. Végh Éva művészetének megközelítéséhez ezekről a mozzanatokról kell beszélnünk: a természeti motívumok érzéki megragadásáról, a kifejezés mikéntjéről, a stilisztikai változatosságról és a technikai megvalósítás sokrétűségéről.

Az 1955-ben Budapesten született művész életútja, pályájának állomásai Doroghoz, a dorogi medencéhez, és az ezeréves Esztergom városához kapcsolódnak: itt végezte iskoláit, majd egri és budapesti felsőfokú művészeti stúdiumok befejezése után ide tért vissza, itt kezdte meg művész-pedagógusi tevékenységét és művészi munkásságát. Ma is itt él, ahol 1979-ben megrendezte az első önálló kiállítását, és ahol napjainkban is bemutatja legfontosabb és legújabb alkotásait. A festészeti és grafikai mű-sorozatok megalkotása mellett itt, Dorogon valósult meg több, megbízásra készült monumentális tűzzománc-kompozíciója is. Akik az első jelentkezése óta eltelt három és fél évtizedben, nyilvános szereplései során folyamatosan nyomon követték művészetének formálódását és alakulását, megfigyelhették, hogy e sokoldalú festő, grafikus és iparművész szabadon kalandozik a kifejezések, a stíluskörök és a technikák világában, de e csapongás ellenére mégis egységes szemléletű művészi világot épít fel. Egyes művein realista szemlélettel megragadott alakok és természeti részletek tünedeznek fel, hogy aztán más műveken a természeti formák emlékképekké nemesedjenek, vagy mintegy varázsütésre átformálódjanak, hogy a festői vagy grafikai önértékek, az asszociatív indíttatásokat őrző színek, formák, foltok és vonalak geometrikus jellegű motívumrendszerekkel váljanak a kifejezések hordozóivá és megtestesítőivé. Ugyanez az alkotói nyughatatlanság, változékonyság jellemzi a művek formai-technikai megvalósítását: a hagyományos olajkompozíciók és egyedi grafikák mellett vissza-visszatérőn megjelennek a vegyes technikával, az anyagok és eljárásmódok ötvözésével létrehozott kompozíciók, és nagyon hangsúlyos műegyüttest alkotnak a különleges alkotómódszert követelő, és így rendkívül érzékeny hatásvilágot összpontosító selyemfestmények, és mindemellett természetesen különálló műcsoportot szerveznek a fémlemezre és csempére égetett tűzzománc táblák is. Minden anyag, minden technika más atmoszféra, más képi jelleg, más hatásvilág megszólaltatója. A fekete-fehér villódzásra épített grafikáin hol az éles és kemény kifejezés kerül előtérbe, hol a foltszerűség, hol a vonalasság hangsúlyai dominálnak, hol a megjelenítés konkrétsága, hol utalásszerűsége, sejtetése, hol meg az absztrakció szabad szárnyalása uralkodik. Hol a parányi részletek szépsége bomlik ki, hol a nagyvonalú összefoglaló szándékok teremtenek a dolgok kavargásában rendet, egyszer az álomszerű, szabad szárnyalás, máskor a higgadt, logikus építkezés határozza meg a mű auráját.

Egy, a valóságidéző és az absztrakció világában kalandozó műveket egyaránt jellemző mozzanatról azonban részletesebben is kell szólnunk: és ez – a portrék, a városábrázolások mellett – a természet megjelenítésének hallatlan erőteljes alkotói szándéka, a természeti inspirációk rögzítésének domináns volta. Végh Évát a benne rejlő alkotói érzékenység is a természeti jelenségek, egyedek és formák, motívumok feldolgozására ösztönözhette, de minden bizonnyal szemléleti kérdésekről, tudatos vállalásokról, a mondandó határozott megfogalmazásáról is meditálnunk kell a művek megszületésének indítóokait faggatva. A természet évezredek óta a művészet tárgya, és minden kor más természetképet fogalmazott meg: egy faág, egy fűszál megjelenítésmódja is mindig szemléletesen árulkodik leképezése, tükröztetése koráról és korának a világról alkotott képéről és ítéletéről. Vannak művészetfilozófusok, akiknek gondolkodásában a természet és a művészet kapcsolata, egymáshoz való viszonya elsődleges, meghatározó szerepű, hiszen a művészetben szerencsés esetben az ember és a természet harmonikus egysége jön létre, vagy legalábbis annak kellene létrejönnie. Ebben az egységben nem szimpla tükröztetéseknek lehetünk tanúi, hanem kiemeléseknek, a lényegi elemek felmutatásának, a jelenségek analizálásának, a dolgok szellemiségének megragadásának. Végh Éva műveinek esetében a kis természeti világok, a kis természeti univerzumok jelennek meg, és gyakran a részletek emelődnek ki, illetve a természeti élmény hatására indukált belső rezdülések, transzformációk vetítődnek ki, amelyek hátterében az egyre védtelenebbé váló természet féltése, a természetesség állapotának, a megbomlott természet-ember egyensúly visszaállításának, a szépségek megőrzésének vágya munkál, és amelyeket a lelki jelenségekből eredeztetett, őszinte emberi érzések kifejezésének és dekorativitásokban gazdag rögzítésének szándéka vezérel.

Az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb szakmai vitákat keltett a nőművészek és a nőművészet önálló alkotói és művészeti jelenségként való tárgyalása. Nem kívánván állást foglalni a vitában – mármint hogy önálló kategóriaként létezik-e nőművészet vagy sem – azt a Végh Éva grafikai, illetve grafikai jellegű alkotásai kapcsán megfogalmazható tanulságokként mindenképpen leszögezhetjük, hogy ezeket a műveket férfiember nem alkothatta volna meg: annyi érzékenység, annyi finomság, annyi szenvedély, annyi bensőséges líra sűrűsödik a tussal rajzolt-festett és vegyes technikával kivitelezett kompozíciókban, amelyeket csak egy női alkotó rögzíthetett, fogalmazhatott meg. Az ebben az érzékenységben rejlő, a külvilág jelenségeinek lelki rezdülésekben átszűrt finom tükröztetésében, a gazdag grafikai hatások kifejezéseiben tetten érhető különlegességek és értékek révén kapcsolódhat szervesen Dorog gazdag képzőművészeti hagyományaihoz – amelyet többek között olyan jeles mesterek neve fémjelez, mint Koszkol Jenő vagy Rauscher György – Végh Éva művészi munkássága.

Madár János

MEGROPPANT ÁGAK

Az élet alig gyúlt meg szívünkben.
Szikrányi tüzet éltünk, pirosra harapta szánk.
Húsunkra villant a Nap emléke.
Kevéske fény, felelet vigyázott reánk.

Megőriztünk magunkban kis növényi nedvet.
De özönlenek a csírákra gondok.
A tavasz visszhangja szülni sem mer.
Elvetélnek gyökerek, lombok.

Megroppant ágakra fészek sem épül.
Ebben a menekülő világban kitépett toll a hit.
A félrevert madár félve néz rád.
Szemedben a hegyek hiánya elmúlik.

Az idő végtelen ritmusába bőröd is belekékül.
Halántékodon lüktet az ér hangtalan.
Vérző öklöd néma kődarab.
Mikor a csöndnek csak súlya van.

HITEK ALKONYA

Kihűlt szavak. A csönd vérezüstje
fáj. Hitek alkonya virít évgyűrűs
szemünkben. Göcsörtös félelem a táj.
Az idő mégis, mégis megfeszül

rajtunk. Mintha elhulló éveink sírnának
a kőben. Szikék visszhangzanak örökre.
És a kiömlő vér is keserű már
a fekete mezőben. Lobogó sörényünk

nem is volt. A kiscsikó végtelen gyászt
virágzik. Hozzád menekszem, anyám.
Kibontott tenyeredtől ölelő hazádig.
A gémeskutak hiába virrasztanak

hangtalan mélységek fölött.
Eltűnt a kolonc, a víztükör. Nyüszítő kutyák
harapják a semmit. Mert ránk acsarkodik
az éjszaka, és minket a rög örököl.

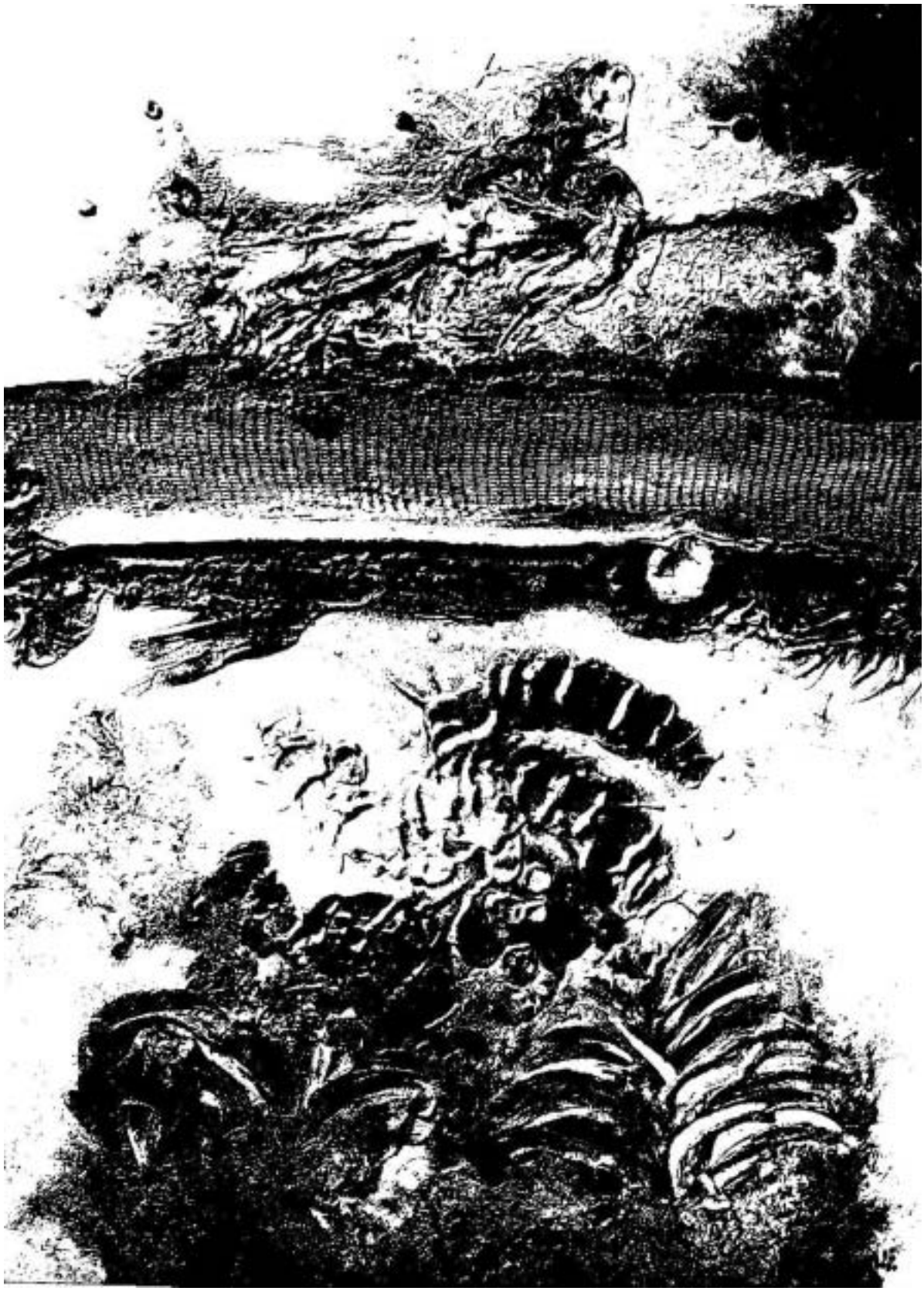

Pécsi Sándor

Félelmes föld apostola: Nyirő József

„Hónapok múlva eszébe jutott a királynénak, hogy az általános kegyelem eredményéről érdeklődjék.
Alig merték megmondani neki, hogy a kegyelem elkésett.
Sem a halottak, sem a kibujdosottak nem tértek vissza, az üldözött nép pedig sokkal többet szenvedett, semhogy megbocsátana azoknak, akik végzetét okozták.
Az élet és népek sorsa nem függ az uralkodók kegyétől.
A szentséges asszony elgondolkozott.
Milyen különös, félelmes föld az az Erdély!…"
A *Madéfalvi veszedelem* záró sorai. A szentséges asszony, Mária Terézia, megkegyelmez végtelen irgalmasságában azoknak a székelyeknek, kiket az ő közvetett parancsára Carato alezredes már kiirtott. (!) Mint Franz Kafka *A császár üzenete* című elbeszélésében, a levél kering a végtelen birodalom hivatal-labirintusában, de kisember szava az uralkodóhoz el nem jut soha: elcsúsztak az idősíkok, nincs kollektív jelenlét a korvalóságban. Birodalmak sorsa, hogy fantombirodalmakká válnak. A csudálatosan szervezett, Haydn-muzsikára működő óraműben, a barokk birodalomban hegyi vademberek a székelyek, „félelmes föld" népe, akik az életüknél is jobban ragaszkodnak ősi fogalmaikhoz és nemesi kiváltságukhoz. Ez gyújtja ki a nagy drámát, a „Siculicidium"-ot 1764-ben, melynek emlékműve az 1939-ben megjelent *Madéfalvi veszedelem*. A regény korát, a harmincas éveket szólítja meg, de sajnos a jövőben, azaz a közelmúltban s a mában egyre időszerűbbé válik. A posztmodern Unió, akár a barokk birodalom, a nemzeti kultúrák egybemosására törekszik: nyelvtörvények, megkülönböztetés… mostanság is veszedelem vagyon Madéfalván.
Egy uralkodói rendelet kényszersorozásra kötelezné, s ezzel ősi nemesi kiváltságaik és a szabad gazdálkodás megélhetésének elvesztésével jobbágysorba taszítaná a székelységet. A székelyek Madéfalván gyűlést tartanak, a császári erők bekerítik a falut, és 1764 január 7-én hajnalban gyilkos ágyútűzzel vérfürdőt rendeznek. Több száz halott, gyerekek, asszonyok, az elfogott menekülőkre tömlöc, kínzás vár. Ki szabadnak született, DNS-ébe évszázadok programozták a függetlenséget, a magabiztosságot, nem lehet egy tollvonással rabszolgává gyalázni. Erre a cézárok – a Habsburg uralkodóház a Német-Római Birodalom jogutódjának tartja magát – bevált válasza a betörés: hirtelen fizikai, lelki traumával maradandó személyiségváltozást lehet elérni. Ezt a jelenséget a modern pszichológia feltérképezte: hadászatban, politikában, tudatiparban alkalmazzák korunk látható és láthatatlan birodalmai. Egy genocídium mesterséges trauma, mely a néplélekben idézhet elő személyiségváltozást. Nyirő, mint mestere, Szabó Dezső, mélyen hitt a néplélek létezésében. Ami létezik, az megrontható, de nemesíthető is. Ez a néplélek-nemesítő szándék erős az Erdélyi Szépmíves Céh mestereinek – Kós Károly, Nyirő József, Tamási Áron, Wass Albert, Makkai Sándor… – műveiben. Az Erdélyi Szépmíves Céh könyvkiadót 1924-ben alapította Kós Károly, rögtön a trianoni néplélek-romboló trauma után, a nagy betörés idején. A Céh alkotói Erdélyt a nagy Magyarországhoz tartozónak, mégis egy külön életvilágnak tekintik. E szemléletet nevezzük transzilvánizmusnak. A kis erdélyi anekdotárium megemlékezik egy igen mély értelmű vitáról a kolozsvári főtér kávéházteraszán, mely a szó szoros értelmében bicskanyitásig erősödött, de szerencsére vér nem folyt. Tamási Áron szerint az ember elsősorban: – Ember! Nyirő József: – Székely! – Ember! – Székely!…
Válaszoljunk e látszólag gyerekes, valójában félelmes kérdésre Ibsennel ! Peer Gynt a hagyma hasonlatával szemlélteti a megválaszolhatatlan választ a „Ki vagyok én?" kérdésre. A hagymának egymást burkoló rétegei vannak, az ember énje mindegyikben jelen van, de egyikben sem

kizárólagosan. A székelynél tágabb réteg a magyar, magyarnál az ember, és ki tudja, talán létezik az emberinél is általánosabb, kozmikus tudatréteg is… (Tudjuk, a tudatnak nincs pontos, tudományos definíciója.) A Székely Apostolról egy finom papi lélek emléke maradt, nem kávéházi, bicskás hetvenkedőé…

1989-ben született Székelyzsomboron, apja iskolaigazgató, korán félárvaságra jutott, a papi hivatást csak a szegénység kényszerítő ereje miatt választotta. Az 1926-ban megjelent *Isten igájában* című regénye önéletrajzi vallomás, mely a gyulafehérvári szemináriumtól a háborús éveken át az ország-szakadásig és a betörés éveiig meséli el az író kalandos életét. 1912-ben felszentelték, tanár, majd Kide község plébánosa lett, de… 1919-ben kiugrott. Megnősül, családot alapít, malmot vásárol, molnárságot kitanulja. Aposztatának minősül, bár hitét soha meg nem tagadja, az akkori regula szerint az egyház kiközösíti. Kiátkozott. Elkövette a legnagyobb elkövethető bűnt: eldobta a zászlót, melyre föleskü dött. (Pap, katona engedelmeskedik a sírig, parancsra tűzbe megy. „Nem haragszom Ernő, az árulás nem hiba, de az árulást nem lehet megbocsátani…”– mondja Boka János Geréb Ernőnek a *Pál utcai fiúk*ban, a remekműben, amely rávilágít, miért tudta a láthatatlan, sötét birodalom fölépíteni az I. Világháborút? Mert mindkét oldalon Ács Ferik, Boka Jánosok, Nemecsek Ernők küzdöttek utolsó csepp vérükig: volt egy nemzedék a háború előtt, mely ismerte még az önfeláldozás értékét.)

Az aposztáziát, és azt, hogy a Szálasi-puccs utáni, csonka parlamentben szerepet vállalt (Szálasi epigon pártjának tagja nem volt), meg se kíséreljük kimagyarázni, mert egyetlen írót sem magán-közéleti tévelygései minősítenek, hanem a betűk, és csakis a betűk! A „fasiszta” Nyirő könyvei mély emberszeretetre, felelősségre, népszeretetre és néplélekismeretre tanítanak. Más nemzetek karaktereit cinikus gúny és harag nélkül ábrázolja, az osztálygyűlölet ellen beszél, mindig az elesett, de fölállni akarókat védelmezi. Prózája nem tendenciózus. Alakjai gyakran stilizáltak, de ez nem sematizmus, inkább valami posztromantika. Ez érték, hiszen az író öröme, ha örömet szerez az olvasónak, ha elvarázsol, szórakoztat, élményt ad. Tájszavak, népmondások magashegyi hímes rétje egy novella a *Kopjafák*ból, a *Jézusfaragó ember*ből. Pont ezért kell bevinni *Uz Bencét, Üdő Mártont* a tananyagba! A magyar irodalom csudakincsei évtizedek óta a padláson porosodnak. Politika szórta ki, Antikrisztus antikultúrája nem akarja visszaengedni. A mi felelősségünk írás-olvasástudóké, hogy helyet teremtsünk tantervben, médiában az élhető élet irodamának, mert az igazi irodalom élni tanít. Csak az olvasható könyv csábítja vissza az ifjúságot a vizuális ingerterrortól, mely egy újfajta diktatúra. Nyirő, a kiátkozott pap prózája altruista életelveket, őskeresztény erkölcsöt tanít. A kortárs „liberális, humanista” szerzőink perverz orgiái, butaságkölteményei, gyűlöletbeszédei meghódították az akadémiákat, a médiát, és befurakodtak a tananyagba. Miközben e sorok szerény szerzőjének tájszavakból építkező, nyelvérzékfejlesztő népies gyermekverseit a Móra Kiadó visszalöki, mert nem kurrens! A szellemi életünk erkölcse Caligula idejét idézi: a helyzet tarthatatlan.

Lehetséges a kiegyezés? Az uralkodó, sötét oldal látja már a valódi erőviszonyokat ebben a spirituális háborúban? Esterházy szerint azért nincsenek ma népi írók, mert már nem létezik

a parasztság és azok a szociális feszültségek. A valóság az ellenkezője: soha ilyen időszerű nem volt a népi írómozgalom analitikus társadalomszemlélete, néplelket nemesítő küldetéstudata, a polihisztor világlátás. Hiányzik egy új Németh László, a népi irodalomnak létezik a folytatása napjainkban, csak észre kéne venni. Minden korban születnek írótehetségek, kiket az élet, a társadalom valódi problémái foglalkoztatnak.
Nyirő József életművéből az 1933-ban megjelent *Kopjafák* című novelláskötet Sinka István mágikus realista költészetéhez hasonlít. Prózaballadák, minden kopjafa a székely temetőben egy drámai haláleset. Egyik legmegrázóbb történetéből Szőts István világhírű filmet alkotott: *Emberek a havason*. 1942-ben nagydíjat nyer Velencében. Érzelmes rémballada a szegénységről, az ősi, egyszerű, tiszta ember kiszolgáltatottságáról a rafinált kapitalista civilizációban. Van egy fiatal, székely pár egy kisgyerekkel. Az asszony, Anna nagyon beteg, orvoshoz mennek a nagyvárosba, de már nem lehet rajta segíteni, meghal a nyomorúságos szálláson, utolsó kívánsága, hogy a szülőfaluja áldott anyaföldjében temettessék el. Az ura, Mihály állja a szavát, de nincsen több ezer lej pénze a halott szállítására. Vonaton hazaviszi, eltitkolván, hogy meghalt. Csak ennyi a történet.
„…Mindenki hallgat, csak a belső kínoktól gyötrött székely beszél tovább a halotthoz: – Bárcsak már otthon volnánk!… Tarts ki valahogy lelkem!… Az emberek borzadoznak, tudják, hogy halott utazik. – Gyertyát kellene neki gyújtani – veti sietve a keresztet a rokkant. A férfi kétségbeesetten magyaráz: – Otthon akart pihenni szegény, a mü temetőnkben!…"
Hamvas Béla az *Öt géniusz*ban írja: „Erdély műfaja a ballada" A Nyirő prózaballadáiban ez erősen igaz. A Kopjafák tragédiái lélek-erővonalak mentén szikráznak, mint az elektronnyalábok a mágneses térben. A havasoknak más az erkölcse, mint a falunak, a falunak más, mint a nagyvárosnak. A határfelületeken a feszültség kipattan: emberölés, elmebomlás, öngyilkosság, sorscsapás… mint a népballadákban.
Feszültség nélkül nincsen irodalom. A leggyakoribb feszültségoldás a tragédia, de akkor vége a vásári bábjátéknak, Paprika Jancsi elhúzza a függönyt, és körbejárhat a rézkrajcárokért a bádogbögre… Élet és irodalom másképpen is föloldhatja a feszültséget, úgy, hogy a feszültség újra feltöltődhet, az életerő újra termelődhet. Ezt nevezzük oszcillációnak, öngerjesztő áramkörnek. Így működik például a rádió. Ilyen lélekrádió a humor. A székely humor híresebb a népballadáknál is, s ebben nagy szerepe van Tamási Áronnak és Nyirő Józsefnek. Ábel mellett Uz Bence a természetes intelligencia, találékonyság, vitalitás, a székely humor megtestesítője… „Az állat körmével, fogával, az ember az eszével harcol az életéért"– mondja Ábel, a bölcs kisfiú. A balladahősök, mint a görög tragédiák hősei, szinte tehetetlenül zuhannak végzetükbe, nem léphetnek ki szerepükből belső lélekszilárdságuk miatt. Humor a lélek rugalmassága. A nagy trauma után, a betörés éveiben a humor a túlélést, az élni akarást jelenti: reményt, bizakodást a jövőben, mely találékonyságra vezeti az elmét. Akinek humora van, képes egy problémát több irányból szemlélni egyszerre. Uz Bencét nem veszik föl útkaparónak, mert nincsen román nyelvvizsgája. (Ilyen bizarr történeteket sajnos a mai Magyarországról is el lehet mondani, e sorok szerzőjét néhány évvel ezelőtt nem vették fel favágónak, mert nem rendelkezett „motorfűrész-kezelői" oklevéllel. Akadémikus címeknek, diplomáknak mágikus erőt képzelünk, mint a nemesek a kutyabőrnek.) Képtelen, mulatságos, szomorú anekdoták. Nyirő a háború előtt nagyon népszerű volt. Az *Uz Bencé*ből kitűnő magyar film készült, Jávor Pál alakította a főhőst. Bence rönkkalyibájának őrzője egy megszelídített medve. „Nem kell utána ebadót fizetni, instálom"– mondja.
Erdély mindig az etnikumok mozaikja volt, a poliglott ember teljesen hétköznapi jelenség. Nacionalizmus van, de az elvakult fajgyűlölet idegen az erdélyi szemlélettől. „Székely ácsnak, cigány kovácsnak párja nincs": ez egy közmondás. Az *Uz Bencé*ben kis epizód: a faluban a legbátrabb legény, Kutya Jóska, a cigányfiú. Föl mer mászni a templomtoronyra, hogy felszerelje az új keresztet: „…Senki sem mert olyan éktelen magasba felmászni, csak Kutya Jóska. Ő is csak azért, mert egyszer már halott volt, s mikor el akarták temetni, a koporsóban felébredt,

s a saját lábán jött haza a temetőből. Örvendtek is neki a többi cigányok. Aki már megjárta a másvilágot, az veszély nélkül felmászhatik a toronygombhoz."
Halott édesanyja ravatalához a szemfedőt Uz Bence egy öreg, zsidó szegény embertől kapja, kit előtte Bence majdnem kirabolt, de egy jókais fordulattal megbarátkoztak… (Ha tényleg soviniszta lett volna Nyirő, miért írt ilyen epizódokat?) Uz Bence nem „jóember" és nem „rosszember". Kicsoda ő? Sok évszázados irodalmi toposz, mint a „femme fatale". Ő Robinson, Ludas Matyi, Huckleberry Finn, Till Eulenspiegel, Matula bácsi, Derszu Uzala, Öreg halász… Ő Rousseau „nemes vadembere", ő Gregor Samsa ellenpólusa. Azt már igen régen felfedezték az írók, hogy nagyvárosi civilizációban szabadság nincs. Hol van? Falun már nagyon kevés, tanyán is alig. Akkor hol? Lakatlan szigeten, sivatagban, jégmezőkön, őserdőben… vagy fenn a székely havasokon! Ha csak erről szólna Uz Bence története – „vissza a természethez" –, nem lenne több, mint vadvirághímes lektűr. De 1933-ban, a nagy betörés, az új madéfalvi veszedelem idején vagyunk. Frontális ellenállás a túlerővel: népballadai sorsvégzet. A túlélés: a rugalmas rezisztencia, humor a lélek rugalmassága, Bence bolondot csinál a „román" hivatalos illetőkből, uraságokból, fináncokból, a butaság hatalmából. A túlélőművész tanítása: a szabadság a lehetőségek meglátása.

Medvigy Endre az 1944-ben megjelent *Néma küzdelem* című regényt tartja Nyirő legerősebb munkájának. A korábbi művek balladás, díszes romanticizmusa után itt megjelenik a népi írómozgalom, a falukutatók mikrorealizmusa. A szórványmagyarság, egy mezőségi falu küszködése a túlélésért. Medvigy Endre súlyos konklúziója a *Néma küzdelem* tartalmáról: „…A kiegyezés után a liberális magyar politikai vezetés rettenetes bűne, szörnyű mulasztása volt, hogy nem segítette, hanem magára hagyta Erdélyben (és általában a történelmi Magyarország nemzetiségi vidékein) a szórványosodó magyarságot. A románok erdélyi földvásárlását a görögkeleti és a görög katolikus egyház, számtalan nemzetiségi alapítású bank és kulturális mezbe öltözött irredenta társadalmi szervezet, sőt titkon maga a román állam is támogatta. Az erdélyi magyar hiába kívánt földet vásárolni, nem kapott segítséget az államtól, történelmi egyházaktól, a magyar pénzintézetektől."
A felszín alatt néma háború, gyökéralvilág markol, kapaszkodik a „szent humuszért". József Attila vádló sorai a *Hazám*ból: „Kitántorgott Amerikába másfélmillió emberünk." Kitántorogtak, elhajóztak Fiuméből az Újvilágba felhőkarcolót építeni. Figyelem, a legtöbb genocídium láthatatlan! És az a legveszélyesebb. „Szittál-e már lassú mérget?"– kérdezi Babits. Egy populációt a legalapvetőbb erőforrásoktól elzár a hatalom, és már dolgozik a lassú méreg. Erőforrás a templom és az iskola is, nem csak a víz és a „szent humusz". Erőforrás-megvonás a fordított társadalmi szelekció is. Uz Bence még útkaparó se lehet, bármilyen tehetséges. A magyar közhivatalnokokat, kik nem esküdtek föl a román királyra, fizikailag üldözték el az áldott szülőföldről… Bence fölkapaszkodhatna a gőzösre, de Üdő Márton, a vén vajákos már nem fér fel. „Bepanaszolhatja az ördögöt az öreganyjánál." (A közelmúlt miniszterelnökének mondása: „El lehet menni! " visszajáró, kísértetszöveg a történelem-vurstliban. Korunk problémája épp a gyakorlatiszakember-hiány: napjaink Uz Bencéit haza kell hívni nyugatról!)

Az itt csak nagyon vázlatosan felvetett gondolatok lényege: az úgynevezett „Nyirő-vita” mely a 2012-es Nyirő-újratemetés körül, s a tananyagba illesztés körül kavarog, sokkal többről szól! Nem egyszerűen egy elfelejtett nagy író újrafelfedezéséről van szó, mint huszonöt évvel ezelőtt Máray esetében. A Nyirő-életmű problematikájáról: a „néma küzdelemről” a néma genocídium, a lassú méreg ellen. Külön téma a művek nyelvszépségei, stílusértékei, és a tartalmuk. Arról általános megegyezés van az irodalomban, hogy nagyon értékes szépirodalom, de a lényeg a művek témája. Szabó Dezső megfogalmazza: megmaradást a pusztulásban, a néma rezisztenciát. *Az elsodort falu* főhőse, Farkas Attila Adyról lett mintázva, a látóról, a nyakas kálvinista táltosról. A Nyirő-életmű ezt a témát bontja ki széles spektrumban, népies, posztromantikus idilltől történelmi parabolán át, mágikus realista horror-balladán át falukutató realizmusig. A stílusegység ott van minden írásában. Szomorú, érzelmes hangon szól: ez az alaphang a háttere a színes, izgalmas történeteknek is. Talán a kiátkozott renegát bűntudata?
Nyirő a háború végén Németországba kerül, a szovjetek elől visszahúzódván. Táborba internálják. Rajkék kikérik az amerikaiaktól, mint „háborús bűnöst”. Természetesen nem adják ki a kommunistáknak a biztos halálra, ahogy Horthy Miklóst sem. Az emigrációban még két regényt ír. *A zöld csillag* az internált magyarok életét ábrázolja. Misztikus, romantikus, szerelmi történet, a gyökértelen hontalanság és a honvágy könyve. 1953-ban Madridban hunyt el a Székely Apostol.
Az újratemetés körül az örök „szeku” vásári bohózatot rendez, mint itthon a Horthy-szobor avatása körül az örök ávó… Mi tudjuk, Nyirő, az író, Horthy, az államférfi ártatlan. A köröttük kavargó bűnök a történelemé. Az irodalomban csak betűk vannak, a történelemben csak tények! Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke 2012. május 27-én, Székelyudvarhelyen az elmaradt újratemetés helyett megtartott megemlékezésen mondta: „Győzelemre rendelt az a nép, amelynek olyan fia van, akinek a hamvaitól is félnek”

Felhasznált irodalom:
Nyirő József: *Madéfalvi veszedelem,* Szukits Kiadó, Szeged, 1995
Nyirő József: *Kopjafák,* Csokonai Kiadó, Debrecen, 1993
Nyirő József: *Uz Bence,* Lazi Kiadó, Szeged, 2010
Nyirő József: *Isten igájában,* Lazi Kiadó, Szeged, 2011
Nyirő József: *Néma Küzdelem,* Kairosz Kiadó, Debrecen, 2004

Rentsch Piroska

URAM

Te vigyázol minden keserű kínomra
Könnyben ázó gyötrelmemre
Mi lelkemet nyomja
Hajnalderengésre
Fáklyám égésére
Szívem verésére
Szellemem tétova
Útkeresésére
Szánalmasan gyarló emberi lényemre
Szemembe fényt csalsz
Hogy higgyek
Hogy élhessek
Úgy
Mint a bátrak
Hogy örülni tudjak.
Irgalmad, óh, oly roppant magas...
Féltve óvsz.
Terelsz
Hogy hazajussak...

VÉDJEGY

A világ homlokán bélyeg
Mondhatni – amolyan – védjegy
Szerzés – pénz – békétlen műve
Tompán dübörgő háborús jele
A világ homlokán villogó bélyeg
Mondhatni – amolyan – védjegy
Megpecsételve vérrel és szennyel
Ebugatással – komor síri méccsel...

Lakatos Mihály

Csillaghullás és feltámadás

Nyirő József *A zöld csillag* c. műve „kuriózumnak" számít a tekintetben, hogy azon két regény egyike, melyeket a szerző már az emigráció éveiben írt. (A másik az *Íme, az emberek*, és keletkezésüket tekintve fordított sorrendben jelentek meg: ez utóbbi 1951-ben, míg *A zöld csillag* 1950-ben.) S bár emigrációt említettem, árnyalnunk kell a képet azzal, hogy valójában kényszerű emigrációról volt szó, hiszen őt is azon a vonaton találjuk, amely 1945 márciusában a közeledő Vörös Hadsereg és a várható retorziók elől menekíti Németországba az országgyűlési képviselők és más tisztviselők egy jelentős csoportját. Nyirő, akit Észak-Erdély visszacsatolását követően hívtak be a magyar országgyűlésbe az Erdélyi Párt képviseletében, érthetetlen módon a nyilas hatalomátvétel után is tagja maradt a parlamentnek, egészen Szálasi bukásáig. Pedig ez utóbbi éppen azt tette, amit az író által is nagyra tartott Horthy Miklós kormányzó a magyar nemzethez intézett 1944. október 15-i kiáltványában mélységesen elítélt, az alábbiak szerint: „Olyan nép, amely egy már elveszett háborúban szolgalelkűséggel idegen érdekek védelmében utóvédharcok színterévé engedi tenni apáitól örökölt földjét, elvesztené a világ közvéleménye előtt megbecsülését." Így hát – konkrét fogódzók hiányában – csak sejteni véljük, hogy e nehezen menthető döntés motivációs hátterében nem kis szerepet játszott az éppen csak visszaszerzett Észak-Erdély újbóli elvesztése fölött érzett kétségbeesése, az országrész sorsa miatti aggodalma, illetve a fuldoklónak a felkínálkozó szalmaszálba vetett azonnali és irracionális bizodalma. De hát ennek rendszerint az a vége, hogy a fuldokló és a szalmaszál is elmerül… Mindezt azért volt szükséges papírra vetnünk, hogy megértsük: mit is keres Nyirő az 1945-ben Németországba menekült emigránsok soraiban. Hogy az író nem azonosult a nyilas eszmékkel és az ezekből fakadó visszataszító rémtettekkel, jól jelzi, hogy hiába szerette volna 1947-ben Rajk László akkori magyar belügyminiszter „háborús bűnösként" a népbíróság előtt (s azt követően nyilván a bitófán) látni, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság – sok más esettől eltérően – a kiszolgáltatására vonatkozó kérést elutasította. Nyirő így megmenekült a meghurcoltatástól és egy esetleges halálos ítélettől, ám az emigránslét megpróbáltatásaitól nem. És ez utóbbiak lelkivilágot és egészséget kikezdő, romboló hatása egy a szülőföldjéhez és népéhez bensőséges érzelmekkel kötődő (és gyermekeitől, unokáitól is elszakított) ember esetében hatványozottan érvényesül. Az ezzel járó stressznek bizonyára nem kis szerepe volt abban, hogy a tüdőrák már 1953-ban véget vet földi pályafutásának.

A zöld csillag története 1949-ben játszódik, ezt a regény egyik epizódszereplője árulja el nekünk, a számára előnytelen szobaelosztás miatti kifakadásában: „Négy esztendeje várok valami tisztességesebb lyukra, s most újra kisemmiznek." Az emigráns lét boldog békeidőkben sem, és önként vállaltan sem a nyugodt, kiegyensúlyozott, tejben és mézben tobzódó élet záloga, egy vérzivataros világégést követően, választási alternatíva nélküli üldözötti „minőségben" megélni pedig különösen nem az. Ezt hőseink esetében csak tetézi az afölötti rettegés, hogy valahol, ismeretlen helyen, valakik, ismeretlenek által nem süttetik-e rájuk a végzetes bélyeg, ami teljes ellehetetlenülésükhöz vezetne, amint az a regény író főhősének – Bölön Ferencnek – az elmélkedéséből is kiderül: „Lehet, azt se tudod, mi az a »fasiszta«, de elég, ha rád fogják, hogy kiüssék a kezedből a kenyérkeresésnek még a lehetőségét is." (S nem mehetünk el e kijelentés mellett anélkül, hogy meg ne állapítsuk: ha politikusként az előrelátás és helyzetfelismerés terén nem is jeleskedett Nyirő, ezúttal, és íróként mintegy látnoki pontossággal jövendöli meg önnön írói nimbuszának utóéletét.)

Mielőtt azonban „a dolgot magát", azaz a regényt vizsgálnánk meg közelebbről, vessünk egy pillantást arra a korra, amely nemcsak a regény keletkezésének, de egyben a cselekményének is a jelenideje. Borbándi Gyula (aki 1941–1949 között a Vallás- és Közoktatási Minisztérium

tisztviselője volt, 1949-ben politikai okokból elmenekült Magyarországról, később pedig Gyulai Ernő néven a Szabad Európa Rádió irodalmi rovatának a vezetője lesz) *A magyar emigráció életrajza – 1945–1985* című, a berni Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem gondozásában 1985-ben megjelent művében az alábbiakat írja e korszak menekültjeiről: „Az 1945 tavaszán nyugatra került magyarok nagy része Ausztriában és Bajorországban érte meg a háború végét. Többségük ez országok amerikai megszállási övezetébe került. Hamarosan megismerkedtek a dipi szó fogalmával, amellyel a megszállók státuszukat illették. DP-k, vagyis Displaced Persons eredetileg azok a személyek voltak, akik ***a)*** 1939 és 1945 között idegen kényszermunkásokként a náci Németországba kerültek, ***b)*** a háború alatt német hadifogságba jutottak, ***c)*** külföldiekként hitleri koncentrációs táborokban rabságukat túlélték (tehát politikai foglyok és megsemmisítésre ítélt zsidók). Mindezeket a szövetségesek szabadították fel és mentették meg a további szenvedésektől. A dipik később kiegészültek azokkal a hontalan külföldiekkel, akik a nácizmus alatt Németországba kerülve hazájukba visszatérni nem szándékoztak, vagy a szovjet kommunista uralom elől elmenekültek. A szövetséges haderők főparancsnokságának szakértői 1944 júniusában a Német Birodalom területén 8 millió dipivel számoltak. Dwight D. Eisenhower tábornok-főparancsnok elrendelte, hogy az elhurcolt személyeknek ott kell maradniok, ahol vannak, nehogy a szövetséges erők mozgását zavarják. Egy 1945 áprilisában megfogalmazott szövetséges memorandum a következő csoportokra osztotta a dipiket: ***a)*** Az Egyesült Nemzetek tagállamainak polgárai, ***b)*** volt ellenséges országok polgárai (»Ex-enemy DPs«, pl. olaszok, finnek, románok, bulgárok, magyarok) és ***c)*** ellenséges dipik (németek, osztrákok, japánok). Ugyanez a memorandum intézkedett arról is, hogy ezek felszabadítása, ellátása és hazájukba való visszaszállítása elsőrendű háborús cél. A szövetségesek az általuk megszállott területeken nyomban hozzáláttak, hogy a memorandum előírásai szerint német területen 1500 háromezer embert befogadó tábort létesítsenek, és biztosítsák minden dipi napi 2200 kalória értékű élelemmel való ellátását.”

A fentiekből világosan kiderül, hogy a regény hőseinek sorsában sok millió és sok más nemzetiségű ember osztozott akkortájt, a legkülönfélébb okokból. Hogy ezek közt mennyien lehettek a magyarok, arról az adott körülmények közt igen nehéz volt pontos képet alkotni. „A magyar menekültekről – írja Borbándi a már idézett művében – nagyon nehéz pontos adatokat találni, hiszen senki sem számolta őket rendszeresen és módszeresen, hivatalos statisztika valamennyiről nem készült, a forgalomban lévő adatok csaknem kizárólag becslésen alapulnak. 1945-46 amúgy is átmeneti időszaknak bizonyult, hiszen hullámzott az egész kinti magyarság. Volt, aki hazament, mások országot változtattak, ismét mások sokszor cseréltek lakhelyet, úgyhogy vagy egyáltalán nem voltak regisztrálva, vagy két helyen is nyilvántartották őket.” Hogy a regénybeli tábor lakóinak volt valamiféle okuk (nyomós vagy sem) arra, hogy ne térjenek haza, az nyilvánvaló, hiszen soha egyetlen esetben sem értesülünk arról, hogy bárki is közülük a hazatérést választotta volna. S bár folyamatos lelki válságban élnek, s mélységes megaláztatásként élik meg a velük történteket, némiképp árnyalja számunkra a képet, ha vetünk egy pillantást azok

sorsára is, akik nem menekültekként, hanem hadifoglyokként élvezhették átmenetileg a szövetségesek „vendégszeretetét". Tahi-Tóth Gábor a www.huszadikszazad.hu című honlapon közzétett, *Nyugati hadifogság a 2. világháború után* címet viselő írásában az alábbiakról tájékoztat: „A szóbeszédben, a köztudatban a nyugati hadifogság a szibériai gulágokhoz képest maga volt a »kánaán«. Festőművész édesapám (Tahi-Tóth Nándor) is a háború végén amerikai hadifogságba került, és emlékezetem szerint csak jókat mesélt az amerikai tisztekről, akik – miután kiderült apám rajztehetsége – rengeteg portrét készíttettek magukról, melyeket válogatott »csemegékkel« (csokoládé, rágógumi, cigaretta) honoráltak. Így a háború végi éhezés és borzalmak után az amerikai fogságban apámnak »arany« élete volt." Az általános kép a szövetségesek által felállított hadifogolytáborokról azonban ennél lényegesen komorabb, az „arany élet" távolról sem tekinthető általánosnak, sokkal inkább üdítő kivételnek. Ezt a tanulmány szerzője is alátámasztja néhány sorral odébb: „A 2. világháború idején, illetve utána Európában mintegy nyolcezer hadifogolytábort hoztak létre, amelyek közül alig néhány teljesítette a genfi egyezményben foglaltakat. Az egymillió, francia hadifogságba került fogolyból ötvenezer volt a magyar. A francia hadifogolytáborokba több mint hat hónapon keresztül nem engedték be a vöröskereszt képviselőit. Sok helyen, amíg a foglyok nem írták alá a francia idegenlégióhoz való csatlakozást, egyszerűen nem kaptak enni, tehát választhattak éhenhalás és az idegenlégió között. (…) A rendkívül silány élelmiszer-ellátás, a gyenge táplálkozás, a sok koplalás következtében, ezrek haltak éhen, illetve menekültek be az éhhalál elől önként a francia idegenlégió kiképzőtáboraiba, majd kerültek Vietnámba, ahonnan soha többé nem tértek vissza. A legkegyetlenebb, a legvéresebb harcok színhelyén, Dien Bien Phu-nál ezrével pusztultak el magyar idegenlégiósok, francia érdekekért." Ez a procedúra már nem esik olyan messze az éppen legyőzött nácik fogolykezelési „módszertanától". És ez még nem minden. Tahi-Tóth Gábor idézi Hollai Ferenc (a Katolikus Ifjúmunkások Országos Egyesületének titkára) megrázó memoárjának néhány megdöbbentő részletét is az amerikai és francia szögesdrótok mögött eltöltött időszakról: „Az eső továbbra is szakadatlan zuhogott, a sár bokán felül ért, és aludni csak jóval éjfél után tudtunk, amikorra a levegő lehűlt, és a talaj kőkeménnyé fagyott. Éjszakánként állandóan a betegek ugatásszerű köhögése hallatszott. Folyamatosan vacogtunk, hiszen a ruházatunk csurom vizes volt, az élelem kevés, a mocskos víz pedig éppen csak ivásra elegendő. Éjszakánként csonttá fagyott rajtunk a ruházat. Az őrület szélén vergődtünk. Ki is merte volna gondolni, hogy a művelt nyugat, a kétezer esztendős keresztény kultúra is képes ilyen állapotokat teremteni." Az, hogy nemcsak az elvetemült nácik vagy önmagukból kivetkőzött japán fegyőrök és „tudósok" (lásd a 731-es alakulat józan emberi ésszel felfoghatatlan mandzsúriai „munkálkodását" a második világháború idején) szomorú „előjoga" az emberi lélek legsötétebb bugyraiban rejtőzködő aljas indulatok, szadista ösztönök „megfelelő" körülmények közt való elszabadítása, a kedves Olvasónak (aki bizonyára a közelmúltban lezajlott délszláv háborúban elkövetett cselekményekről is bír némi információval…) nem kell hosszasan magyarázni. Hogy az embertelenségnek nincs nemzetisége, jól tükrözi az említett memoár következő részlete is: „Egyik reggel felsorakoztattak bennünket a szokott kétszázas csoportokba, és megindult a menet lefelé a széles főúton. Géppuskákkal felszerelt jeepek kerültek elő, és két oldalról kísértek bennünket. Csak mi gyalogoltunk, mert az amerikaiak valamennyien gépkocsival kísérték a menetet. Alig haladtunk néhány lépésre a főkaputól, amikor az országutat szegélyező domboldalban egy csapat amerikai katonát pillantottunk meg. Szinte kivétel nélkül akkor gyújtottak cigarettára, de fura mód csaknem mindegyiküknek az egyik keze a háta mögé volt rejtve. Mikor a menet elérte a csoportjukat, csak úgy záporoztak felénk a hirtelen odavetett égő cigaretták. Azért arra nagyon ügyeltek, hogy a cigarettáik ne érjenek el bennünket, úgy potyogjanak le az árok szélére, hogy akik meg akarták őket kaparintani, azoknak ki kellett lépniük a sorból. A sok dohányos egymást megelőzve rohant, vágtatott, hogy legalább egy csikkhez juthasson. A régen várt hiánycikk utáni vágyakozás, kiölte belőlük a legcsekélyebb elővigyázatosságot is. Az amerikaiak csak erre vártak. Most már láthattuk, mit is rejtett a hátradugott kezük. Nagy kődarabok

voltak náluk és a cigaretta után, most azokat dobálták felénk. Csak úgy záporoztak az ökölnyi nagy kődarabok, és a dohányra éhesek jajgatva, véresen rohantak vissza a sorba. Az amerikaiak harsányan hahotáztak."

Nos, bár az egyik ember szenvedése nem összehasonlítható a másikéval, mert a szenvedésnek nincs mértékegysége (a legkisebb is több az elfogadhatónál), mégis elmondhatjuk, hogy a Nyirő-regény táborlakói a „lehetőségekhez" képest nem a pokol bugyraiban, hanem annak „tornácán" vannak. De az is a pokol része.

A közeg, amelyben a cselekmény játszódik, olyan emberek társasága, akik a teljes átmenetiség, mondhatni: a „súlytalanság" állapotában tengetik mindennapjaikat. Az általuk képviselt közösség nem szerves fejlődés, hanem kényszerű, számukra ellenőrizhetetlen külső körülmények hatásának az eredménye, így a közösség tagjait nem is köti egymáshoz más, mint a nemzetiség és a véletlenszerűen kialakult sorsazonosság. Mintha mindannyian egy őseredeti létállapotba tértek volna vissza, amelyben a múlt „tabula rasa"-vá változott (mindaz, amit előző életükben tettek, akik előző életükben voltak, mindazon anyagi, szellemi értékek, amiket létrehoztak, felhalmoztak, a múltban létezett erényeikkel együtt a földdel lettek egyenlővé), és ezzel párhuzamosan a jelen és a jelenben zajló események jelentősége természetellenesen megnőtt. A múlt-jelen-jövő trió első tagjának kiesésével a jövő pedig teljességgel beláthatatlan, a szokásosnál nagyságrendekkel kiszámíthatatlanabb entitássá változott. A múlt csak egyetlen esetben bírhatott jelentéssel számukra: ha abban olyan cselekményt követtek el, aminek következtében joggal tarthattak egy utólagos és esetleges büntetéstől. De tarthattak ennek jogtalan változatától is. Ez a plusz bizonytalansági faktor csak tovább rontotta életminőségüket.

Hogy a teljes zűrzavar és bizonytalanság, az átmenetiség (értékeket igen, de szilárd értékrendet még nyomaiban sem tartalmazó) világával állunk szemben, jól mutatja, hogy a regény szereplői életéből a számvetés, a „miért is vagyok itt" ok-okozati boncolgatása, a múlt eseményeivel szembeni kritikai és önkritikai attitűd teljességgel hiányzik. Mindezek az átmenetiség attribútumai. A folyóba pottyant embert sem az foglalkoztatja, miként került ő oda, hanem hogy miként éri el a partot. Az elemzés, önelemzés ideje akkor jön el, amikor az ember szilárd talajt érez a lába alatt, és biztonságba került.

Egy ilyen, lelkileg labilis, talajvesztett emberekből álló, stabil értékrendet nélkülöző közegben szükségszerűen jelennek meg a „piacon" mindazok, akik ostobaságból, jól megfontolt érdekből, de akár meggyőződésből is felkínálják a nélkülözők számára saját „csodaszereiket", világnézetüket, üdvözülési forgatókönyveiket. Jövőt a jövőtleneknek, megváltást a szenvedőknek, meleg, baráti közösséget az elanyátlanodott magányosoknak. Nincs is ennél szebb és meghatóbb kirakodó- és ingyen vásár… (Emlékezzünk csak a kilencvenes évek elejére, amikor a politikailag-társadalmilag-értékrendileg megbolydult Közép- és Kelet-Európát elözönlötték a próféták, hittérítők, látnokok – a legtöbb esetben különböző szekták ügynökei! Majd minden utcasarokra, aluljáróra, köztérre, majd minden kereskedelmi tévé stúdiójába jutott egy-egy jós, látnok vagy hittérítő, aki saját tehetsége szerint prózában, versben vagy dalban – (s hogy még jobban hasson az érzelmekre, néha hangszeres kísérettel is) – elbeszélve invitálta az arra

fogékonyakat saját ismert vagy ismeretlen szektája, éppen csak szárba szökött vallási vagy éppen vallástalan közössége girbe-gurba ösvényeire…) Ez az első gondolat, ami nemcsak az olvasóban, hanem a regény főhősében, Bölön Ferencben is felmerül, amikor a „látó" Tele János táborbéli működéséről tudomást szerez. Amúgy Bölön státusza, helyzete mindvégig tisztázatlan marad, csak annyit tudunk meg róla (de azt már az első mondatból), hogy néhány hétre érkezett a táborba, „hogy megismerje a menekült magyarok tábori életét". Hogy ő maga osztozik-e a táborlakók sorsában (azaz menekült-e), vagy csupán egyfajta felmérés, „szemlézés" a küldetése (ez esetben adódna a kérdés: kinek végzi ezt?), netán „szakmai útról" (azaz ihletforrás kereséséről) van szó, egyébként pedig nyitva áll az út a hazatérése előtt, nem derül ki számunkra. S bár kezdetben hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy szerepe az eseményeket rögzítő kameráé, hamarosan azzal szembesülünk, hogy a „kamera", kilépve ebből a státuszból, a cselekmény részesévé, annak alakítójává válik. (A Nyirő-életmű ismerőinek nem jelent ez különösebb újdonságot, hiszen a szerkezeti pontatlanság a Nyirő-regények vissza-visszatérő fogyatékossága.) Az viszont Bölön menekülti státusza mellett szól, hogy a táborlakók közül senki nem utal rá (szemrehányás formájában sem), hogy az ő sorsa kedvezőbb lenne a többiekénél.
Bár formailag ő a regény főhőse, lényegileg Tele János, illetve az ő természetfölötti képessége, hiszen az ő bűvkörében mozog a szereplők mindegyike (Bölönt is beleértve), ő mozgatja a szálakat, ő okozza a bonyodalmat, és hozza rá a megoldást is, igaz, Bölön jótékony közreműködésével. És hát felvetődik a kérdés: mi is ez a képesség, létezik-e egyáltalán, s ha igen, hogyan lehet megmagyarázni a megmagyarázhatatlant? Jól látszik, hogy maga Nyirő is kétségek közt őrlődik, s abban a paradoxális helyzetben találja magát, hogy miközben mindegyre kézzel fogható okozatokkal szembesül, folyamatosan kétségbe vonja magának az oknak a létezését… Más szóval: mindvégig azt boncolgatja, létezik-e a jövőbelátás, miközben az egész regény Tele János eme képességére épül… S hogy a szerző nem intézte el félvállról az okkultizmus kérdéskörét, kiderül abból is, hogy minduntalan – már-már megmosolyogtató erőlködéssel – különböző korok különféle filozófusaitól, tudósaitól vett véleményekkel, idézetekkel próbálja tudományosan is aládúcolni a tudományosan egyébként aládúcolhatatlant… Ezek a néha szó szerinti, tankönyvízű idézetek igazi koherencia-ellenes „merényletek", és gyakran bántóan ütköznek ki a regény szövetéből. Bántóak azért is, mert a jelek szerint a szerző nem bízik eléggé az irodalomban mint konvencióban, azaz: az olvasó csak akkor fog bele egy mű elolvasásába, ha elfogadta az író által felkínált konvenció kereteit. Ha elfogadta, fölösleges azt újra meg újra megpróbálni hitelesíteni, hiszen az olvasó már a játék része, ergo: mindez már nem érdekli, ha nem fogadta el, nincs kinek és nincs mit magyarázni. (Egyébként pedig a jövőbelátás lehetőségének izgalmas kérdésköre egyidős az emberiséggel, s a többé vagy kevésbé tudományos vizsgálódások e területen napjainkban is folytatódnak. Nagy Gergely írja 2009-ben a www.idokep.hu honlapon *Jövőbe látás* c. írásában, hogy a jelenség „talán mégis tudományos igazolást nyer". Az éberebb olvasó már a „talán"-nál abbahagyja az olvasást, aki mégis izgulni szeretne nyilván nem. Mi e helyütt csupán a cikk alábbi mondatait idézzük: „A legtöbben azt állítják, hogy a jövőbe látás, vagy az időutazás egyszerűen azért képtelenség, mert időparadoxont okozna. Hiszen, ha ismerjük a jövőt, akkor megpróbálhatjuk megváltoztatni, és ha ez sikerül, akkor már nem az lesz a jövő, vagyis nem a jövőt láttuk, csak egy lehetőséget – így nem beszélhetünk jövőbe látásról." Úgy vélem, a kedves Olvasó előtt világos, hogy a regény cselekményének központi szála éppen egy ilyen esetet dolgoz fel. Ettől persze még bátran hihetjük, hogy Tele János e csodálatos képessége létezett, és ezzel nemcsak önmagát segítette egzisztenciához, hanem jó néhány embertársát is a nehézségeken való felülemelkedéshez.)

Már az első fejezet első soraiban szó esik a Tisztánlátóról az író és Saly Pál között, és érdekes módon éppen ellentétesen reagálnak rá, mint ahogy várható volna: az orvos Saly (akinek orvosként a precíz tudományosságot kellene képviselnie) feltétlenül hiszi a jelenség létezését, míg az író Bölön Ferenc (aki elvileg a fantázia szabad világának, a földhözragadtságot lenéző

„kasztnak” a képviselője) mereven elutasítja, szemfényvesztésnek minősítve az egészet. A „Bujdosók Bálja” az az esemény, amelyen a tábor lakói először megmutatkoznak Bölön előtt. Noha „bál”-nak mondják, nem sok köze van a fogalom köznapi jelentéséhez. Amiként a szerző is megjegyzi: „Az estély tulajdonképpen búcsúvétel a múlttól”. És így is van: a múlt utolsó „karneválja”, a régi díszletek utolsó, nosztalgikus felhasználása, egyfajta haláltánc zajlik. A résztvevő „dipik” (hogy a korabeli szakzsargont használjuk) még egyszer felvillantják (igaz: csak egymás számára) egykor volt identitásuk maradékát, hogy aztán végleg eltűnjenek valamely őket befogadni nemigen akaródzó tengerentúli „mostohaországban”. Bölön számára itt nemcsak arra nyílik alkalom, hogy Tele Jánost megismerje (aki azzal döbbenti meg, hogy teljesen átlagos ember benyomását kelti – nélkülözi az ostoba horrorfilmek révületbe esett látnokainak minden külső és belső ismérvét), hanem arra is, hogy a különböző menekült-típusok fölött szemlét tartson. Ez egy író számára igazi kincsesbánya. A legrokonszenvesebb számára egy öreg úr, aki magába sűríti népe minden becsülendő és csodálandó jellemvonását: „Két szemöldöke két sötét felhő. Öregen is délceg. Őse bizonyosan bikákat fogott a honfoglaló szekérbe, és szarvuknál fogva tartotta őket, mikor a családjával beereszkedett a Vereckei-hágón. Ember, aki állni tud a földön. Abból a fajtából, aki nem hal meg, csak egy reggel nem ébred fel többé.” Ennél letisztultabb, a múlt minden értékét hitelesítő, a jövőnek mércéül szolgáló jellemet Szabó Dezső sem kívánhatna magának. Az ilyen erőteljesen, plasztikusan láttató passzusokban csillan fel Nyirő korábbi írói énje, és az a magyarság-eszmény, melyet az emigrációba is magával hozott. Lecsupaszított, árnyalatlan – de az eszményképeket nem az árnyalatok teszik. Ilyen ember nyilván nem létezik, de már az is elég lenne, ha a létezők példaként tekintenének rá. És az sem véletlen, hogy a szerző éppen az ő szájába adja a következő, aforizmaszerű mondatot: „mindinkább meggyőződöm róla, hogy nem azok veszejtik el Magyarországot, akik szándékosan pusztítják, hanem akik szándékosan maguknak mentik”. És ha a kedves Olvasó, immár történelmi távlatból, visszatekint a cselekmény idejét követő évtizedre, láthatja, hogy Nyirő Tele Jánoshoz méltó „látónak” bizonyult. A szomorú az, hogy az effajta szép gondolatok általában csak akkor fogalmazódnak meg az ember fejében, amikor számára a cselekvés ideje már leáldozott… Az Öregúr alakját kiemeltük ugyan, de rajta kívül egyéb, különböző rendű és rangú emberek és jellemek egész sora vonul fel Bölön előtt tábori tartózkodása idején. Csupán szemléltetés végett íme néhány: Saly Pál – tiszta múltú („orvosként rántották bele a háborúba”), nagy jellem, szép fizikummal, és bár az esetek zömében ennek éppen ellenkezője történik – értelmiségiként is zokszó nélkül és komoly teljesítménnyel áll helyt a fizikai munka „frontján”, öntudatos, önbizalomtól duzzadó, a mindenkori túlélésre „berendezkedett” székelység exponense; Tarján Éva – patyolattiszta jellem, erényes nő, az önzetlenség mintapéldánya, szép fizikummal; özvegy Tarjánné – nagy jellem, sorsát tisztességgel viselő úri hölgy, rend, tisztaság a lakásukban („Ilyen szép nyomort még nem láttam” – jegyzi meg Bölön egy alkalommal), jellemvonásai alapján az Öregúr női párja, vele együtt a régi, úri és erényes Magyarország megtestesítője; Lajos bácsi – a múltja nem makulátlan, hiszen hamar kiderül róla, hogy nyilas, de „ártatlanul és naivul nyilas, aki soha a légynek se vétett”, a nép egyszerű, tudatlan fia, aki nagypolitikai tényezőnek hiszi magát (Trumannak ír levelet), holott saját sorsának alakulására

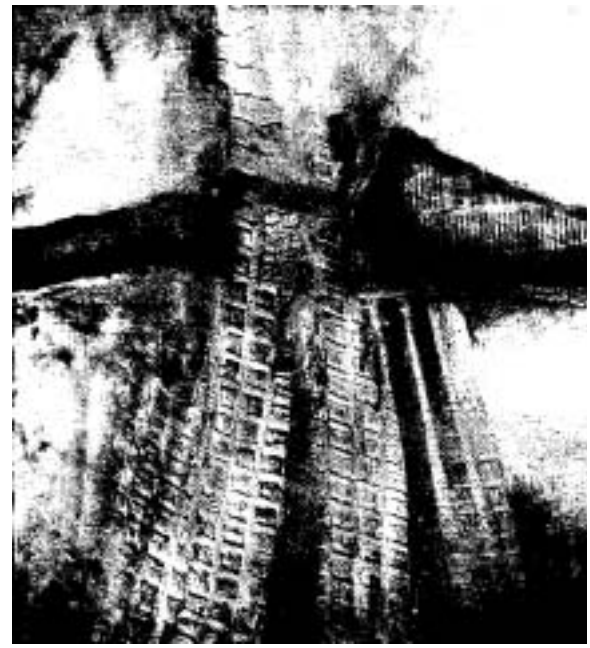

sincs hatással, a nagypolitikának pedig éppenséggel nem alakítója, hanem naiv áldozata, sorsának tragikuma abban áll, hogy áldozat mivoltának sincs tudatában; Merke bácsi – nyugalmazott csendőr törzsőrmester, aki annyira azonosult hivatásával (az arcra forrott maszk esete), hogy a hivatalon, az egyenruhán, és a parancs–végrehajtás dichotómián túl számára nincs élet, a táborban egyfajta „kisbíróként" működik, egyébként korrektül és megbízhatóan; és még sokan mások. Különös érdekessége a regénynek, hogy nincs benne negatív hős (aki látszólag rosszat tesz – mint pl. Tele János, aki a szerelem beteljesülésének az útjába fekszik –, arról is kiderül, hogy vegytiszta jó szándékból teszi), mintha a kollektív szerencsétlenség mindannyiukból jó embereket faragott volna… A bál, ha csak halvány mása is az eredetinek, arra mindenképp jó, hogy rávilágítson a közösség labilis lelkiállapotára, ingatag kedélyhangulatára, hiszen csak ideig-óráig lehet elvonatkoztatni a realitástól. Egy-egy rosszul elhelyezett szó, vagy váratlanul felvillanó emlék a hazáról, és máris oda a vidámság. A csendőr megőrülésének hírét már nem is bírják együtt elviselni, a mímelt jókedv helyét valódi keserűség veszi át, a bál felbomlik. A tábor kerítése nem bizonyul elég erős „keretnek" ahhoz, hogy ezt az embertömeget a nehézségeken együtt felülemelkedő közösséggé formálja.

Első látásra furcsának is tűnik, hogy egy ilyen közegbe vezérfonálként egy szerelmi történetet helyez a szerző. De hamar ráébredhetünk, hogy az általános, de terméketlen kesergéssel szemben az egyetlen jövőbe mutató érzés a szerelem. A szerelem az az érzés, amely mindig magában hordozza egy új világ premisszáját és perspektíváját, és valóban, a szerelem ürügyén bontakozik ki Saly Pálban is egy új világ megteremtésének a vágya. Az árván maradt fiatalember tiszteletre méltó szívóssággal igyekszik maga köré gyűjteni az igazi élethez nélkülözhetetlen „kellékeket", összetákolni a valóságos (békebeli) élet valamiféle minimális rendjét ebben a feneketlen káoszban. Ezért „verbuvál" magának először is egy apát Bölön Ferenc személyében, aztán feleséget Tarján Éva, és általa anyóst is Tarjánné személyében. Merthogy a végső cél egy olyan megtartó kisközösség megteremtése maga körül, amely erőt adhat a továbblépéshez is. Ez a kisközösség pedig a család. A többiek is ösztönösen megérzik, hogy Saly Pál törekvése túlmutat önmagán, hogy a családalapításért folytatott küzdelme lassan-lassan a túlélés, a továbblépés, a kátyúba jutott emberi sorson való felülemelkedés szimbólumává nemesedett, és hogy próbálkozásának sikere az ő elemi érdeküket is, mert ha elbukik, vele bukik a változás reménye is. Ez a részben a tudatalattiból jövő vágy kovácsolja egységbe a regény végére a táborlakókat, akik erejük és lehetőségeik szerint mindent elkövetnek, hogy egyengessék az utat a fiatalok házasságkötése előtt, illetve hogy közös erővel legyőzzék a „zöld csillagot".

És hát a zöld csillag… Hogyan is vált a zöld csillag a halál szimbólumává? Első pillantásra furának tűnhet, hogy a zöld szín, mely a köztudatban leginkább mint a remény, a tavasz, a megújulás szimbóluma eresztett gyökeret, ezúttal a pusztulás hírnökeként jelenik meg. De ha mélyebbre ásunk a szimbólumok történetében, kiderül, hogy a zöld ugyanakkor olyan negatív jelentéseket is hordozhat, mint: méreg, halál, a gonosz rontó ereje. És aki látott már életében szentképet, tudhatja, hogy a sátánt (sárkányként, kígyóként) gyakran ábrázolják zöld testtel és szemmel. A csillag viszont – különböző színekben pompázva – olyan sokrétű felhasználást „elszenvedő" szimbólum (a kommunista pártoktól a szívcsakrán át a Heineken-sörig), hogy részletes ismertetésére ezúttal nem térünk ki, beérjük azzal a nem megalapozatlan feltételezéssel, hogy a földi életből a túlvilági életbe való átmenetet jelképezi. Nem mulaszthatjuk el megjegyezni azonban, hogy az ötágú zöld csillag eredetileg az eszperantó jelképe, melyben a zöld a reményt, a csillag öt ága az öt földrészt jelképezi. Egy anekdota szerint Trockij figyelt fel a jelvényre eszperantista barátja hajtókáján, és mivel megtetszett neki, a Vörös Hadsereg jelvényévé tette, igaz: a munkásmozgalmat jelképező vörös színre festve. És ha igaz a mondás, miszerint az ember sorsa a „csillagokba van írva", nem kevésbé igaz az sem, hogy néha a csillagok sorsát az emberek írják…

És ha már a szimbólumoknál tartunk, nem mehetünk el szó nélkül amellett sem, hogy amiként a regényben mindennek van valami áttételes kapcsolata a korábbi életformával, az elhagyott hazával és közösséggel, úgy a Fekete-erdő is a székely havast helyettesíti a menekült székelyek

számára. A favágók és a Fekete-erdő között ugyanolyan bensőséges, láthatatlan kapcsolat van, mint amilyet az otthoni havassal ápoltak, ugyanúgy együtt éreznek a kényszerből kivágott fákkal és elejtett állatokkal, mint otthon, s talán még jobban is, mert a Fekete-erdőre kivetített érzelmeik az általános otthontalanság, számkivetettség hátterén nyilvánulnak meg.

Visszatérve a regény fő cselekményszálára, az olvasó érdeklődését mindvégig ébren tartó szerelmi történetre, meg kell jegyeznünk, hogy Nyirő mesterien bonyolítja a cselekmény fonalát a tekintetben is, hogy miközben mindvégig egy Bölön–Tele játszma folyik a háttérben, úgy érezzük, a történet a szerelmesekről szól. Holott a szerelem és „kellékei" csupán a kinyilatkoztatások (szeretem – nem szeretem – mégis szeretem) és néhány ártatlan puszilkodás szintjén vannak jelen a történetben. Saly Pál és Tarján Éva valóságos szerelmi játszmájáról vajmi keveset tudunk meg (amiként valóságos alakjukról is, hiszen mindketten a végletekig idealizált hősök), nem ismerjük a kapcsolat előéletét (az olvasó számára a történet rögtön a leánykérési szándékkal kezdődik), nem ismerjük a kapcsolat tartalmát, a kölcsönös vonzalom miértjét (hogy az egyik szép és jó fiú, a másik pedig szép és jó lány sovány érv), kétségeink vannak a tekintetben is, hogy egy szerelmest le lehet-e beszélni akár észérvekkel, akár homályos jóslatokkal a szerelemről, és fordítva, szóval sok sebből vérző „szerelmi" történet az övék – mégis, fura mód, csalódást éreznénk, ha történetük szerencsétlenül végződne. Nyirő megkímél e csalódástól. Már csak azért is, mert az ő történetük csupán álca. Hiába mondja el Bölön a házasság apológiáját, hiába játssza el Tele János a fogadott lányát féltőn óvó gyám, majd a szerencsés fordulat kikényszerítéséért majd megszakadó megmentő szerepét, a történet igazi tétje nem a házasság, hanem a válaszkeresés arra a kérdésre, hogy lehetséges-e a magyarság számára a lehető legmostohább külső körülmények és belülről jövő összeesküvések dacára, mindenféle ellenszél és halálos jóslatok ellenére az önerőből való újjászületés, a túlélés, a jövő biztosítása. És Nyirő nem mondhatja – ha legsötétebb pillanataiban talán gondolja is –, hogy: nem, nem lehetséges, nincs kiút. Ha lecsupaszítjuk, megfosztjuk regényes „kellékeitől" a cselekmény kulcsmomentumait, szépen kirajzolódik egy magyarság-sorstörténeti parabola:

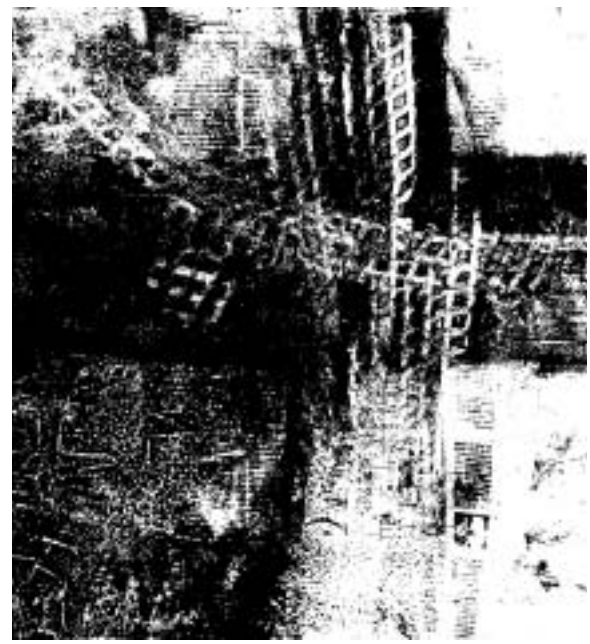

a német-magyar bajtársiasság szebbik arcát felvillantó epizód (a magyar menekült és a hadifogságból hazatérő német katona találkozása a vonaton) után a német tettével (a halálos kórt előidéző trópusi kendő odaajándékozásával) akaratlanul is végveszélybe sodorja magyar partnerét. Ha Tele jóslatát nézzük, azt is mondhatnánk: sorsszerűen. A feladat: megkísérelni a lehetetlent, visszafordítani az események sorsszerű menetét, megtenni azt, ami eddig senki másnak nem sikerült. Kiutat találni a teljes összeomlásból. Saly Pálnak ez sikerül, hiszen végül legyőzi a megjövendölt halált, de csak úgy, hogy nemzettársai (ki-ki a maga ereje szerint) összefognak az ügy érdekében. Jellemző módon, miután az őt kezelő hírneves német professzor már lemondott róla, az ugyancsak Németországban dolgozó magyar kollégája az, aki Tele és Bölön közreműködésével a halálos kórokozókat azonosítja, lehetővé téve ezzel az ellenszer beadását. A zöld csillag lehull tehát, a remény pedig feltámad. A regény üzenete világosabb – és egyben időt állóbb – már nem is lehetne.

Ha csak ennyi erénye lenne, akkor is érdemes lenne végigolvasni. Erről azonban szó sincs.

Oláh András

Kevés

föladtuk: elfásult az aggodalom
előfurakszik mi bennünk rossz lehet
s körül nőttön nő a rothadó alom…
nyomort nyomozunk – a világ így kerek –

maradunk önnön börtöneink foglya
hit remény szeretet – csalóka álca:
a vírust vibráló képernyő hordja
vele pusztul a szabadság románca

fanyalgók fertőznek feslő álmokat
szemünket behunyva hallgatni kevés
de senki nincs ki szót emel – kárhozat –

fölfakad a sok rejtőzködő kelés
– maradunk betegek védtelen testtel
míg Isten majd bennünk magára ismer

Megérteni képtelen

„Hallgasd ki egyszer majd a temetőt!”
(Utassy József: A büszke holtak)

mikor azt hiszed van még idő: akkor
töri át az éjszaka kerítéseit
a szétdobált párnák közt növekvő kór
s a józan álmok rohama megtörik

a hínárszagú alkonyatnak dőlve
eltűnik a lejárt idő – a csaló –
magadban semmit sem találsz belőle
csak éjszakába lobbanó altatót

csillagos mágia az a csöppnyi rés
és bedeszkázott ablakod a kezdet
s az ölni kész árulkodó szemrebbenés

melynek segélykiáltásait megveted
– nem maradhatsz ahol már semmi dolgod
s másra hagyod a tisztítatlan foltot

Túlélni minden éjszakát

nyelvet ölt a lenyugvó nap
de az alkony szétfolyó iszapja elnyeli
a két öreg diófa nyakát nyújtogatva bámul
kutatja az utcáról behunyorgó lámpafényt
hideg szél didergeti a leveleket
ábrándos tuják mérik az időt
a vadon burjánzó orgonabokrok előtt
törött szájú dézsa gyűjti az esővizet
mögötte levitézlett gémeskút ágasa
könyököl – iparkodik fennmaradni
s túlélni minden éjszakát
de feje alól elfolyik az álom
ahogy a vakondtúrás szabdalta kertből is
lassanként kihal a szeretet

Félelemmel

az ősz tekintetéből kihalt az öröm
kívül rekedtünk mindegyik körön

lettünk eldobott kő vagy levetett kabát
markoljuk a rácsot hogyha valaki bánt

félelemmel telnek a lélek terei
éjszakáinkat a csönd áthangszereli

menedéket kutatunk – picinyke odút –
hová a silányságnak nem vezet fel út

árnyék maradunk – voltunk bármilyen ügyes:
egy másik kéz nélkül mindegyik kéz üres

Tátyi Tibor

NÉMA KÜZDELEM

Nyirő József regénye a megmaradásért folytatott harcról

Miért vesztettük el Erdélyt? Milyen okok vezettek el oda, hogy 1918-ra Erdély román többségűvé vált? Mennyire hibáztatható az egykori államvezetés a történelmi Magyarország etnikai összetételének megváltozásában? Mind-mind olyan kérdések, amelyekre az olvasó választ kap Nyirő József *Néma küzdelem* című regényének elolvasása után. A szerző legnagyobb érdeme szerintem az, hogy nem elfogult sem a román, sem a magyar féllel szemben. Teljesen tárgyilagos módon, a történelmi tényekre támaszkodva próbál betekintést adni egy Kolozsvár közeli, a Mezőségen fekvő, egykor magyar többségű falu életébe.

A regény kulcsszereplői egyszerű falusi emberek, szórványmagyarok, akik a lassan román többségűvé vált faluban vívják lassú és néma küzdelmüket a megmaradásért. Szinte naponta felteszik magukban a kérdést: érdemes-e magyarnak maradni? Nem lenne-e egyszerűbb áttérni a görögkeleti vallásra, és lassan románná válni lélekben is? Sorsuk nem egyszerű, ugyanis az egykor gazdag és virágzó, reformátusok által lakott településen a magyarság háttérbe szorult, elszegényedett, és zsellérsorsba süllyedt. Föld nélkül, napszámba szegődve tudják csak ezek a szórványmagyarok fenntartani magukat. Keserű módon kell megtapasztalniuk, hogy míg a román papság szinte mindent megtesz a nemzeti hovatartozásukban meggyengült magyarok „átcsábításáért", addig a hivatalos magyar hatóságok és maga a falu földesura is elhanyagolják, sőt, magukra hagyják a szórványba került magyarokat. Nyirő nagyon jól látja a román és a magyar hozzáállás közti különbséget, amit az egyik magyar zsellér segítségével fogalmaz meg, szájába adva a következő mondatokat: „De hiszen a románok közt is sok a szegény és mégse lenézettek, kivetettek, megbélyegzettek. Minél esettebbek, annál inkább beletartoznak a faj- és életközösségbe. Minden kéz utánuk nyúl, segíteni akar rajtuk, megmozdul a pap, a püspök, a bank, az ügyvéd, a munka, a kenyér, a pénz az érdekükben, a nagy, titokzatos összetartás, körömszakadtáig védik egymást és szeretik, minden román házban otthon vannak, és nincs kicsiny vagy fölösleges ember köztük." [1] A szórványba került magyarokon ellenben senki sem akar segíteni, sőt, úgy néz ki, a hivatalos hatóságok nem is hajlandóak tudomásul venni a problémát.

Élesen szemben áll ezzel a nemtörődöm, hanyag magatartással a román papság és a görögkeleti egyház viselkedése. Nyirő egy hosszú fejezetet szentel a regényen belül annak bizonyítására, hogy a románság vezetői részéről tudatos hódítás és térfoglalás zajlott Erdélyben. Elsősorban az ortodox vallás papjai és püspökei fogtak össze annak érdekében, hogy a szórványmagyarok közt áttérítési politikába kezdjenek. Anyanyelvükhöz és kultúrájukhoz a végsőkig ragaszkodnak, és a nemzettudat erősítését tartják az egyik legfontosabb feladatnak. A szerző ezzel kapcsolatban a következő szavakat adja a román püspök szájába: „Ma az a helyzet, hogy a románoknak tizenegy és fél százaléka tud magyarul, és rajtunk múlik, hogy ez a szám ne emelkedjék, mert csak az anyanyelv tart meg bennünket. Hagyjátok, hogy a magyarok uraskodjanak és veszekedjenek, ti szántsatok, vessetek, tűrjetek és várakozzatok, mert nekünk érik az idő… hadd imádják Párizst és a külföldet; de legyen mienk a föld Erdélyben, és ez a föld ne halljon mást, csak román szót." [2]

Jó néhány oldallal később pedig ismét előkerül a regényben a román-magyar kérdés, illetve a különbség a két felfogás közt. A 13. fejezetben Costea pópa így vélekedik a magyarokról: „Egyék ők egymást, ahogy szokták. Ha ők süllyednek, mi emelkedünk. Addig jó nekünk, míg ők nagylelkűek, gavallérok, urak, önmagukat pazarlók és vakok. Így kell ápolni a tüzet, hogy megemésszе őket. Higgyék, hogy csak ők vannak a világon, és ne lássák meg maguk körül a veszedelmet." [3]

A regényíró felveti a magyar államhatalom felelősségét is, az eltúlzott liberális nemzetiségi politikát, amely a visszájára sült el. A faluban szolgálatot teljesítő rendőr, intéző és jegyző magyar emberek ugyan, de ők is a túlságosan megengedő nemzetiségi politikát szolgálják minden egyes

cselekedetükkel. Eszükbe se jut, hogy az elszegényedett és a görögkeleti egyház egyre erőteljesebb csábítási politikájának kitett magyarokon segítsenek csak azért, mert ők is magyarok. „A kutya se törődik vele, hogy e még itt-ott csillogó néhány magyar fény ezekben a falvakban maholnap végleg kialszik. Az alispánnak csak román kérdés van, de nincs magyar kérdés. Néhányszor volt nála is hivatalvizsgálni, de soha meg nem kérdezte, hogy van-e magyar a faluban. Nem hiányoztak neki. Maga is románul beszélt egész vizsgálat alatt, mert az az elve, hogy aki nemzetiségi vidéken tisztviselő, annak a román nyelvet ismernie kell” [4] – így morfondírozik magában a jegyző, miután hivatalos vizsgálatot indított Ősz Sándor ellen, aki az egykori református templom harangját elásta, hogy az ne kerüljön román kézre. A hatósági felszólítás után előássa ugyan a harangot, ám a beomló föld maga alá temeti. A regény cselekményszövésére egyébként is jellemző, hogy valamilyen tragédiának (Fátyol János gyermekének súlyos betegsége, Ősz Sándor haranglopása és tragikus halála) kell ahhoz történnie, hogy a falu földesura, Imre gróf, vagy a jegyző tisztába jöjjön a valós helyzettel – a szórványmagyarok kiszolgáltatott helyzetével. A kulcsszereplő ebből a szempontból Ünőkeöy Imre gróf, akit – a jegyzőhöz hasonlóan – egy már-már tragédiába torkolló esemény (látogatás Fátyol Jánoséknál, akinek gyermeke halálos beteg) döbbent rá a valóságra, és gyújtja föl benne a lelkiismeret lángját. (A gróf a falu legöregebb magyar emberét, Bara Ferencet fogadja a kastélyban, aki egy régi kelyhet kér a község földesurától. A kehellyel úrvacsorát szeretne osztani Fátyol Jánoséknál, mivel református lelkész híján a hitélettel kapcsolatos dolgokat ő látja el a faluban. A gróf elhatározza, hogy maga is részt vesz a különös „úrvacsora-osztáson”, és ekkor, szinte egyszerre döbben rá arra, hogy a faluban már évtizedek óta nincs lelkész, a magyarok mérhetetlen szegénységben és nélkülözésben élnek, és senki sincs az államhatalom emberei közül, akire számíthatnának.)

A grófban a látogatás után elkezdődik egy lassú folyamat. Érdeklődéssel veszi elő a családi levéltárban őrzött iratokat, dokumentumokat. Ezekből kiderül, hogy a faluba több hullámban is telepítettek a gróf ősei román családokat. Ennek egyrészt az volt az oka, hogy a török pusztítás utáni emberveszteséget románokkal lehetett a legegyszerűbben pótolni, másrészt a román jobbágyok magyar sorstársaikétól igénytelenebb életmódja is vonzó volt az egykori földesurak szemében. Imre grófban fokozatosan tudatosodik az egész elhibázott nemzetiségi politika, úgymond összeáll benne a kép. A mágnáskaszinóban összegyűlt nagyúri társaságban – már a regény vége felé – szintén szóba kerül a kérdés, és Nyirő tulajdonképpen ezt a jelenetet használja föl arra, hogy a grófon keresztül képet adjon a 19. század második felének nemzetiségi mozgalmairól. A minket leginkább érdeklő nemzetiségről a következőket mondja: „A nemzeti kultúra kiépítését a tótok sem hanyagolták el. A latin műveltséget felváltja náluk a cseh irodalmi nyelv a huszita betörések óta, és jellemző, hogy az elsők közt Pázmány veszi pártfogásába a tót nyelvet a protestáns törekvések ellensúlyozására, egy pozsonyi kanonok, Bajza Ignác József tót imakönyvével indul az új nemzeti irány, Bernolák Antal teszi meg nyelvtanában az irodalmi nyelv alapjának a nyitrai nyelvjárást. Nekik is van Holly Jánosuk, aki Svatoplukról, Cyrill és Methodról hőskölteményt írt, Stur Lajosuk, aki Pozsonyban iskolát csinál a Jednota Literar egyesületben, mint a cseh-tót tanszék tanára. Innen kerülnek ki a tót nemzeti mozgalom vezetői, nagyrészt evangélikus papok, és megindul a magyar-tót kultúrharc, amellyel egyidőben a tót irodalom szakít a cseh kapcsolatokkal.” [5]

A grófot hüledezve és hitetlenkedve hallgatja a többi földesúr a kaszinóban, túlzónak és aggodalmaskodónak tartva társuk nézeteit. Viselkedésük ugyanakkor nem meglepő, hiszen az első világháború végéig alig akadt valaki a magyar nemesség soraiban, aki hitelt adott volna a bármiféle veszélyre figyelmeztető szavaknak. A Monarchia, benne a Magyar Királysággal oszthatatlan és felbonthatatlan államszervezetnek tűnt, ám Imre gróf nagyon is tisztában van a veszéllyel, és társai szemét is fel szeretné nyitni: „Papok, tanárok, jogászok, számba is alig vett entellektüelek munkája indította el azt a nagy folyamatot, amely felhasználva a bécsi udvar támogatását, szétdarabolni igyekszik az országot, és már nem Budapest, hanem Bukarest, Prága, Berlin és Moszkva felé tekint. Amíg mi itthon harmincmilliós nemzetről írunk újságcikkeket, a tót ifjúság példájára a horvátok is Masaryk Tamástól tanulják Prágában az új szláv realizmus filozófiáját, megalakul a nemzetiségi képviselők parlamenti klubja, amelynek fő irányítói Maniu Gyula és Hodzsa Milán. Sajtóperek tömege, csendőri beavatkozások, a Hlinka András bezárása felkeltik a külföld figyelmét is, és ügyes propagandájukal ellenünk fordítják a közhangulatot.” [6]

Imre grófban a tudatosodás folyamata felébreszti a segítségadás óhaját is. Mindenáron segíteni szeretne, legalább saját hatáskörén belül, az uradalmán élő szegény magyar zselléreken. Ezért elhatározza, hogy földhöz juttatja őket saját birtokából. Kedvezményes, hosszú lejáratú haszonbérleti szerződést készít elő, ám az adósság, amelyet tudtán kívül felesége halmoz fel, megakadályozza ebben. Agyérgörcsöt kap, de erős szervezetének köszönhetően lassan talpra áll. A faluban ünnepélyes keretek közt szeretné kihirdetni a hetekkel korábban előkészített szerződést. Nagy izgalommal igyekszik kocsisával az uradalma alá tartozó községbe, és útközben átvillan agyán az egész erdélyi magyarság lehetséges jövőbeni kibontakozása, sorba véve az ezzel kapcsolatos teendőket. „Kikristályosodtak benne a sürgős tennivalók. Nem elég felismerni a bajt, és keseregni fölötte, meg is kell szüntetni azt. Tartsuk meg, aki még a mienk, gondozzuk veszendő véreinket, ébresszük fel őket, adjunk nekik kenyeret és lelket, erőt és öntudatot, iskolákat, templomokat, papokat, tanítókat, önzetlen és igaz vezetőket, kipróbált és erre a feladatra ránevelt embereket…” [7] A faluba érve, egy eléje tett papírból tudja meg, hogy a földosztáshoz már nincs joga, mert vagyonát az adósság miatt lefoglalták. A hír hallatára rosszul lesz, hangja elerőtlenedik. Meghatóan mondja a köréje gyűlt falusiaknak: „Most… most már én következem, hogy… megtérjek magukhoz, én is hazajöjjek a magyarokhoz!... Amit én nem adhattam, ti adjatok most már földet nekem! Odakinn a Szilvásban a kis harang alatt… Magatok között…” [8] A regény befejezése szimbolikus: a grófot megakadályozták a körülmények a földosztásban, ám végül ő kér egy darab földet a magyar zsellérektől, ahová végső nyughelyként hazatérhet közéjük. A mű legfőbb értéke pedig, véleményem szerint, abban rejlik, hogy gyökeresen ellentmond a Magyar Királyság nemzetiségi politikájáról hivatalosan elterjedt nézetnek. Annak a felfogásnak, mely szerint a magyarság elnyomta volna a nemzetiségeket. A regényből ennek pontosan az ellenkezője derül ki: a nemtörődöm és a hanyag magatartás – elsősorban a hivatalos állami szervek részéről – oda vezetett, hogy végül a magyarság került kisebbségbe az egykori hazában.

Nyirő József művét jó szívvel ajánlom mindazok figyelmébe, akik érdeklődnek a magyar történelem iránt. Akinek lehetősége van rá, ne habozzon, vegye kezébe és olvassa el, biztosan nem fog csalódni!

Felhasznált irodalom:

1 Nyirő József: *Néma küzdelem,* Csokonai Kiadó, Debrecen, 1992, 156.

2 Uo. 86.

3 Uo. 207.

4 Uo. 185.

5 Uo. 419.

6 Uo. 420.

7 Uo. 503.

Hanácsek Erzsébet

TANKÁK

fájón ingázó
hajnali emberarcok
árván hagyott kéz

éhes tarisznyája lóg
reménnyel jövőbe néz

meddő ugaron
éhesen sír az alkony
vörös szemmel néz

valaha jobb volt sorsa
ma se búza se kenyér

kukán szelidült
hajléktalan kihűlt kéz
jövőben matat

kik vesztét okozták
véréből öntöttek bort

ide fejlődtünk
kis dobozban a világ
jövőnkben félünk

csetelünk és lájkolunk
virtuálisan élünk

kitárt szememben
széparcú búzamezőt
ragyogtat a fény

kezemben éhes kenyér
szétosztom életemet

alig hogy felnőtt
zsebében fényes jövő
nincs választása

nyitott házból ki-belép
honosított hontalan

Madár János

Közelítések Nyirő József költészetéhez

Még ma is sokan felkapják a fejüket, ha Nyirő József nevét meghallják. Van, aki félelemből, van, aki az őszinte tisztelet érzésével figyel oda a költő, író, publicista, közéleti ember és politikus szellemének megidézésekor. Ez a kétféle viszonyulás nagyon sok feszültséget hordoz, hiszen a reflexek mélyen gyökereznek a történelemben, az erdélyi magyarság és az itthoni magyarság emlékezetében, valamint az irodalomtörténet mindmáig tisztázatlan kérdésköreiben. Kevesen vannak még ma is, akik egyértelműen látják Nyirő József meghatározó írói, költői, közéleti szerepét. Pedig verseinek egész sora, valamint kitűnő prózakötetei is igazolják rendkívüli tehetségét, igazságérzetét. Ennek bizonyítására nézzünk meg tőle egy olyan lírai megszólalást, amely – ugyan – akár csendéletnek is tűnhet az első pillanatra, aztán a verscímben megelőlegezett türelmetlenség hangján hirtelen perlekedővé válik.

Nyugtalanság

Sokáig voltam remetéd.
Nyugodt voltam és megelégedett.
Az őszi szeleket túlzúgta az ének,
melyet dicséretedre énekeltem.

De most elfogott valami nyugtalanság,
sokszor tekintek ki az ablakon,
délutánonként kiülök deszkaházikóm
küszöbére s nézem a távolt.

Kedvenc zsoltárom oly üres
ostobák a sárga pergamenek;
a hegyélen juhok ballagnak
lassuléptű, békés pásztorokkal.

Fenyőtoboz hull és piros levél.
Nyugtalan vagyok, tele vágyakkal.
Rongyos ruhámat tisztogatom
S föl-fölveszem a vándorbotot.

A *Pásztortűz*ben (1929) megjelent *Nyugtalanság* című vers sok tekintetben nevezhető a visszafogott szorongás és a nyílt lázadás darabjának. A statikus létállapotokat rögzítő jelzők, szóalakzatok mintha egy békés, mindenbe belenyugvó magatartást ötvöznének, majd megtelik a vers forradalmi, tiltakozó hevülettel. Az öntörvényűségnek ez egy igen sajátos formája nála, hiszen a mű esztétikai törvényszerűségei is kiegyensúlyozottságot, nagy-nagy türelmet előlegeznek, mégis átcsapnak a sorok tiltakozásba, perlekedésbe. Ellentétek, egymásnak feszülő írói, költői irányultságok fejezik ki ebben a versben is Nyirő József emberi-alkotói lelkületét, mélységes igazságérzetét. Talán ezért félnek ma is sokan tőle, írásaitól, szellemétől. Tegyük hozzá azonnal, hogy akik félnek még ma is tőle, nem ismerik, csak az ellene folytatott propaganda valótlanságait hallják. Ezzel a hazugsághadjárattal esik egybe az a szomorú esemény is, amikor – a közelmúltban – a „székely apostol" Nyirő József újratemetése nagyon komoly diplomáciai feszültségeket, problémát okozott Magyarországon és az erdélyi körökben. Bizonyos körök, kormányközeli csoportok meg is tettek mindent, hogy az újratemetés ne legyen zavartalan.

Érdemes volna megvizsgálni, tanulmányok és esszék egész sorában – végre – felmutatni, hogy mit is takar ez a félelem valakik részéről. Ezeket a félelemben, „rettegésben" élő csoportokat mi vezérli ugyan, ha nem az az önös érdek, amely mélyen gyökerezik az erdélyi és a magyar történelemben, irodalmi-szellemi-közéleti-politikai történetünkben. Könnyebb őt kikiáltani „nyilas"-nak, vagy akárminek ilyen körökben, mint elolvasni a műveit, meggyőződni emberi-alkotói erényeiről, a magyarságért tett cselekedeteiről. Nézzük csak a legjelentősebb alkotásait, könyveit: *Madéfalvi veszedelem, Jézusfaragó ember, Az én népem, Isten igája, A sibói bölény, Úz Bence, Néma küzdelem, Halhatatlan élet, Elszántak*, stb... Ami közös bennük: valamennyi könyvben, „regényben, novellában és versben", a sorsvállalás. Nem önnön sorsa, hanem az erdélyi

nép, a magyar nép sorsáért érzett felelőssége kap kiemelt hangsúlyt műveiben. Küldetéses író, költő tehát abban az értelemben is, hogy a székely-magyar problémákat felvállalta, és hű krónikásként hirdeti a nép igazát, keresi a megoldást. Ezt a parancsot szigorú erkölcsisége, felelősségérzete táplálta benne, ami átsugárzik írásain. A regényeiben és más prózai munkáiban közvetlenül, a verseiben pedig áttételesen jelenik meg ez az erkölcsiség, ez a magasabb rendű életérzés. Tamási Áron mellett talán Nyirő József az az író, költő, aki leghűségesebben, legtisztességesebben megörökítette a székely nép életét, gazdag hagyományait, kulturális örökségét. Székelyzsombor és környéke, az egész Erdély és Magyarország földrajzi és topográfiai önazonossága, térképe is megrajzolódik munkáiban, verseiben is. Nézzük meg ilyen szemmel költészetének – benne a szerelmi költészetének és portré-verseinek – egy-egy izgalmas mozzanatát:

Túl jégmezőkön

Oly mindegy hogy ezer kilométer
nyúlt közibénk avagy ötszáz
– Ott jársz
messze
hómezőkön ahol
glóriás bárányok vándorolnak
a vattás esti békesség felé
Zúgás ott a finom lehellet
szempilla ha rebben zord suhogás
Piros tulipánokat
hajigálsz el a hóba
jelül
s olykor meg-megállsz
figyelőn: –
Tisztán hallod amint valahol
üvegszívem szirmai halkan
apránkint töredeznek.

Ez a vers 1932-ben az *Erdélyi Helikon* augusztus–szeptemberi számában jelent meg. Ugyanebben a folyóiratszámban jelent meg az *Öreg postás a város végén* című verse is, amely azonban már újra komolyabb, komorabb hangot üt meg. A vers nyomasztó hatása talán abban is rejlik, hogy olyan portréversről van szó, amely sok ember alkatát, életét, életformáját és mindennapi arcát is rögzíti. Lírai fényképnek, szociográfiai miniesszének is felfoghatjuk ezt kis költeményt. Terjedelme ellenére azonban nagyon sok olyan szociográfikus elemet hordoz ez a vers, amelyek mindenképpen túlmutatnak egy foglalkozáson, egy emberen. Ez az öreg postás bárki lehet a székely földről, a magyar nép sorából.

Öreg postás a város végén

Az öreg postás
megy az úton.
Ma nem kapott
borravalót,
pedig a kisleánya nagyon beteg.

Szeméből két csillagot
ejt ki a porba.
A kerítések mögött
minden napraforgó
leborul.

Hogy teljesebb legyen a portréversek vonulata, nézzük meg *Az uccaseprő* című költeményt is. A nehéz fizikai munkában meggörnyedt munkások lírai ábrázolásának telitalálata, amely a *Pásztortűz* 1928. novemberi számában jelent meg.

Az uccaseprő

Te szegény, piszkos uccaseprő,
ki hajnali álmos lámpavilágnál
hideg undorral tisztogatod
a világ szemetét, találkoztam veled.
Tisztességtudón köszöntél s egyszeribe
csordultig telt a szívem alázattal
és szeretettel. Most is, magam előtt
látom gyűrötten ragyogó ábrázatodat,
testedre keményedett rongyruhádat,
vörös ujjaidat s torzonborz
bajszod fölött a pálinka gőzét.
Még a késő délutáni órákban is
eszembe tévedsz. Szeretném megállítani
a korzós népeket, elmondani nekik,
hogy kora hajnalban láttalak,
kicsit megváltónk vagy, a sötétség
leple alatt elveszed a világ bűneit.
De csak legyintek és gondolatban
sóhajtok feléd: Ha az üdvösségre
jutsz, ne feledkezz el rólam!

A szegények, a munkában megfáradt emberek sorsával való azonosulás ebben a versben is erőteljesen megmutatkozik. Ilyen értelemben ez a mű akár mottója is lehetne Nyirő József egész költészetének. Mélységes humanizmusát, hovatartozásának őszinte megvallását tömöríti ebbe a versbe, amely bár konkrét dolgokról beszél, mégis a sorok közt beszüremlő költői áttételekkel olyan plusz jelentéstartalmakat társít, hogy hihetetlen erőteret képez. Ebben az erőtérben válik a vers lázadóvá, költői programmá. Lírai megszólalásainak többsége ezt a habitust, létértelmezést hordozza, amit sokan – szándékosan – félremagyaráznak.

Pődör György

Sztalagmit

A csendfalon kristály-áhitat,
lassan feloldja magát a ma:
percek emléke még átitat,
mielőtt még végleg elmúlna.

Éjszakák márvány nyugalmában
fénylenek karsztos homlokok.
Minden lényegtelen lemállad:
a megtörtént bogozgat okot.

Jótékony víznyelő a párna,
s a hallgatás képmeséiből
tarka sztalagmit-álom kinő.

Mintha saját magára várna,
a felcsillanó nyugalomban
rajta körbe tekint az idő.

Folyó és cintányér

Ahogy az ablak az eget kémleli,
a folyón felvilannak a város
exhumált fényei.
A vízparton nyirkos kövek
és csobbanó vágyak.
Korláton át lágyan
kileng az éj egy üres hintán,
s hallatszik tisztán,
valahol cintányér rezzen
a csendben...

Csontlátomások idején

Akár a nyugodt vízből a kő
ha váratlanul felmerül
fáj az esély ha újra nő
s az arcra más bőr kerül
Ölhető és ölelhető
amíg egy légy is felrepül
mert minden megtéveszthető
ki miért és meddig van felül

A völgy prófétáktól hangos
vakok szemében világ gyúl
s körbetapogat aki lát

mert szóra itt csak szó havaz
tovább hallgat a hallgatag
ki volt de mégsem ugyanaz

Mohácsi László

A SZÉKELY APOSTOL

Nyirő József a szépség igaz tanúja, akit fájdalmas és gyötrelmes küldetéssel hívott el az Úr e földi létbe 1889. július 28-án, Székelyzsomboron. Galamblelkű édesanyjától a jóságot, tanító édesapjától a hivatástudatot, három testvérétől a közösség melegségét hozta magával. A kis havasi falu emberségből példát, vitézségből formát adott egy egész életre.

A balladás Székelyföld milyen gazdagon és bőkezűen ajándékozza az egyetemes magyarságot egy Márton Áron püspökkel, a harisnyás székely fiúval, aki 16 évet tölt a kommunizmus börtönében rendithetetlen jelleme és tántoríthatatlan bátorsága okán. Egy Csiha Kálmánnal, aki a református egyház egyik legnagyobb csillaga, 8 év kényszermunkatábor után újjászervezi az erdélyi egyházat. Egy Wass Alberttel, akinek írói munkássága művenként is Nobel-díj értékű. A magyarság szellemi vagyonának legszebb és legbecsesebb kincsei: népköltészet, népzene és népművészet – szorosan összetartoznak. Még az előretörő sorsuk is ugyanaz. A népköltészet eljut irodalmi magaslatokig Petőfin, Aranyon át. A magyar muzsika mélységet nyer Liszt, Erkel, Bartók, Kodály művein keresztül. E merőleges útpályákhoz képest a magyar népművészet vízszintesen terjed az iparművészettel és építészettel közösen. Ebbe a vonulatba sorolható Nyirő József élete és munkássága. A transzilvanizmus lelkisége, a kisebbségi létsors küzdelme, a megmaradás aggodalma, a túlélés drámája, az – ahogy lehet, és nem lehet katarzisa – ő írói világa. A népét szerető, azzal azonosulni tudó és életét élő művészember Nyirő. Trianon tragédiája soha be nem gyógyuló seb életében.

Székelyudvarhelyen érettségizik, Gyulafehérváron végzi el a teológiát, majd 1912-ben szentelik római katolikus pappá Nagyszebenben, és még abban az évben megszerzi a doktori címet is. Hitoktató lesz, majd a mezőségi Kidén plébános. 1919-ben kilép az egyházból, és feleségül veszi Bedő Ilonát. Három gyermekük születik. Ott él továbbra is a család, és megrázóan írja le, hogy a kenyeret most nem az oltárnál adom át a híveknek, hanem a kidei malomban, ahol zsákolok. Később az Erdélyi Szépmíves Céh egyik alapítója Kós Károllyal, majd az Erdélyi Helikon vezető munkatársa lesz. Közben felesége falujában gazdálkodni kezd nyolc hold földön, hogy az írás mellett szerény megélhetést biztosítson családjának. Országgyűlési képviselő lesz, ahol mindvégig a székelység jogaiért küzd.

Műveiben megjelenik a székely falusi világ. a mindennapok küzdelmét is áthatja valami finom költőiség, a havasok, fenyvesek világa. Megrázó, felemelő, komor, szomorú ugyanakkor. Ember és táj, természet és történelem találkozik lelkében. Jó olvasni templomairól, temetőiről, kopjafáiról, kastélyairól, kúriáiról. Ebbe a világba érkezett meg az analfabéta románság Olténiából, az erdőirtók, szénégetők, igénytelen jobbágyok lompos csoportja, akik lomhán, bambán bámulnak mindenre. Már nem fizetnek pásztoradót a magyar földesuraknak, már ők a gazdák a meggyérült magyarok helyén, akiket az 1241. évi tatárbetöréstől számítva, tizenkét nagy háború, számtalan betörés, dúlás, mészárlás, éhínség, ragály, pestis, nyomorúság szórt szét a világban. A felégetett házak, falvak hamvát széthordta a szél, és hűlt helyükön bevándorló idegenek szálláscsoportjai alakulnak. Azóta a honfoglalók néma küzdelme folyik ezen a földön a jövevények idegen rajával. Az ősi jog, a minőség, az emberfölény küzd szakadatlan a folyton szaporodó számmal, mely kezdet óta a veszendőbe menő magyarok százezreivel egészíti ki magát. Örök emberi és nemzeti szimbólumok emelkednek Erdély horizontjára. Sokszor a pusztuló szórványmagyarságnak már nem marad más, mint a kiüresedett, majd összedőlt templomából kimentett harang. Az elnémult harangot vagy elrejtjük egy jobb kor hajnalára, vagy kondul idegenül tovább, az újonnan épülő több ezer ortodox román templom valamelyik tornyában.

A második világháború pokla az emigrációba kényszeríti az írót. Münchenben él, majd Madridban telepszik le. Örök magyar sors ez. Idegenben, száműzöttként élni. Mint egykor Mikes

Kelemen, Zrínyi Ilona, Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos, Márai Sándor, Wass Albert és oly sokan, akiket elűzött a gyűlölet szülőföldjükről. Így ír 64 éves korában halála előtt: „Itt nem tudok meghalni, idegen ez a föld nekem. Idehozom magamnak a szülőföldet, a Hargitát, pisztrángos patakokat, virágos réteket, az elvesztett csodás magyar világot, és gyönyörű képek vonulnak el szemeim előtt. Így talán könnyebb lesz."
Eltelt közel hatvan esztendő, és szomorúan kell leírnom, hogy a székely apostol, a vándor székely még mindig nem nyugodhat szülőföldjén végakarata szerint. Halálában is fél tőle a hatalom. Akár Tamási Árontól, Wass Alberttől. A legelemibb jogától is megfosztotta a magyargyűlölő szélsőliberális hatalom, román önkény. Hamvai valahol Budapesten vannak elrejtve. Úgy adózunk legméltóbban Nyirő József plébános-író emléke előtt, ha olvassuk műveit. Az őt kirekesztőket pedig arra kell ítélni, hogy olvassák el börtöneikben majd könyveit, hátha jobb emberekké válnak.

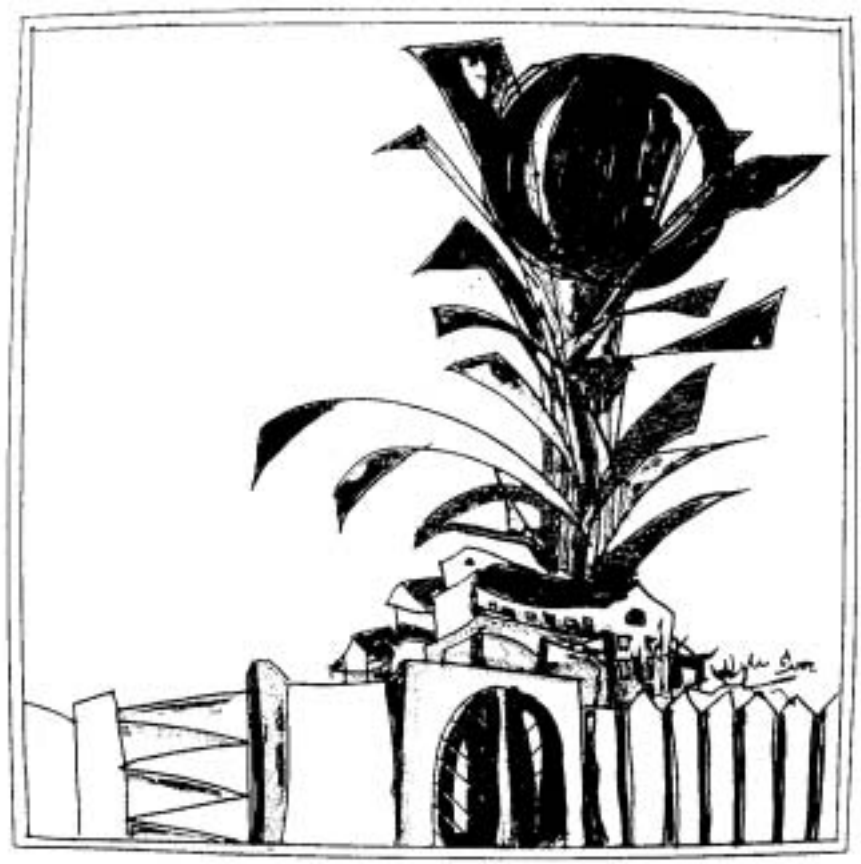

Novák Imre

HAIKUK

Álmodó színes
Falevelek merülnek
Téli halálba.

A nappal vére
Finom és egyszerű nő
Lelkére csordul.

Sírcsonkok mellett
A forrás jéghalálba
Merevedett arc.

Tó tükre szürkül,
Az erdő és a mezők
Esőbundában.

Elszáradt levél
Tovább hullik az erdőn
Vérző farönkről.

A hegy lábánál,
A völgy közepén mocsaras
Tavak születtek.

Erdőhatáron
Hasadék, felhőkatlan
Ködspirált lövell.

A nap rásütött.
Lepkepár egymást fedő
Árnyékában várt.

Spárgafonatban
Ha alázuhanok majd,
Ki szövi tovább?

Szótagok, szavak,
Az idő megfojtása
Tizenhét álom.

Gőzölög a táj.
Köd ritkítja az erdőt.
Levélkavargás.

Víz színe remeg.
Az eső köröket szúr.
Üres felület.

Vízen fűnyaláb.
Szilfák hosszú árnyékán
Úszó szigetek.

Sziklás hegy előtt
Egy csiga is elindult.
Felér a csúcsra?

Karddal nyert folyók
Zúgásán mindenki ért.
Keselyű les fönt.

Őrzi elszáradt
*Virágok szirompor*át
Az elszáradt fű.

Szádban cseresznye
Napfény, eső, szél, halál.
Csak egy nap telt el.

Messzi a közel.
Mily világos a homály.
Kuszán egyszerű.

Gazdag, csinos táj.
Az élet nem vetélytárs.
Szerelmed alkot.

Ha kibírom a
Földi létet, akkor a
Pokol is jöhet.

Nem értem magam.
Összedolgoztuk magunk,
Majd kettévágtuk.

Ördögűzés folyt.
A halál nevű képlet
Fogásaival.

Csendes pillanat
A partra lépő folyó
Életcsuszamlás.

Esti káprázat,
Tűz, víz, légáramlat jön.
Villám csap bele.

Fény sehol, mégis
Éles és tündöklő arc.
Önmagában nő.

Őrzi elhervadt
*Virágok szirompor*át
Az elszáradt fű.

Apró lökések,
Vénámba hajórajok,
Halcsontok döfnek.

Madaras ágak
Átaludták a telet,
Vízbe bámulnak.

Holtak szájában
Homok, kő, giliszta, föld.
Hús, gyümölcs után.

Farönkfej nyoma
Táncoló alakokkal,
Életrajzokkal.

Mayer Erzsébet

AZ ÁTKELÉS MISZTÉRIUMA

Pécsi Sándornak ajánlom

Képzeljenek maguk elé egy ódon olasz kisvárost, melynek közepén melegvíztől gőzölgő medence várja a kisváros lakóit testük felüdítésére. Ezt a medencét időnként tisztítani kell, akkor leeresztik a vízét, kitakarítják belőle a civilizációs mocskot és tárgyakat, többek között egy rozoga kerékpárt. Éppen folyik a medence tisztítása, amikor váratlanul feltűnik egy meglehetősen hanyagul öltözött, zaklatott, sietősen mozgó férfi, aki „alászállva" az üres medence mélyébe, gyertyát vesz a kezébe, megérinti a medence falát, majd elindul a medence túlsó partja felé. Az átkelés először nem sikerült, visszamegy, megismétli a falérintés és a gyertyagyújtás rítusát, majd újra elindul. A szél ez alkalommal is elfújja a lángot. A férfi harmadszor is próbálkozik. Most már korábbi tapasztalatait figyelembe véve lassan, a gyertyát időnként a kihajtott kabátja mögé rejtve óvatosan lépkedve megérkezik a túlsó partra, de amint eléri a medence falát, összeesik, ráhanyatlik a lépcsőre és meghal (a jelenet Tarkovszkij *Nosztalgia* című filmjéből való). De hát miről is van itt szó? Ez a jelenet több mint a hétköznapi élet szokatlan eseményeinek egyike – a létről szóló misztérium tárul fel benne:

A mindenkori ember születésekor csupán biológia lényként érkezik az evilágra, s nő bele emberi és társadalmi viszonyaiba. Aztán valami megtöri ennek a belenövésnek az egyértelműségét és előremutató folyamatát. A paradicsomnak vélt állapotról kiderül, hogy a dolgok sem kívül, sem belül nincsenek rendjén, nincsenek a helyükön. Beáll a krízis, s vele párhuzamosan elkezdődhet az érlelődés, az öntudatra ébredés, az önmagunkhoz megérkezés, a személyiséggé válás kínos, gyötrelmes folyamata, amit a kultúra egyetemes nyelvén misztériumnak nevezünk, s melynek konkrét megnyilvánulása az átkelés volt életünkből egy minőségileg másfajta életbe. Ahogy a magunk elé képzelt jelenetben is történik, ez az átkelés személyre szóló feladat, csak egyedül hajtható végre, csak teljes valónkat érintő eseményként élhető meg. Kerékpárral nem lehet átjutni a másik partra, erre utal a medence mélyén bomló roncs bicikli. Ezt a személyes tettet hivatott kifejezni a gyertya szimbóluma, mivel a gyertya önmaga elégetésével válhat fényé, világossággá. A megtisztulás, a megváltás tehát nem kívülről, és nem a másik embertől, főleg nem a másik tömegembertől, s kiváltképp nem mechanikusan jön, hanem belső önátadásból személyesen valósulhat meg.

De hát miért van kizárva az üdvözülés élvezéséből a misztériumot átélő, az átkelést végrehajtó? Azért mert igazából az átkelés után még várna egy feladat a mindenkori átkelő emberre, az, hogy az elért parton új életet kezdjen, immár a felismert fény élményével, átalakult személyével. Az új élet ugyanakkor azt is jelenti, hogy a régi parton megélt élményeiből, az ott megszerzett tapasztalataiból az átmentett értékeket be kellene építenie az új életébe. Ahogy a folyó nem csupán elválaszt, hanem össze is köt, ennek a két funkciónak együtt kellene működnie életünkben is. A képzelt átkelőnk ezt a szétválasztást és összekapcsolást mint létfeladatot nem tudja megoldani, ezért rogyik holtan össze. Az átkelés tehát egy köztes állapot, magunk mögött kell hagyni bizonyos élethelyzetet, gondolkodás- és viselkedésmódot, de a személyiséggé vált énünk nem maradhat izolált, nem élhet inkognitóban a folyó túlsó partján sem.

De hát milyen bűnt követett el ez az ember, akinek át kellett kelni a folyó túlpartjára, hogy megtisztulhasson? A bűn, amiből vele együtt nekünk is meg kellene váltódnunk, nem más, mint az univerzális egység szétszabdalása. Ez a hétköznapok szintjén egymás kisajátításában, egymástól való gőgös elfordulásban, a természet, a földanya brutális megalázásában, valamilyen nemes cél nevében végrehajtott nemtelen cselekedeteinkben nyilvánul meg. Ez a bűnösség idézi elő a dialógusképtelenség kínos kínzó állapotát. Márpedig, ha nem tudunk dialógust folytatni saját

múltunkkal (személyes, nemzeti, hitbéli), ha a múltunkból kényszerű tárgy és szólam lesz, ha a múltunk elnémul, akkor az emberi személyiség sorvadni kezd, zavart lesz, dadogni kezd, majd megbetegszik. Ha egykori múltunk igazságát nem tudjuk jelenünk részévé tenni, ha az emlékezésünk nem válik erőforrássá, akkor elgyengülünk, vagy megkeményedünk. A kontaktushiány belül lelki szenvedéssé válik, kívül pedig az ember elhanyagolt, ápolatlan lesz. Idézzük csak fel a medencén átkelő ember külsejét!

Sajnos a szétszakítás, szétszakadás következményeként beindult folyamatnak ezzel még nincs vége. Az egészből kimetszett, kilökött, idegennek, bűnösnek, károsnak, kórosnak nyilvánított részeket – úgy érezzük, vagy éreztetik velünk – el kell tüntetni, meg kell semmisíteni, mint a kártevőket. Emlékeztetném az olvasót arra, hogy a kártevő a szovjet ideológiai szótárban (Tarkovszkij alkotói időszakában) a mindenkori ellenfélre vonatkozott, akit meg kellett semmisíteni, vagyis eltaposni! Ez volt a sztálini csisztka időszaka, a harmincas évek, amikor az időt szétszakították, a múltat végképp eltöröltnek tekintették, de elszakították a különböző társadalmi osztályokat, a különböző politikai irányzatokat, mint ahogy az egyént a családjától, az egyént önmagától, és mindezt az alattvalónak az államhoz való viszonya helyettesítette – foglalják össze tömören a kor jellemzőit a Tarkovszkij-monográfia szerzői: Szilágyi Ákos és Kovács András Bálint. E szégyenletes tettek súlyos emberi fogyatékosságokat hívtak életre. Ha államosítják vagy egyéb rafinált módon kisajátítják embervalónkat, ha ki vagyunk metszve az élet folytonosságából és megszakad az emlékezetünk, akkor az ember nem ismeri a hála és a felelősség érzését, emiatt viszont nem lesz képes önzetlenségre és jócselekedetre. Mindezeken túl egyéb titokzatos veszélyek is leselkednek a személyiségétől megfosztott emberre, ugyanis a bűvészmutatványok káprázatába kerül. Dosztojevszkij bölcsességével élve a titok, a csoda és a tekintély csodamalmába vagy elvarázsolt kastélyába, ahonnét nincs kijárat.

Nem véletlen, hogy a megtisztulás egy éppen tisztítás alatt levő medencében történik. A víz és az élet összetartozik, ezáltal gazdag feladatkörrel rendelkezik, hatásköre is kiterjedt. Például leoldja a mázat a tárgyakról, a maszkot az emberről. Le lehet vele mosni a különböző szennyes ránk rakódásokat. Megkeresztelkedhetünk általa. Ezen kívül a víz képes kimozdítani, elmozdítani mind a tárgyakat, mind pedig az embert a korábbi helyéről. A kimozdított, kirojtosodott, kiömlött tárgyak így másféle kölcsönhatásba léphetnek. A víz a többi természeti elemhez hasonlóan erősebb, mint az ember, éppen ezért az ember nem tudja azt uralma alá hajtani, nem tudja természetét megváltoztatni. A víz átszivárog, beszivárogod, csöpög, és csak esik, csak esik, amikor akar. Áld és átkoz!

Az átkelés misztériuma nehéz örökség. Viszont visszanyerhetjük általa a szeretet képességét, s megadatik általa önmagunk felismerése a természet és a társadalom egységében. Mindezt kegyelmi állapotként, hisz nem azé, aki fut, nem azé, aki akarja.

Az ebben az adományban való részesüléshez gyakorta a révész, a kalauz és a vezető segítségével juthatunk. Az utak nem mindig folyón át vezetnek; van, akinek pokolra kell menni; van, akinek földön-vízen kell nagy távokat megtennie; van, akinek zarándoklaton kell részt vennie; vannak, akiknek a társadalmi hierarchián kell le és föl jönniük-menniük; vannak, akik csak bolyonganak, és olyanok is, akik alászállnak önmaguk rejtelmeibe. A kísérő, a kalauz, az átvezető az összekötőkapocs az élet és a halál, a társadalom és a természet, a föld és az ég, a jelen és a múlt, a rossz és a jó között. Az ő segítségükkel, példájuk követésével lehet eljutni oda, ahol az ember újjászülethet, feltámadhat az erkölcsi halálból, s a megélt folyamat következtében az egyediségből személyiséggé, hitetlenből hívővé, halottból elevenné, gyűlölködőből szerető emberré válhat. Az átkeléssel önmagunkhoz, önnön sorsunkkal való azonosuláshoz jutunk. A sors tehát nem az ötéves tervidőhöz és túlméretezett mennyiségek előállításához kötött feladat, hanem a moira (a szót itt a számunkra személyesen kijelölt életfeladatként használom) felismerése és véghezvitele. Ebben a létismeretben tehát nem létezik a sorstalanság (Kertész Imre) vagy az elkésés-lekésés degradáló bűne (Ady Endre: ***Akik mindig elkésnek***). Még az ún. külső profán idővel is előfordul, hogy kizökken, vagy megáll, vagy rosszabb esetben befagyasztják, ami szükségképpen idézi elő az ember megdermedését. A sors megélését és az életfeladat teljesítését nem lehet óraműszerűen elvégezni, ugyanis az nem a profán történeti idő része. A kizökkent idő betegségét Hamlet sorsából ismerjük, a megállított és befagyasztott időt saját közelmúltunkból. A magunk elé idézett átkelés jelenete nem igazán ad felszabadult, megnyugtató érzést, a hozzáfűzött értelmezés sem teszi könnyűvé ezt a nehéz életismeretet. Inkább a felismertetés szigorúságával terhel. Jóllehet, átsugároz valamifajta reményt arra vonatkozóan, hogy a világtörténelemben semmiféle ideológiai présgép és hatalmi gépezet nem volt képes az emberit megszüntetni. A kegyelem pedig bárkinek, bárhol, bármikor megtapasztalhatóvá válhat.

Ihletforrás:
Tarkovszkij: *Nosztalgia*, 1983
Szilágyi Ákos–Kovács András Bálint: *Tarkovszkij az orosz filmművészet Stalkere,*
a *Medvetánc* c. folyóirat melléklete, Budapest, 1985

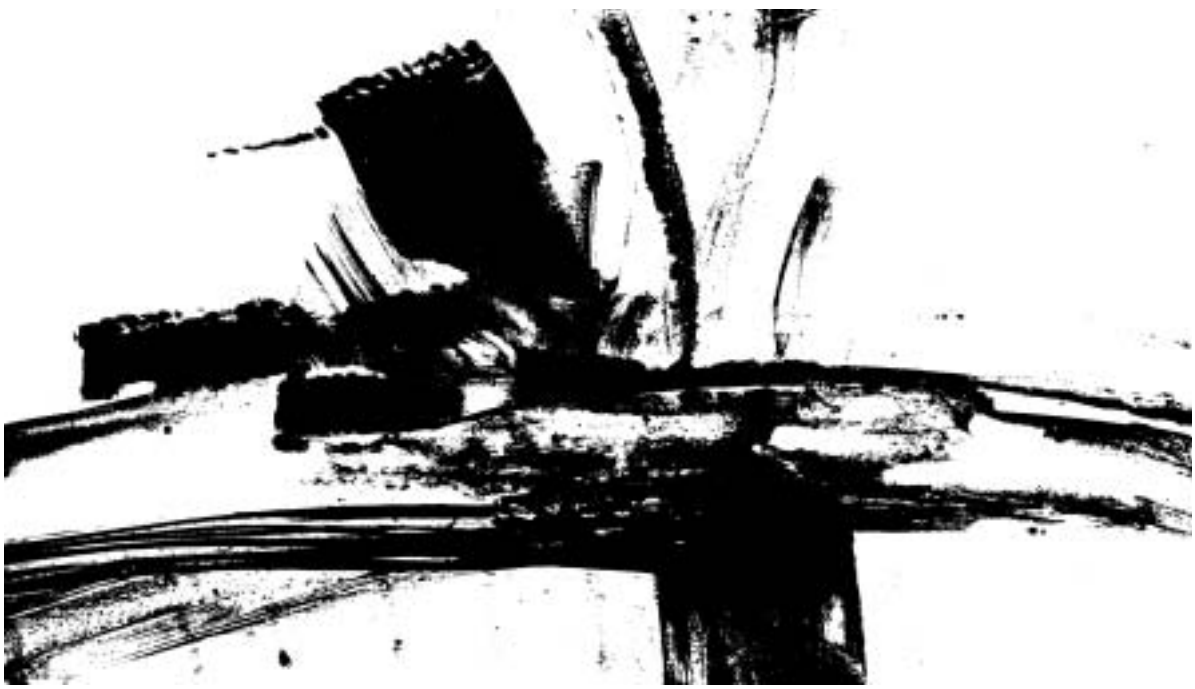

Wernke Bernát

Tömegülten légből

fergetegen
nyel, tömegülten –
légből ráereszkedő
eret, és
tele szárnyával
szalad, reggelbe
folyatva, a
közel hagyott
éjszaka,
szétteregetett
habjaira

mint menekült
előre megy
keble, fehér
légtől kövéredett,
és a
ráguggolón hasadó
teremtmények, emelik
hajával, a szövődő
messzeségbe

Nyár Helembán

Lábik János úrnak

völgyi nyomban folyó
több ránca hajléka a
habnak, s fogja szálait is
a forró déli
napnak

kunyhó van, bizony
megejtő parti fűz
alatt, idősebb gallyak is
száradnak rajta, halvány
kérgüket feketébe
adva… és
kezével lelógó
lombján, húsa lágy
ekéjével végigszánt,
orcájukat illatával
fűszerezvén, két kicsi
gyermek, hahotájukat
levéltépés csínyétől
kergetve

TELEPEDŐBE RÁNDUL

ridegülő udvarra
lebeg a
falevél –
szanaszét
sodrás, hozza
érverését, még

csak messzi
neszével
jelzi, aztán
dördülőn, az
égből
kilép, az
egész
felszínt
befedé

telepedőbe
rándul –
kihamvadtat mindent, de
egyszer majd
kivérzi egét,
sötétből
kékbe, és

az örvénylett
madarak, derekak,
hitványak,
bokrok –
kiteljesednek, a
zsarnoktól
szabadult
napfény
birtokon

RÁÜTŐ BORÍTÁSSAL

hozzá ért
válla, ráütő
borítással… ó
ott nem hagyná,
már lélegzőbe szállt
vékony patak
partján, és
akarja szép
bokáját is
látni, augusztusi
hajnaltájt, csak
a reggel, már
hozná, világot
dagasztó hangján –
tapogató sugara
alján, korai
mennyet fénylő
nyakát

Csiba Zsolt

Az útvesztőről és a kiútról…

A „pokolraszállásban" az ember véglegesen kimerít bizonyos alsóbbrendű lehetőségeket,
hogy azután képes legyen a magasabb rendű lehetőségek aktualizálására;
a „mocsárba süllyedés" esetében viszont az alsóbbrendű lehetőségek azok, amelyek birtokba veszik
és hatalmuk alá vonják az embert, míg csak teljesen magukba szívva nem végeznek vele.
René Guénon

A „New Age" vallása egyáltalán nem új, az ember bukása óta jelen van.
R. P. Coomaraswamy

„Bizony, bizony mondom néktek: Mielőtt Ábrahám lett, Én vagyok".
Köveket ragadának ezért, hogy reá hajigálják..
János 8.58–59.

A Paradicsom annak a szemében van, aki nézi.
Nadzsm al-Dín Dája Rázi

Tartalmi összefoglaló:
Bizonyos felfogás szerint a mai embernek – ha fel akar ébredni – először előbeavatásra van szüksége, ami annyit tesz, hogy ki kellene jönnünk a „fogyasztói" magatartás és az elektronikus eszközök révületéből.
Ezt követheti a beavatás, amikor kiúszunk a folyó közepére, a valósággal nézve farkasszemet. Ennek során ki kell húznunk a fejünket a mulandó lélek, a teremtett dolgok/tények álom-felhőjéből, a jó/rossz (itt szó sincs az értékek relativizálásáról, esetlegesítéséről, sőt annak az ellenkezőjéről van szó), az élet/halál „mindenhatóságának" csapdájából. „Aki még a maga képzeleti világában él, annak lelkében nem fakadhat a felsőbb életmegismerés."(Lao-ce) Ezen a szinten jelenik meg a tévtanok, a belső/külső lehúzó erők felismerése és az ezek elleni bölcs küzdelem megkezdése is, amely a további lépések megtételének hitelességkritériuma, feltétele.
A harmadik lépcsőfok a megvalósítás, amikor az árral szemben, a folyón felfelé, a forrás felé úszunk. Buji Ferenc példájával élve, ennek a cselekvésnek a jellege az önmagát felfelé, ismételten meghaladó pisztráng magatartásához hasonlatos, ezért ezt mintegy „pisztrángfölötti létnek" is nevesíthetjük. Két forrás van. Az egyik a szennyező forrás, a másik a tiszta forrás. A törekvőnek meg kell haladnia, túl kell jutnia az előbbi szemléleti akadályon, hogy a magasabban fekvő tiszta vízhez juthasson.

A közismert – már a sumér pecséthengereken is feltűnő – mondai alma elfogyasztása a „jó és a rossz" tudásának fájáról váltja ki a kiűzetést a Paradicsomból, ami a halál alá rendelt élet megjelenésével jár együtt.
Másképp fogalmazva: Az ősbűn pillanata az, amikor a nem keletkező és nem elmúló őseredeti Egy-ségtől távolodva egy ponton a szemlélet „elfelejti" az Eget, a már korábban kialakult, a jelenségvilágra korlátozódó, de ott alapvetően fontos „tükör" két oldalának jelentősége felerősödik, a látásmód az evilágiba süllyed, amit „egyetemes, igaz valóságnak" érzékel, és emiatt a megfordulás miatt a Béke helyett a Viszály válik alapállássá.
Meghaladhatjuk-e a(z érzékszervi) világba-vetettség lényegi reménytelenségét? Túljuthatunk-e „jón és rosszon"? Eljuthatunk-e a halhatatlan lélek, a felemelt élet, a lét rendjének fájához, ahol – ahogy azt Kajguszuz Abdál a *Bolondok könyvé*ben mondja – „minden éjjel a kinyilatkozás éjjele és minden nappal ünnepnap"?
Az útvesztő, a labirintus ennek a feladványnak a jelképes kifejezője. Avilai Szent Teréz „belső várkastélynak" nevezi, de van, aki erdőhöz vagy máshoz hasonlítja. Itt voltaképp a „pokoljárásról" van szó, és mint tudjuk, „Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni, ott kell annak

megtanulni, hogyan kell a dudát fújni." Azonban nem árt az óvatosság: annak a „pokolraszállásnak", amit nem követ felemelkedés, a következménye „mocsárba süllyedés".
A delphoi felirat, a „gnóthi szeauton" eredeti jelentése: Ismerd meg saját halhatatlan lelkedet. Az önismerettel nem azért érdemes foglalkoznunk, hogy életünk végéig bolyongjunk a mulandó lélek, a pszichológiai ego keserédes káprázat-természetének folyton változó világában – amely függetlenül attól, hogy mit szeretnénk, végül a végérvényes eltűnésbe torkollik –, hanem hogy meg tudjunk szabadulni például önmagunk folytonos legeltetésétől: „Hogy vagyok? Jól vagyok? Rosszul vagyok?", hogy megkíséreljünk kijutni az Idő és Tér roppant erőteljes és ravasz kalitkájából, hogy megmentsük, felébresszük a legbelül mindenkiben ott lévő isteni magot, amennyire lehetséges, amennyire ez adatott, hiszen az Örökkévalóságon a halálnak semmi hatalma sincs...
A feladványban – a szintén az útvesztőben bolyongó – Minotaurusz vár bennünket. Elsajátítván a tigrislovaglás képességét – amely hasonlat elsősorban túltengő sóvárgásaink, képzelgéseink, testünk fölött gyakorolt uralmat, az önmagunkon belüli rendteremtést, az önfegyelmet és egyfajta szakrális ügyességet jelent –, meg kell értenünk, meg kell szelídítenünk, le kell győznünk, túl kell jutnunk lenyűgöző hatásán, amennyire szükséges és lehetséges. Thészeusz, amit evilági értelemben el lehet érni a lefelé húzó erők félig öntudatlan bábjával szemben, azt párjával együtt valószínűleg el is érte, így – ha minden igaz – semmi akadálya a családalapításnak, de a megoldás mintegy vízszintesen valósul meg, így bár kétségkívül magas színvonalúnak, de mégis „felhőn" belülinek tűnik.
Azonban amikor lehull a lepel a pokol közepének feneketlen kútjáról, ahol a „nem létező" van – aki/ami Szabó Irma szerint leginkább „Lucifer jégfalloszának" hasonlatával írható le –, akkor ez a megrendítő felismerés, a szemfényvesztő Messiás szándékával ellentétesen, paradox módon, a felfelé történő önátlépés elősegítőjévé is válhat, amennyiben elindíthat egy rendíthetetlen küzdési és keresési folyamatot, amelynek gyümölcseként – kegyelem folytán – megnyílhat a természetfölötti kapuja, ezáltal pedig visszahelyezkedhetünk a világegyetem rendjébe, és eme tapasztalattal felvértezve erőt meríthetünk további elhomályosulásaink, tévelygéseink idejére, hiszen meglehetősen erős hajlamunk van arra, amit a magyar vonatkozásokkal is rendelkező Johannes Amos Comenius úgy fogalmazott meg: „Az ember behódol a teremtett dolgoknak, amelyeken uralkodnia kellene, s dacol Istennel, akinek engedelmességgel tartozik."
Mindebből következik, hogy Daidalosz mondájának jelentőségét elsősorban abban látjuk, hogy megmutatja, létezik egy függőlegesen felfelé irányuló kiút is – a spirituális másodszületés révén, bizonyos önmagunk munkája által is alkotott szárnyak segítségével, át lehet jutni a túlsó partra – és ezen kívül még egy többlet mondanivalóval is rendelkezik, amennyiben Ikarosz személyében a spirituális gőg veszélyére is felhívja a figyelmet. Érdekesnek látszik, hogy a mulandó-én kultusz, a modernizmus fokozódó uralmának évszázadaiban – amely a jelenségvilág alapvetően változékony, küzdelmes jellegét égbe belelátó szemlélet formájában jelentkezik, ami bármilyen, akár ateista, alakot öltsön is, szintén hiten alapul – Daidalosz fenségesen szárnyaló alakja Münchausen báróvá lényegül át, aki tragikomikus bohózat gyanánt, saját üstökét felfelé húzván próbál a mocsárból kikecmeregni.
Összevetve Thészeusz és Daidalosz mondáját, úgy tűnik, hogy az előbbi inkább az időbeli, míg az utóbbi az időfölötti feladatokról vall, és talán az útvesztő meghaladásának – mert a maradéktalan megoldás nincs a hatalmunkban – közös élménye lehet az a pont, amit Faríd al-Dín Attár így jellemez: „A hely, ahol a hívők seregének élcsapata a dervisek utóhadával találkozik."
Évezredek óta erről van szó: Úgy tűnik, hogy a manapság sűrűsödni látszó mondai „A Nagy Sötét Felhő Kora", amely a keleti hagyomány szerint Kr. e. 3000 táján, az indo-szkíta Mahábháratában leírt kuruksétrai csatával kezdődött, lényegileg nem másról vall, mint az istenített mulandó lélek principálisan dualista – a Mindenség vonatkozásában, tehát elsődlegesen, megkülönböztető – látásmódjának komoly hatalmi-kulturális fellépéséről, szemben az őseredeti, primordiális, halhatatlan lélek központú látásmóddal. Judhistira / Durjódhana; Hórusz / Széth; Amon / Aton; Jézus / Kajafás; Szakralitás / Modernizmus; Dosztojevszkij szavával: istenember / emberisten,

az evilági tükör két oldala. A mintegy mondaivá nemesült ellentétpárok jelképezik azt az érzékszervi világ alapját képező folytonos harcot, amely lényegében egy küzdelmet jelenít meg a metafizikai – aminek területe teljesen kívül esik a jelenségvilágon – és a jelenségvilágon belülre képzelt Isten-kép között. Érdekességképpen említjük, hogy a Nyikolaj Trubeckoj herceg által írt *Dzsingisz kán hagyatéka* című könyv szerint a jelenkor nehézségei főleg a Napnyugat önző, egocentrikus, önközpontú látásmódjából fakadnak, amelynek két arca a sovinizmus (egyéni, törzsi, faji, vallási, nemzeti stb... öncélúság) és a nemzetköziség, a kozmopolitizmus, ahol az utóbbi az előbbi trójai falova, a kulturális hegemóniára törekvés kifejezője, az uralmi célok elérésének eszköze az „elhajló" kultúrák-nemzetek-vallások kifigurázása-félremagyarázása-leminősítése-megbélyegzése-bomlasztása által – ezen utóbbi viszonylag friss hajtásának tűnik például különféle kimódolt identitások, önazonosságok megalkotása, felerősítése és egymás ellen hangolása az „emberi jogok" nevében –, és közben nem ébred rá, hogy ezzel a hozzáállással már önnön hátországát is szétzilálódással fenyegeti. Ehhez a gondolatmenethez kapcsolódhat, hogy a modernista szemlélet legkövetkezetesebb formái az „élet értelmét" a minden áron kivívott – elsősorban külső hangsúlyú – „győzelem" és „siker" elérésében látják, aminek leghatékonyabb módját sokan az úgynevezett „skorpió-stratégiában", küzdésmódban vélik felfedezni, amelyből következő életérzéssel kapcsolatban óhatatlanul Villon támogatójának, egy másik hercegnek, az Orleaninak, híres vers-feladványa juthat eszünkbe: „Szomjan halok a forrás vize mellett", vagy Midasz király, akinek a kezében minden arannyá vált, amiért – szellemileg is, főleg úgy – majdnem éhen halt. A szakrális hagyomány hozzáállását ellenben az egyik legősibb rítus, rendtartás, a bikaviadal aktusa is kifejezheti, amennyiben az – velejében – a keskeny ösvény emberének az élet értelméért folyó küzdelmét, a mindenkori – elsősorban belső hangsúlyú – lehúzó erőkön való felülkerekedésének esélyét jelképezi, jeleníti meg, melynek betiltásáért folytatott humanista harc a „jó" nevében, a válogatás nélkül áldozatokat szedő drónok és a milliókat adósrabszolgaságba juttató pénzügyi háttérmanőverek árnyékában tulajdonképpen eléggé álságosnak tűnik, és a nyugati szellemiség hanyatlására utal.

Visszatérve Trubeckoj írására, a szerző a nemzetköziséggel, a kozmopolitizmussal és annak „láthatatlan mozgatójával", az öncélú önzéssel, a sovinizmussal állítja szembe Vlagyimir Szolovjov turanofil, Turán-barát pánmongolizmusának Eurázsia-eszményét, ami a sztyeppei íjfeszítő lovas népek minden-egység-elvű szakrális hagyományára alapoz, amiből főleg a kölcsönösség elvét, az egymás iránt érzett valós tiszteletet, a minőségi Tanítvány-Tanító viszonyt – ahol tudják, hogy jó Inasnak lenni nehezebb, mint rossz Mesternek –, a harcosi és asszonyi áldozatvállalás erényét és mindenekfölött a krisztusi tanítás lényegéhez meglepően hasonló, közös isteni mag (színültig telt üresség) hitét, a gyöngyszemeket fonálként egybefűző Ég kultuszát emeli ki. Szerinte ezen messzelátó bölcsességen, tudáson keresztül valósulhatna meg a különféle kultúrák és vallások közötti megfelelő, önfeladás-mentes együttműködés, amely által létrehozott eszményi Mennyei Birodalomhoz hasonlóról Tőkei Ferenc így ír: „A konfuciánus állameszmény patriarchális családok állammá szervezett hálózata, azaz egy hatalmas patriarchális család." Egy igazi keresztény, egy igazi táltos, egy igazi muszlim, egy igazi hindu, egy igazi buddhista, egy igazi kínai univerzalista ugyanazt akarja, azonban nem árt a körültekintés, mert – bizonyos felfogás szerint hozzávetőlegesen 5000 évvel ezelőtti idők óta egyre nagyobb erővel – már valamennyi szakrális hagyományon belül is megjelent a modernista eszmei kihívás által létrehozott törésvonal, ami az adott hit legbelső magvát, központi irányeszméjét fenyegetheti átformálással, ellenkezőjébe fordítással, lehúzó elvilágiasítással, profanizálással, megsemmisítéssel, amely törekvés legmegtévesztőbb formái – René Guénon szerint – mint „fordított árnyék módjára történő utánzás" jelentkeznek.

Trubeckoj látomásával kapcsolatban nem hallgathatjuk el, hogy a nagy eurázsiai puszta – amelynek legnyugatibb része a magyar Alföld, ami miatt a Kárpát-medencében a kezdetektől, messzi évezredek óta az íjfeszítő lovas népek jelenléte az egyik, ha nem a legfontosabb kulturális tényező – turáni-szkíta-hun minden-egység-elvű, Lükő Gábor kifejezésével élve „egyben-látó" szakralitása, többek között Hérodotosz, valamint egyéb megbízható régészeti, genetikai, nyelvészeti,

zenei és jelképkutatások szerint is, valószínűleg a világ egyik legősibb hagyománya, aminek az írásbeliséget – a „fogalmi ész” hatalmi térhódítását – megelőző idők felől üzenő magasrendű kultúrája meghatározó módon hatott a kínai, az indiai, a mezopotámiai és ezen keresztül az óegyiptomi civilizáció kialakulásakor is, valamint megemlítendő, hogy a legendás Ábrahám alakja, aki az iszlám és a zsidó vallás „ősapja”, a sumér (turáni jellegű) Úr városához köthető, Sákjamuni Buddha szaka-szkíta, ksátria, harcosi uralkodó családból származott, és maga Jézus Krisztus is minden bizonnyal merített a napkeleti, szíriai, párthus-szkíta bölcsek és az egyiptomi amonita papok tanításaiból, amire nem csak Mária Heródes előli menekülése a kisdeddel utalhat áttételesen, hanem kvázi kortárs tanúként Hillel és Sammai rabbi is említi ezt a lehetőséget a Talmudban, amiből Mereskovszkij idéz *Az ismeretlen Jézus* című művében: „Abban, hogy Jézus gyógyításaival csodákat művelt, a Talmud nem kételkedik: erre a célra állítólag ellopta a jeruzsálemi templomból »A kimondhatatlan Nevet« az egyik mendemonda szerint, a másik szerint pedig, amely régibb (100 körül), »varázsló tudományt hozott magával Egyiptomból, testére vésve« (tetoválva).”

A fenti – trubeckoji – összefüggésekkel kapcsolatos Magyar Pál (Paulus Hungarus) domonkos rendi szerzetest megjegyzése is, aki a XIII. században a bolognai egyetem rektoraként korának egyik legjelesebb teológiai szaktekintélyének számított: „Nem vétkezik az, aki áldozati állatok bemutatásával tiszteli a Napot, ha ezt isteni kinyilatkoztatás világosságánál teszi és ezt a régi magyarok papjainak javára mondom, még akkor is, ha ez a kinyilatkoztatás a régiek legfőbb lényétől ered, mert az Istennel azonosítható.”; valamint Kőrösi Csoma Sándor felvetése: „Keressetek, kutassatok, mert a világ egyetlen nemzete sem talál annyi kincset kultúrájának gyarapítására, mint a magyar társadalom az ősi indiai kultúra tárházában.”, amivel kapcsolatban megjegyzendő, hogy nemcsak például a türkök, hanem a (finn)ugorok is a turáni népek közé tartoznak, viszont ezen utóbbiak nem sorolhatóak az íjfeszítő lovas népek családjához, így valószínűleg a magyarságnak egyedi, kettős kötődése van a Kelethez, amiből lényegében az a következtetés vonható le, hogy a „hun-török” vagy „finnugor” eredettel kapcsolatos polémia is lényegében okafogyottnak tűnik.

Visszakanyarodva témánkhoz, a jelenségvilágba feledkezett modernista szemlélet komoly kihívása miatt is tűnik hangsúlyosnak, hogy a végső Egy-re irányuló, felfelé történő önmeghaladás feltételeinek a megteremtése evilági értelemben a helyes és helytelen megkülönböztetését, ahogy Kellermayer Miklós mondja, a gyógyuló és gyógyító cselekvést – az elsősorban belső – nemes küzdelmet, a jó harcot igényli. „Ne gondoljátok, hogy békét jöttem hozni a földre. Nem békét jöttem hozni, hanem kardot.” (Máté 10,34) Itt a felfelé táguló önazonosság köreinek – például: gyökereink keletiek, törzsünk európai, lombkoronák egyetemes – tevőleges igenléséről is szó van, hiszen aki a képzelt „tetőn” kezdi építeni a házát – „minden relatív”, „nincs bűn”, „érték-semleges”, „én mindent tolerálok” –, az erőtlen képzeteiből fakadóan a szétszóró, diabolikus, örvénylő erők eszköze, martaléka lehet, mintegy szándékaitól függetlenül, hiszen – a gyakran fordítottan láttatott – együttműködő és a versengő alapú hitek vízszintes, „New Age”-es összemosása kevésbé az óhajtott „békéhez”, sokkal inkább – a felállás jellegéből következően

– az együttműködő talajú hiteknek a versengő alapúak alá rendelődéséhez vezet, tehát újfent az egyenlők és a még egyenlőbbek helyzetének zűrzavaros és elbizonytalanító világában, csöbör helyett vödörben találhatjuk magunkat. Az ősi bölcsességet kifejező mondai „aranykor" talán éppen a mesterségesen életre delejezett hamis „egység" kettős mércéjéből következő fordított hierarchiának elsősorban önmaga természetéből fakadó szétzilálódását követően jöhet létre. „Ha pokolra jutsz, legmélyére térj: az már a menny, mert minden körbe ér."– írja Weöres Sándor.

A ma még sejtelmes, de itt-ott pislákolni látszó jövőbeni tényleges kilábalás az ingamozgás törvényéből kiindulva esetleg éppen a Jamamoto Cunetomo által írt *Hagakure* című könyv révén megízlelhető meglehetősen szigorú, a Mindenség földi leképződését megjelenítő viszonyok formájában képzelhető el, ami egy felfelé irányuló, a szenvedés és vajúdás eredményeként kikristályosodó, a szakrális Hagyomány-Család-Szer-Haza-Isten szilárd lépcsőfokaira hagyatkozó, hiteles, nyílt, tisztességes, az őszinte felelősségérzeten alapuló hierarchia, rangsor kivirágzása által nyilvánulhat meg – amelynek egyik legfontosabb szerepe éppen a gyengék védelmezése és a legkevésbé sem azok kiszipolyozása –, amiből fakadó mintegy egységes, erőteljes szellemi erő a maga helyére állíthatja, segítheti az általában önmagát kirívóan együttműködőnek feltüntető, de valójában nagyon is versengő alapúnak tűnő indíttatások, eredetileg talán serkentő, de mai túltengő formáiban inkább bomlasztónak értékelhető, leginkább talán a spengleri „második vallásosság" sajátosságaira hajazó megnyilvánulásait, öltsenek testet azok akár az Isten-központúságnak igazából hátat fordító, Ember(Élet)-központú „humanisztikus pszichológia", a lefelé tájékozódó, felfelé tulajdonképpen záró, mintegy „ateista vallásként" jelentkező freudizmus, egyfajta modernista magyar őshagyományként is erőltetett principálisan dualista manicheizmus, a liberális „nyugati buddhizmus", a „légy boldog" Krisnás kezdeményezés, a „hitgyüli" és egyéb neoprotestáns szekták illetve az Aurobindo-Blavatsky-Maslow féle „szuper tudat" „evolúciójának" formájában, akár a pszichikust (mulandó lélek) a spirituálissal (halhatatlan lélek) összekeverni látszó, a kis-én-t a „nagy-én" szükségességére hivatkozva, egy még nagyobb kis-énre felcserélő „rudolfsteinerizmus" – varázslatosan megírt – jobbára mégis egyfajta cukormázba bújtatott önzést sejtető „szabadság" eszményében. „A túl tiszta vízben nincs élet, a túlsózott leves viszont ehetetlen."– üzeni felénk a jól ismert tanítás. Mindazonáltal – hogy megpróbáljuk elkerülni a „szörnyű leegyszerűsítés" csapdáját – egy kicsit tovább árnyalva ezzel kapcsolatos véleményünket, voltaképp a ma népszerű különféle valláspótlékok bizonyos részvonatkozásokban, korlátozott értelemben lehetnek akár támaszok is, de ha mint a valódi spiritualitással nyíltan vagy burkoltan szemben álló tudományos elméletek, álvallások jelennek meg, akkor a komoly keresőt általában kevésbé segíteni, sokkal inkább távolítani hajlamosak a kívánt megvalósítás esélyétől. A témával kapcsolatban René Guénon részletes elemzést ír *A mennyiség uralma és az idők jelei* című könyvében, különösképpen *A pszichikus és a spirituális összetévesztése* című fejezetben. Amennyiben az utolsó pár száz évet vesszük figyelembe, úgy tűnik, hogy olyan egymással látszólag ellentétben álló elképzelések, mint a Francia Forradalom ész/tudomány-kultusza, az ebből kifejlődő liberalizmus és bolsevizmus, a nyugaton mostanában szárba szökkeni látszó, amerikaias ihletettségű neokonzervativizmus és a jövő, a szakrális-modernista eszmei ellentétet „meghaladó", egységbe „fejlődő" „szuper-vallás"-nak szánt „New Age"-es neospiritualitás, a bizonyára meglévő jó szándékoktól függetlenül, ugyanazon világiasság-központú – a természetfölötti tiszta istenképet a természeti ember(élet) vonatkozásokkal összemosó, keverő, emiatt lefelé vonzó, felfelé igazából záró, T alakú – eszmeiség különféle arcainak látszanak, mely látásmód sajátosságairól Arisztofanész is ír a szofistákkal kapcsolatos *Felhők* című szatírájában, szokása szerint csipkelődő modorban, de mélyen szántó tartalommal: „Nincsen más itt, csak a Nyelv, a Felhő és a Káosz, semmi azon túl..." vagy ahogy Rama P. Coomaraswamy (szívsebész, majd pszichiáter, végül katolikus pap) fogalmaz: „Az Igazság vagy fontos, és nem változik, vagy változik, de akkor nem fontos. Végül is az egészében vett Igazság örök, és mint ilyen nem javulhat és fejlődhet."

Ha esetleg minden akadályozó hatás ellenére, lankadatlan erőfeszítéseink gyümölcseként, de legfőképp Isten kifürkészhetetlen akaratából a pusztán evilágiban létező „tükör" túloldalára sétálhatunk, akkor a látszatok fölötti Makulátlan-Mozdulatlan-Örök Ég mindent átragyogó teljessége, míg alatta a Felhő természetének megfelelő Mozgás-Változás fontos és izgalmas viszonylagossága tételeződhet, mert míg a modernista hagyomány szerint a Világban van a Lényeg, addig a szakrális hagyomány szerint a Lényegben van a Világ, és mivel e két szemlélet valójában nem hihető egyszerre, mintegy kizárja egymást, ezért választanunk kell közöttük, és aki nem látja ezt a kereszt-utat, ezt a messzemenő, mindenre kiterjedő következményekkel járó, korunkban gyakran talán elfátyolozni igyekezett döntési helyzetet, az – fájó szívvel mondjuk – spirituális értelemben valószínűleg még el sem indult. „Legyen a szavatok igen, igen, nem, nem. A többi az ördögtől van!" (Máté 5,37) Az Idő tehát – vágyainkkal kevéssé törődve – elpusztítja az (érzékszervi) világot, azonban például az amoni (ó-egyiptomi) „merev" ábrázolások, a gótikus katedrálisok, Bach zenéje, Csontváry Kosztka Tivadar képe, *A taorminai görög színház romjai*, de akár bármilyen előjelű hatás illetve semmiség is vagy éppen a összpontosítás némasága a nem keletkező és nem elmúló – ezért az „elavulást" eleve kizáró – megtapasztalásához segíthet bennünket: „Van valami, ami mozdulatlan, rendíthetetlen, szikla keménységű, kétségbevonhatatlan, a tiszta lét-tudatosság-üdvösség masszív tömege." (Niszargadatta Maharádzs). Végül is egy kegyelemteljes létezést úgy is fel lehet fogni, mint egyetlen szívdobbanást, az élet közepéig a mulandó lélek tágulása, majd a rákövetkező felében szűkülése, ami fordítottan arányos a halhatatlan lélek tételeződésével életünkben.

Utószó gyanánt a kérdéskör egy lehetséges lélektani modelljét vetnénk fel: A csecsemő számára kezdetben minden Egy. Három hónapos kor körül én-csírák alakulnak ki. Ekkor a gondolkodás még preverbális, fogalmakat megelőző, érzékszervi-mozgásos minták, sémák által történik. Az „én"-érzet megszilárdulása, amelyben a fogalmi gondolkodás megjelenésének döntő szerepe van (Vö.: Lucifer =Fényhozó vagy a Prométhesz mítosz.), feltételezi a „nem-én" megjelenését is. Ezáltal az ember egyfelől részesül az isteni kegyből, a teremtés aktusából, hiszen felismeri a világot, másfelől ezért nagy árat fizet, mert ezzel egyszersmind az Idő igája alá rendelődik, kialakul az elmúlástól való félelem, az alapszorongás.

Úgy érzem, külön ki kell térnünk arra – mivel e körül is nagy zűrzavar van manapság –, hogy a Fény a Holdra mutató ujj jelképeként lehet hiteles, de nem mint magáé a Holdé. Ezen utóbbi a Világosság. Lucifer többek között azért is lett bukott angyal, mert ezt a kettőt mintegy reménytelenül összekeveri.

A kiűzetés álmában mintha egyfajta Ég-Föld páternoszter lendülne mozgásba, a látásmód mintegy észrevétlenül a feje tetejére áll, a korábbi Egy elhomályosul, helyét látszólag a „vagyok én és van a világ", a Kettő veszi át. Ha belemerevedünk ebbe a nézőpontba, akkor alakulhat ki a principális dualizmus, ahol az „Élet-elv" a „Halál-elvvel", a „Jó" a „Gonosszal", az „én" a „nem-én"-nel, egyfajta különleges fordítottságban vívja meg nem szűnő csatáját, amiből következik

a pszichológiai ego – mint önjelölt Isten – legfőbb óhaja: bármi áron és módon győzni kell a külső fenyegetés, a végérvényes megszűnés ellen, és ezen „életfeladat" kialakulásában döntő szerepe van annak, hogy – a jelenlegi korszakban talán fokozottabb mértékben – szinte képtelenek vagyunk annak belátására, hogy Mumusunk legfőképpen saját „földhöz ragadt" szemléleti csapdánk terméke. Mindebből fakad, hogy a mulandó lélek erejének „felhő" uralmából – amelyet általában összetéveszt az Éggel, és az Eget egy „sötét ellenlábas"-nak látja – hosszú távon egyfajta ingatag, zavaros, kiábrándító és illékony „világmegváltó" káprázatnál több lényegében nem nagyon következhet – ha alulról, a porhüvelyünk által behatárolt keret felől nézve, olykor mindent átitatónak tűnő és rettegett is lehet –, hogy aztán a maga ellentmondásos módján ez a jelenség is, mint minden megnyilvánulás, az egyetemes rend egy arcaként hozzájáruljon annak esélyéhez, hogy a teremtmények szenvedésével a szívünkben – deus ex machina – fölébredjünk, ahogy Török Endre fogalmaz: „Dosztojevszkij az ember lelkében olyan tumultust fedezett fel, amely »végeredményben csak csönd volt«".

A természetfölötti őseredeti Egy-ség élménye aranykori boldogság emléknyomaként él mindannyiunkban, amely – kegyelem folytán – annak mindent felülíró keresésére, visszanyerésére ösztönözhet bennünket – tökéletlen, esetleges embereket –, jobbára életünk delétől fokozottabb mértékben, a Mozgás felől a Mozdulatlanság felé, a Hangtól a Csend felé, a Színességtől a Feketén át a Fehér és az a fölötti felé, de Isten jobban tudja, mert minden Ő, ezért Neki adunk hálát, az Ő vezetéséért fohászkodunk, az Ő büntetését féljük, és az Ő jutalmát reméljük.

Felhasznált irodalom:

Abdál, Kajguszuz: *Bolondok könyve*. Terebess Kiadó. 2003.

Albert Gábor: *Védekező halálraítéltek. Szókratész és Bakunyin*. Pont Kiadó. Budapest, 2007.

Baktay Ervin: *Mahábhárata*. Tericum Kiadó. Budapest, 1994.

Bogár László: *Magyarország és a globalizáció*. Osiris Kiadó. 2003.

Buji Ferenc: *A transzcendencia szekuláris és okkult degenerálódása*. Ökotáj. 39–40. szám. 2008.

Buji Ferenc: *A halhatatlanság virágfüzére*. Kairosz Kiadó. Budapest, 2011.

Coomaraswamy, Ananda K.: *Akimcanna. Önmegsemmisítés.* Camelot Kiadó 2000.

Coomaraswamy, Rama P.: *A Szenthagyomány „evolúciója"? A tanítás „fejlődése"?* /internet/.

Cunetomo, Jamamoto: *Hagakure*. Szenzár Kiadó. 2000.

Czakó Gábor: *A Nagy Semmi terv.* Ökotáj. 41–42. szám. 2009.

Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics: *Ördögök*. Jelenkor Kiadó. Pécs, 2005.

Evola, Julius: *Meglovagolni a tigrist*. Persica Kiadó. Budapest, 2009.

Hamvas Béla: *A kereszténységről. Scientia sacra III. 10. kötet*. Medio Kiadó. 2006.

Guénon, René: *A mennyiség uralma és az idők jelei.* Kvintesszencia Kiadó. Debrecen, 2006.

Konfuciusz: *Beszélgetések és mondások.* Szukits Kiadó. Szeged,1995.

Lao Ce Életbölcselete. Tao Te King (prózai fordítás). Farkas Lőrincz Imre Kiadó. 1993.

Lao-ce: *Tao Te King. Az Út és Erény könyve.* Weöres Sándor fordításában. Tericum Kiadó. Budapest, 1994.

Mereskovszkij, Dimitrij Szergejevics: *Az ismeretlen Jézus*. Athenaeum Kiadó. 1999.

Mereskovszkij, Dimitrij Szergejevics: *Kelet titkai.* Holnap Kiadó. 1992.

Molnár Tamás. *A modern kór (Tünetek és ellenszerek).* Kairosz Kiadó. 2008.

Spengler, Oswald: *A nyugat alkonya. I–II*. Noran Libro Kiadó. 2011.

Szathkányi Attila: *Az aranykor és eleink igézete*. Főnix Kiadó. Debrecen, 2003.

Tauler, Johannes: *A hazatérés útjelzői.* Paulus Hungarus–Kairosz Kiadó. 2007.

Trubeckoj, Nyikolaj Szergejevics: *Dzsingisz kán hagyatéka.* Attraktor Kiadó. 2011.

Török Endre: *Átragyogás*. Oltalom alapítvány. Budapest. 2008.

Török Endre: *Az orosz vallásbölcselet virágkora (Tolsztojtól Bergyajevig). I–II.* Vigília Kiadó. Budapest, 1988.

Weöres Sándor: *Egybegyűjtött írások. 1–2–3*. Magvető Kiadó. Budapest, 1975.

Mayer Erzsébet

SZOBORBA ÉS SZAVAKBA ÖNTVE

István király-interpretációk

A művészetei ágak közül különösen a szobrászat – éppen mert közterületen és szem előtt van – nem elsősorban esztétikai, hanem politikai, ideológiai üzenethordozó. Kiválóan alkalmas a történelmi tudat megerősítésére és formálására. A hallgatag, az idő folyamába statikusan rögzített szobrok éppen emiatt igencsak beszédesek. Anyaguk a szellemi, tapasztalati múlt üledékéből készül, amit a mindenkori aktuális jelen igényének, szándékának megfelelően formálnak úgy, hogy határozottan kijelölik a jövőbe vivő utat. Egyszerre mutatja a megtörténtet és azt, amit szeretnénk, ha megtörténne.

Az általam kiválasztott szobrok bemutatásánál nem kronologikusan haladok, mert a szoborba rejtett szellemiség kibontása nem igényli azt. A szellemiség feltárása szükségesé teszi a szobornak mint esztétikai tárgynak a vizsgálatát, továbbá annak felismerését, hogy az alkotás milyen formakonvenciókat követ, hiszen azok maguk is szellemi minták. S a szobor éppen azáltal tud aktualizálni, hogy a megelevenített mintáknak valóságtartalmat kölcsönöz. A legendák, melyekből István alakját ismerjük, a Bibliára támaszkodnak. A királyi posztra való kijelölés az angyali üdvözlet mintájára az égből jön, és az álom közvetíti. A korona alakja az archaikus ember világlátásának megfelelően a világ kicsinyített mása, ami a megkoronázott király esetében a világi és egyházi státusz összetartozását hangsúlyozza. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az ember történelmi tudatának megerősödésével a korona viselése rejtett vagy nyílt politikai szándékot takart. Aki kapja a koronát, az alattvalói kötöttséget, alárendeltséget és függést is kap vele együtt, még ha a módszerek eleinte szelídek is: a családi kapcsolatok kialakítása, a hit erejére való támaszkodás, a német fegyverek biztosítása. Emlékeztetőül idézem fel: István király felesége, Gizella II. Henrik német-római császár testvérhúga, aki birodalmi terveinek megvalósításához kapcsolja be a magyarokat birodalmába.

Stróbl Alajos szobra

1906-ban avatták fel a Budai várban. Talapzatát a Halászbástya építésze, Schulek Frigyes tervezte. A szobor Ferenc József osztrák császár és magyar király világképének megfelelően az egyház és a katonaság egybefont erejét mutatja. A talapzat az evangélisták szellemiségével átitatott királyunk ország- és egyházépítő tevékenységének jeleneteit mutatja. Ez összhangban van a transzcendens és pragmatikus feladatot teljesítő királyi léttel.

A lovon ülő fenséges királyunk mintha Ferenc József császár alakjában tündökölne. 1867. június 8-án az uralkodó fejére helyezték a koronát, kezébe adták az országalmát és a jogart, aminek következtében a szabadságtipró Edward királyból lassan Ferenc Jóska lett. Tudnunk kell, hogy a szent korona, a jogar, az országalma csak később váltak szent királyunk kötelező attributumaivá. A birodalmi tudat rendíthetetlenül erős, nem érzékeli a föld dübörgését, sem a felforrósodó szellemi áramlatokat. A szobor szemlélete nem új a magyar kultúrában, Erkel Ferenc *István király* című operájának ősbemutatója 1885. március 14-én volt a budapesti Operaházban. A hallgatók között ott ült Ferenc József osztrák császár és magyar király.

Török Richard: István király mellszobra

1992-ben készült. Ha Stróbl szobrával együtt nézzük, könnyű leolvasni a különbséget. Eltűnnek a szent király nélkülözhetetlen attributumai, a korona, a jogar, az országalma és mindaz, ami nagyságot, erőt biztosít neki. A király a szó szoros értelmében le van csupaszítva. Ha a fejét nem díszítené a kereszttel ékesített abroncs, egyszerűen egy iszonytató szenvedést átélő férfi arcát és csonkolt testét látnánk.

Ha kellő távolságból nézzük az alkotást, akkor feltűnhet, hogy a fej, a nyak, a váll és az oszlop egy keresztet formáz, ami maga a szenvedő király. De ugyanez az egybelátott alakzat kardként is érzékelhető, ahol a fej és a váll a kard markolatát adja.

Miről is lehet itt szó? A nagy tehetségű, nagy ígéretű sikeres fiatal szobrász egy évvel a mellszobor elkészülte után már halott, nem élte meg a 40. életévét. A szakma rejtelmes szóhasználatával: halálba álmodta magát. A kíntól gyötrődő fej a művész arcvonásait idézi. Szeme csukva.

A személyes kapcsolódástól eltekintve súlyos összefüggéseket sugall a mű: nem tehetsz a másikkal semmit se, hogy magaddal is ne tennéd azt. A kard nemcsak kifelé, hanem befelé is gyilkol. A kardot csak látszólag forgatom én, engem a kardommal együtt is forgat valaki.

A belülre helyezett problémák nem egyedül ebben a műben bújnak meg. Szörényiék rockoperája (1983) a körül a kérdés körül forog, hogy miként lehet „Veled uram, de nélküled" élni, vagyis a mindenkori alávetettségben meg lehet-e őrizni valamit a szabadságból. Ratkó József *Segítsd a királyt!* (1981) című drámája is elmozdul a kanonizált kérdésfeltevésektől. Azt firtatja, mekkora árat kell fizetni egy kapott feladat sikeres teljesítéséért, továbbá, hogy mekkora árat lehet elviselni? A művét abba a dimenzióba helyezi, ahol a jóért jó, a rosszért rossz jár. A gyermekei halálán kesergő király kérdezi, mit és hol vétett ő, ha ekkora büntetést kell elviselnie.

Ispánki József alkotása (1938), Gizella és Szent István Veszprémben

Amikor választásom ere a szoborra is esett, nem voltam tisztában azzal, hogy milyen telített Magyarország és a világ számára az 1938-s esztendő, ami a szobor elkészültének ideje is. A kettős szoboremlékmű abban az évben született, amikor Magyarországon rendezték a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust, s ez az esztendő az államalapító király halálának 900. évfordulója miatt államilag deklaráltan Szent István-év volt. A világegyház kiemelkedő személyiségei, élükön Pacelli bíboros, vatikáni államtitkárral, a későbbi XII. Pius pápával látogattak el Budapestre. Ebben az évben készült el Hóman Bálint monográfiája István királyról. Mindezekkel egyidőben egy újabb birodalom tőszomszédságába kerültünk, határosak voltunk a III. Birodalommal, 1938. márciusában megtörtént az Anschluss, Ausztria bekebelezése.

A szobor egyszerre ábrázolja a példás életű, szent házasságban élő királyt, hitvesével az oldalán, aki történetesen német volt, és aki II. Henrik német-római császár testvérhúga volt. Ismételten a világpolitikai szándékok érdekzónájába kerültünk. A királyi pár rideg magányában a rájuk bízott feladat nagyságának tudatával, fegyelmezetten állnak mintegy szembe a világgal. A magasztosság, a magabiztosság helyett két árva kiszolgáltatott báb várja, hogy eljátsszák a rájuk bízott szerepet.

Hogy mennyi kétséget takart István király uralkodói és magánemberi alakja, jól példázza Kós Károly *Országépítő* (1934) című regénye, melyben a szerző az uralkodóban feszültséggé izzott gondokról kerekített nagy hatású regényt. Hamleti dilemmát helyez István királyba, végre lehet-e hajtani a ránk bízott feladatot, ha az ellenkezik karakterünkkel, és ösztöneink elfojtását követeli. Lehet-e akármilyen nagy cél és eszme győzelme érdekében lemészárolni testvéreinket, rokonainkat. Lehet-e egy életen át politikai házasságban élni, s elfojtani természetes vágyódásainkat.

A külső politikai siker – a szerző világképének megfelelően – belső, személyes tragédiákkal jár. Ahány győzelmet arat a király, mindig meghal egy-egy gyermeke. Kós végkövetkeztetése Török Richárd ábrázolásával rokon: a király is csak egy fegyver valakinek a kezében, s amikor kényszerűen lecsap, akkor a saját húsába is belevág.
A páros szobor előhívta bennem Nagy László *Menyegző* (1964) című hosszúversét, melynek alapja egy bolgár népszokás, miszerint az ifjú házasokat bemutatják a tengernek, és megáldják őket. Az ének ezt a szokást transzformálja pokoli dáridóvá, amelyben az áldás csak ürügy, hogy a mozdulatlanságra kárhoztatott pár mögött kedvére tobzódhasson a lakodalom. „...s mi felszalagozva és megkoszorúzva a dörgő időben, / arccal a tengernek itt feszülünk öntve szoborrá!"

Széchenyi mint Szent István
A Sopron melletti Pusztacsalád falu közepén áll ez a szobor. Az István királyt ábrázoló szoborban Széchenyi Istvánra ismerhetünk. Nem véletlenül. Amikor a gróf 1860-ban meghalt, Ödön szeretett volna édesapja emlékének szobrot állítani. A politikai légkör miatt különös cselhez folyamodott. Höller György kőfaragót azzal bízta meg, hogy a király alakjában édesapját mintázza meg. A szobor néhány hónap elteltével elkészült, és felállították a falu középpontjában. A szobor egyszerre tiszteleg István király és Széchenyi István gróf előtt, mondhatnám úgy is, hogy az államalapító és az országépítő előtt. István királyt láttuk már császári ruhában, pőrére vetkőztetve, szerzetesi ruhában, most pedig zsinóros magyar mentében, ahogy a reformkor nemzedéke jelezte magyar nemzettudatát. S kapott más-más arcvonást a különböző állapotoknak, szándékoknak megfelelően.
Mindkét nagyság nevéhez kapcsolódnak *Intelmek*, melyekben fiaikat felkészítenék és felemelnék a rájuk váró örökség gondozásának feladatához. Mint tudjuk, az apák és fiúk sorsa nem az elképzelés szerint ment végbe. Mi, az örökösök viszont követők lehetünk, mert valamennyien felelünk magunk, családunk, nemzetünk, országunk sorsáért, s ebben a felelősségben akkor lehetünk hitelesek, ha életünket szabad személyiségként éljük.

Elhangzott a *Határon túli irodalmi napok* keretében, Hiemer ház, Székesfehérvár 2013. okt. 5.

Horváth Ödön

Elér az ősz

Engem a hűek, akik mindig hittek,
(az életüket feláldozó bátrak)
közrefogtak és válaszúthoz vittek,
ahol rátérve kívánhattam hármat.

Kívántam is; de felidézni mindent,
a szabadban töltöttem éjszakámat.
Hajnal felé dúdoltam egy közismert,
szerelmes dalt, és elfogott a bánat.

Megláttam, az egész őszi táj sárgul,
sok gallyától búcsúzó levél rám hull,
s letört lélekkel vettem tudomásul

valami rossz és megmásíthatatlan
történik velem, fokozódó baj van:
ráncosodom, percről-percre gyorsabban.

Őszi kóborlás

Fenn már mind kifényesedtek a felhők.
A ködbe burkolódzó, őszi tájon
szilaj szél suhant végig, s a kopáron
álló fák között bejárta az erdőt.

Fölriasztotta a vadat: az őzek
szökdécselni kezdtek, és árkon-bokron
átugrálva futottak fel a dombon
egész a csúcsig. Ott összeverődtek,

s legelészték az itt-ott már megszőkült
rét ízletes füvét. Kecses mozgású
alakjuk, törékenynek tűnő lábú,

éber, mindig résen álló, szép lényük
hosszan időzött két kesztyűs kezemben
szemeim előtt tartott távcsövemben.

Fagy

Jönnek, jönnek a láthatatlan árnyak.
Kétely, gyanú kerítnek hatalmukba.
Beteljesülni akaró szerelmünk
kilobbant, emléke is kitörlődik.

Azok az összevissza, kusza vágyak,
a kábulat alkotta mellékutca,
ahol napunk fényében sütkéreztünk,
s maradtunk volna is örök időkig.

De fordulat jött, ködből szőtt, dermesztő
fagyos időszak jött. Meggémberedtünk.
Végtagjainkat mind megbénította,

bőrünk alá bújt, szívünk megrontotta.
Sírtunk s egymástól elidegenedtünk;
közénk állt az örökké Megtévesztő.

Temető lombjai alatt

Meglátogatom a kis temetőt.
A hallgatag sírok mentén járkálva
misztikusan szól a lomb susogása,
mintha az a sok ideköltözött

sóhajtozna. Bús lelkük vándorlása
bizonyítja: nyugalmuk nem örök.
De mért nem látlak titeket, ti árva
por-lények? Mi fáj? Miért nyöszörög

ma annyira a fák ága? A lelkem
tapogat utánatok. Mind itt vagytok!
Suttogjatok fülembe: mit akartok?

Ha megbízhatónak találtok engem,
gyónjátok meg a sok elfojtott titkot:
mind, ami gyötrődés, mind, ami kín volt.

Megjött az ősz

Sűrűsödik a köd. Már alig látni
a házakat és a szemközti dombot.
Bevallhatom, arra volnék kíváncsi,
hűtlen napunk vajon merre bolyong most?

Megjött az ősz. Borzongató időszak
köszönt ránk; minden nappal hűvösebb lesz.
A lugasban még hívogat a kőpad,
de ülni rajta már nem jó. Bent tespedsz

a fűtött cserépkályha közelében.
Onnan jó az ablakon át kinézni,
s hársfateát kortyolni akácmézzel.

Úgy könnyebb a lehűlést elviselni.
Lassacskán kézbe kerülnek a téli
holmik, csak elő kell őket keresni.

Őszi ásás után

Ilyenkor, októberben égetünk
el levágott gallyakat, kivágott fát,
szemetet. Nézzük, és jó melegünk
van lángoló tüzétől. Én és Konrád

egész nap dolgoztunk: a kertet ástuk.
A hosszú télben majd tavaszra vár.
Ez a mi kis, bőven termő világunk,
s ott messzebb a még zöldellő határ,

együtt alkotják véges horizontunk
a távoli hegyekkel, gyönyörű,
váltakozó felhőkkel fenn az égen.

Valaha mindig ilyenről álmodtunk,
s ím valóság lett: „sorsunk gömbölyű!”
Áldjon meg minket Isten egészséggel.

Milyen idő!

Eltelt a nyár. Javában itt az őszünk:
a fák lombját dühödt szél fosztogatja.
Az ágakon csüngő sok piros alma
zöme a földre hullt, szertegurult.

Az ember az ablakban áll, s az őrült
táncba kezdett eső zaját hallgatja.
Akár akarja, akár nem akarja:
napfényre várt, de másképp alakult.

Az összefüggő szürkeség az égen
napokig tartó nyirkot hord magában;
most már ilyen idő vár ránk sokáig;

s ez rosszkedvvel jár, bezárkózottsággal;
nem csak a bőrünk, de lelkünk is fázik,
ha ránk ront a tél jeges hidegével.

Ha itt az ősz

Jövőnktől mért kellene megriadni?
Inkább nézzünk érdeklődőn elébe;
legyen tartós optimizmus a mérce,
gondáradatban nem jó megfulladni.

Bizakodásunk csak remény kérdése
és derűlátásunk is. Odahatni,
hogy vidám szívvel tudjuk megragadni
létünk jobb felét. Amire szüksége

van az embernek: csöndes boldogságban
élni, köszönni minden tovarebbent
percet, hiszen a teremtés szépsége

számunkra öröm. Tél, tavasz vagy nyár van.
S lám itt az ősz! Rá hívja fel figyelmed
a hulló levelek halk rezzenése.

Ruda Gábor

Gondolatok a muravidéki magyarokról

1995 nyarán, tehát márt több mint 18 éve fordultam meg először Lendván. Barátokra, ismerősökre tettem szert, megismertem muravidéki írókat és művészeket, és igyekeztem ettől kezdve különböző művészeti és irodalmi programokba bevonni őket. 1997-ben kezdeményezésemre alakult meg a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE), amelynek képviseletét 2007-től vállaltam, és amelynek keretében ezek a kezdeti vállalkozások valamivel biztosabb alapokra helyeződtek. Egy muravidéki út a lelki és testi felüdülés számomra, barátaimhoz – minden túlzás nélkül állíthatom – úgy érkezem, mintha hazajönnék. De ugyanezt mondhatom el az igényesen kialakított Bánffy Központba belépve is, függetlenül attól, hogy valamilyen rendezvényre, vagy attól függetlenül térek be. A jövőben próbálok mindenkit meggyőzni arról, hogy jöjjön el a Muravidékre, ismerkedjen meg annak lakóival, természeti szépségeivel és kulturális örökségével. Minél többeket kerítsen hatalmába egy bizonyos Muravidék-„mánia" (Mohai Marietta), töretlen szimpátia, amely aztán alaposabb megismeréshez is vezethet.

A megannyi kellemes benyomás mellett azonban – és ezzel már az első látogatásom során szembesültem – sajnos vannak szinte kivédhetetlen problémái is a muravidéki magyar közösségnek, gondolok itt a nyelvvesztés-asszimiláció rémképére elsősorban. Egyes vélemények szerint a muravidéki magyarok beolvadása a többségi szlovén társadalomba visszafordíthatatlan folyamattá vált. Ezt az állítást azonban nagyon is kritikusan kellene, hogy kezeljük, egyrészt, mert „elfogadni és beletörődni abba, hogy az asszimiláció visszafordíthatatlan, cinikus önámítás, amely az írástudók hitetlenségét, hiteltelenségét, tehetetlenségét, örökölt ambivalenciáját tükrözi…" (Hagymás István), másrészt pedig vannak példák egy nyelv újjáéledésére is. A magyarországi németeknél például a 90-es évektől ez tapasztalható, hála a magyarországi politikai változásoknak és Németország igen jelentős segítségnyújtásának. Magyarország sajnos nem tud ilyen szinten helyt állni a tőle elkülönített, a környező országokhoz került magyar közösségekért, nem utolsósorban az áldatlan pártpolitikai hullámzásoknak köszönhetően. Tudnunk kell, hogy minél kisebb egy kívülre került közösség, annál inkább védtelen az adott többségi nemzet beolvasztási törekvéseivel szemben. Általában is érvényes – (természet)tudományosan igazolható –, hogy minél kisebb egy test, annál inkább ki van téve a környezet hatásainak. Ha meleg az étel a tányéron, feldarabolással lehet elérni, hogy hamarabb kihűljön. A többségi nemzet is ilyenszerű feldara-bolással, különböző megosztási praktikák alkalmazásával tudja a leghatékonyabban „lehűteni" a nemzeti érzelmeket, asszimilálni az adott kisebbséget. Az egyik legegyszerűbb módszer a pártpolitikai manipulációk bevetése. És ma már senki se mondhatja, hogy erőszakos asszimiláció folyik, hiszen szabad, pluralista társadalomban élünk, mindenki olyan párttal szimpatizál, amilyennel csak akar. Hogy ez akár a családok életébe is belefolyik, megrongálva, esetleg tökre is téve azt, arról már ugye senki sem tehet. Ahol nem, vagy csak nehezen alkalmazható a politikai pártok szerinti megosztás, ott a kisebbség tagjait más, de nem kevésbé hatásos eszközökkel lehet egymás ellen hangolni. Ilyen például bizonyos áhított pozíciókért folytatandó „harc" szükséges-ségének beláttatása a kisebbségi közösség tagjaival. Helyénvalóbb lenne azonban a „beláttatás", „meggyőzés" helyett a rákényszerítés, ráerőszakolás szavakat használni itt. És akkor már joggal kérdezhetjük: valóban természetes ez a fajta asszimiláció?

Megdermedve kell szembesülnöm a magyar kisebbségi közösségeken belüli acsarkodás különböző fokozataival. Hirtelen eszembe jut egy ellenpélda, egy nagyon szimpatikus gyakorlat. A véletlen úgy hozta, hogy az MBKKE *Víz-partok és tűz-virágok* című, 2013. évi kiállítás-sorozata 3. kiállításának, amely a kortárs magyar tűzzománcművészetet mutatta be, a Matica slovenská rijekai szervezete adott otthont. A kiállítás horvátországi szervezője a HMDK rijekai egyesülete volt, szervezési okokból viszont a szlovák egyesület székhelye mutatkozott alkalmasabbnak

a kiállítás megrendezésére. Ez a megoldás szép példája volt a (horvátországi) magyar-szlovák kulturális együttműködésnek. Ha funkcionál a népek közötti megértés, ha elismerik (miután kellően meg is ismerték) egymás kulturális értékeit, akkor ebbe bele kell, hogy tartozzon az is, hogy elismerik egymás kultúrája megmaradásának szükségességét, ami azt is jelenti, hogy a többségi nemzet nem gördíthet akadályokat a kisebbség külön jogai érvényesítésének útjába, amibe beletartozik többe közt az anyanyelvi oktatáshoz való jog is, de úgy, hogy az az oktatás valóban eredményes is legyen. Eredménytelen anyanyelvi oktatás viszont, amely nem tudja feltartóztatni az asszimilációt, már nem nevezhető a külön jogok megvalósulásának. Egy szétzilált közösség nem tud fellépni az ilyen jellegű jogsértés ellen, mivel túlságosan is el van foglalva a közösségen belüli, egymás elleni küzdelemmel. Holott tudniuk kellene, hogy a többségi nemzet ilyen jellegű megosztó taktikája a történelem során újra és újra előforduló jelenség, amelyen nagyon könnyű lenne átlátni, tudatosítani, és végül kiküszöbölni azt.

Visszatérve a muravidéki magyarok helyzetére, külön elismerés illeti a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (MNMI) tevékenységét azért, hogy ebben a látszólag kilátástalan helyzetben (robogunk az elkerülhetetlen beolvadás felé – legalábbis „hivatalos" álláspont szerint) töretlen lendülettel halad az útján a magyar kultúra megmaradásának elősegítése érdekében. Nagyon örülök ennek az eredményes működésének, amellyel az MNMI hozzájárul a muravidéki magyar kultúra értékeinek megőrzéséhez és népszerűsítéséhez. Nem utolsósorban köszönhető ez mind az első igazgató, Göncz László, mind pedig a második igazgató, Kepe Lili példaértékű tevékenységének, amit a megvalósult programok és különböző fejlesztések igazolnak. Egy jól működő kulturális intézet nagyon sokat tehet a rábízott nemzeti kisebbség identitása megőrzésért.

20 éves fennállása alkalmából kívánok az MNMI-nek további sikeres működést, programjai iránt még nagyobb érdeklődést, kiadványainak még több olvasót! Szeretném, ha tovább folytatódna a gyümölcsöző együttműködés az MNMI és az MBKKE között, igyekszem ennek érdekében a tőlem telhető lehető legtöbbet megtenni.

2013. november 14–15 -én ünnepelte a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet fennállásának huszadik évfordulóját. Szerkesztőségünk gratulál a jeles évfordulóhoz.

Novák Imre

AZ ŐSI HITVILÁG KÖLTŐJE

Pécsi Sándor költői világáról

A múlt sohase vész el teljesen
Kosztolányi Dezső

Ha egy költő műveit olvassuk, óhatatlanul is úgy értjük a világot, ahogy ő meséli el nekünk, azt vesszük észre, amire ő hívja fel a figyelmünket. Szavai, versei építik fel bennünk az ő világát, látásmódját. Ez történik, ha Pécsi Sándor *Tudóspásztor* című kötetét olvassuk. A szövegből markánsan megfogalmazott értékrend, életérzés árad, miközben feltámad az emberiség mitológiája. Előkerülnek azok a hiedelmek, melyek ott rejtőznek lelkünk és kultúránk mélyén, hiszen ősi emlékképek lappanganak gondolatainkban, történeteinkben. Így él tovább az ősi örökség egy-egy kultúra, nemzet történetében, amit a ráció éleszt és szervez újjá, hiszen mindnyájan hordozzuk magunkban a vasorrú bábáról (aki a halott fekete orrának látványából származik) a sárkányokról, óriásokról, törpékről és támadó vagy segítő állatokról, tárgyakról, szípasszonyokról, boszorkányokról, tündérekről, ördögökről szóló történeteket. Bár a magyar néphitre nem jellemző, hogy sok természetfeletti lényt ismerne, de gazdag szóképekkel képes világunkról érzéseket megfogalmazni.

Pécsinél a költészet ősi világlátásként összekapcsolódik a néphittel, ami tudatunk fontos alkotó eleme. A természettel folytat párbeszédet. Göncöl táltos száll a Tejúton – Szípasszony vásznon – a madarak, zarándokok útján, hajnal hasadékán. Azokhoz a művészekhez tartozik, akik kézzel is – lévén szobrász –, és szavakkal is – költő lévén – a szellemi teremtés mellett a materiális alkotásban is otthonosak. Szellemi identitása is ebből származik. A szobrász alakítja az anyagot, levesz a fából, kőből, hozzátesz az agyaghoz. Mindegyik esetben az arány, a súlypont megtalálása a fontos. Így van ez a költő esetében is. Az alkotás egyensúlya a lényeg, hogy a gondolatok összefüggően álljanak, ne dőljenek jobbra vagy balra.

Versei laikus imádságok, és műfajai a témáiba kódoltak. Lírai életművének tematikus szervező elve a hit, alapvetően az ősi magyar hitvilág, és a hiedelmekből teremt esztétikai kifejezési eszközt. Verseit visszafogott férfiszemérem jellemzi. Nem puhák, nem simogatóak, többségük dúr hangnemben íródott, még az idill látszatát is elűzi. Nem a paradicsomi táj ártatlan teremtményeiről szól. Cicelle táncol a Holdban, gonosz lélek hóttá tette a vidéket. Sok kegyetlen tónusú mű szerepel a kötetben. Nem csupán a magyar sorsból válogat tragédiákat, látleletet ad a káoszról, hordozza korunk szellemét. A spiritualitás hiányát igyekszik pótolni 21. századi életünkben – ahogy a kötet Előszavában László Ruth írja.

Pécsit az örök értékek kutatása jellemzi, mikor az ősi paraszti tudás, világ, szóhasználat felé fordul, ami egyre inkább kivész az életünkből, mert lazul a kapcsolatunk a természettel. Ízes népi kifejezésekkel megidézi az ördöngös embereket, a sámánokat és a táltosokat, és mindegyik, mint „Házi kígyó Isten állatja, kedves állat / Fészkében kincs, beszél hozzád".

A kötet öt részből áll, témák szerint elkülönítve (*Tudóspásztor, Átokmalom, Regősök, Jönnek a betlehemesek, Cavalieri pókja*). Külön szól az elvetett jó magról, melytől azt várjuk, hogy megeredjen, aztán az utazás motívum következik a lélek csónakján, majd sorra veszi a paraszti élet szakrális tárgyait, jelentésüket, üzenetüket kutatva, aztán a bábos betlehemesekkel tart, akik gyalogrendi szerzetesek, és az üdvösség hírét hozzák. Zárásképpen az idő mélyén szövő pók, Cavalieri pókja kapcsán filozofikus gondolatokat fejteget, ahol a józan tényvilágban józan őrültekké leszünk. Hangulatát tekintve a kötet akár egyetlen versként is olvasható, olyan, mint egy hosszú sóhaj a szellem életben tartásáért, a bennünk lévő érzésekről, az igazságkeresésről.

A tárgy és a táj meghitt viszonyában meggyőződéseit közli. Belső tartással rendelkező alakok megjelenítésében erős, lenézi a szikkadt érzelemnélküliséget. Időnként látomásaiba húzódik

vissza, és tudjuk, semminek sem lehet élesebb képe, mint amit elképzelünk. Ha a szöveg képi rétegeiben rejlő rejtélyességet vesszük, nem nagyít, hanem sokasít. Ártó és segítő szellemek vesznek körül minket a versek olvasásakor, és mágikus szimpátia ébred bennünk irántuk. Nietzsche-i értelemben Pécsi veszedelmesen él, mert napjainkban sincs annál kockázatosabb, veszélyesebb, mint egyénileg gondolkodni, önállóan érezni, nem hinni abban, amiben illik, és veszedelmes dolog hűnek maradni a szabadsághoz. (Erre jó például szolgálnak a művészetről szóló esszéi is, ahol korunk vulgáris popkultúrájának formanyelvét és toposzait ostorozza.)
A korai költészet anyag–szellem vitáját idézi műveiben, és egy új misztikum felé halad, célja, hogy megtalálja a megkérdőjelezhetetlent. A hódítók receptjéről is szól, mely szerint úgy lehet egy népet szétzülleszteni, ha megfertőzzük a kultúráját. Szemlélete, gyökerei a népi írókhoz kötik. Az ő aggódásaik szólalnak meg a szavaiban, mert errefelé még mindig gyakran bús a magyar. Kevés új lehetőséget talál az életben. Néha elkeseredetten, kicsit túlzóan kifakad – évszázados sztereotípiákat is felidézve – az idegenek és az urak ellen, legyenek azok papok, zsidók vagy cigányok. Ilyenkor a valóság égető tüzeivel játszik. Pécsi elégedetlen a világot értelmező axiómákkal, nem érzi, hogy felfedeztük volna a természet szellemiségét és a benne rejlő természetfölöttit, pedig az ember napjainkban is alapvetően természeti lény, és legkönnyebben az ősi hittel, a világ első megismerési filozófiájával azonosul.
Finom szemrehányás, finom játék a sorssal az a verse, ahol a kapzsi gazda nem adott aludttejet a táltos gyereknek. Nem érdekli, hogy kódisgyerek-e vagy barbomcás-e (garabonciás, vagyis iskolát járt és jóindulatú varázsló), nem kap enni. A gazda tántoríthatatlan, úgy véli, ezzel gyógyítja a gyanított rontást. Megtanulta, hogy aki csak tejet enne, azon rontás van, és vele ok nélkül jön a baj, esetleg kilenc évig nem megy férjhez a gazda lánya.
Verseiben nincs konkrét idő, bár van nappal, éj, van reggel és este évszakokra bontva. Korszerű köntösbe öltözteti archaikus érzületét. Az eltűnt intim földi világ búcsúztatója. Olyan vadász, aki tudja, mikor jön a vad, és nem is téveszti el a célzást. Eljut a csupasz szavakig, lerántja mellőlük a fölösleget. Mindig van benne valami heves érzelmi felfokozottság, szenvedély. Nem szabadulhat egyénisége béklyóitól, és belső hűséggel ragaszkodik a felismert igazságokhoz, az erkölcsi értékekhez. Tündérkertet álmodik, benne Fúrócsillagot, világfát, amely világok összekötője, és a átnyúlik a rétegeken, egész az ásványiig: „Gyökere nyúl / Alvilágba". Az alászállás helye a föld köldöke. Pécsi nem mondja, hogy a bajok gyökere a modern társadalom-felfogásban rejlik, pusztán visszanyúl az ősi fogalmakhoz, szokásokhoz, hagyományokhoz. A létezés törvényeit kutatja, és a százszínű benyomások között a moralista ítél benne, és a jóslatokban segíti őt a víz zúgása.
Versei formáját tekintve nem a rímekre épít, inkább belső gondolatritmusokat használ, ezek adják versei egyéni hangvételű zeneiségét. Szinte minden írásában ott rejtőzik a sámáni dobok lüktetése, amelyet a mély magánhangzókkal, azok ismétlésével idéz fel. Szövegei néhol szárazak, balladisztikusak, és a kihagyás technikáját követik. Nagyon ért a fokozáshoz, ráböjtöléssel keresi az igazságot. Bosszantja a gátlástalan pimaszság. Költői figyelmének iránya szívesen fordul a kínoztatás testi és lelki sebei felé, mint ahogy azt a megesett lánynál is olvashatjuk. Képes drámai figurává tenni hétköznapi embereket. „Szégyenkő áll a templomkapunál / Teherbe esett leányt hozzá kötözték / Megvesszőzték, pártáját letépték. / Összeszorítottam fogamat mikor ütöttek / Nem mondtam meg a nevét" – mondja a lány, magában tartotta a fekete föveges tiszteletes nevét. Költői szerepe szerint, mint egy földre született látnok, foggal született Füvestáltos, elvegyül. „Éj magvából lüktetek" – írja. „Kilenc napra elrejtezek / Föl ne ébresztek / El ne temessetek." Szürrealista képeiben is látszik, hogy az ész kikerülhetetlen. Oxigéndús levegőben élnek szavai, lüktetnek apokaliptikus képei. Széthet idézi az egyiptomi mitológiából. Széth a természet vad, pusztító erőinek jelképe, aki Ozirisz testvére és gyilkosa. Ozirisz meghal és feltámad, az örökké megújuló élet, természet megszemélyesítője, jelképe. A Holtak birodalmának uralkodója. Pécsi Széthtel vállal sorsközösséget, megölné a világban elterjedt gonoszságot. Széth az élőket hajszoló testvérgyilkos, a rossz szellem. Kolostorokat rombol, szent könyveteket éget, a folyókba mérget enged, és mindent szétszabdal.

Pécsi írásai esetében is láthatjuk, hogy a művészet állandóan illusztrál, és az igazi költészet élni tanít. Úgy gondolja, hogy aki csak a saját boldogulását, Nirvánáját keresi, elveszti életét, mert a világban dolgunk van. Pécsi azt keresi, mit jelent alámerülni, vagy kővé válni. Mit jelent, ha tiltott dolgokat művelünk? Héber hagyományt is idéz, ahol a kőnek jó jelentést tulajdonítanak. Mózes táblái is ebből készültek. Ezek a kőbe vésett törvények, hiszen természetfölötti nincs a természeten kívül. Erkölcsi értékítéletek is kiolvashatók a verseiből, hiszen senkinek se kellett akasztott ember babája, a csárdában nincs annak lóca, aki embert ölt.
Szótanyákra vezet minket, ropogtatható, brummogható hangsorok közé, körbejárja a különféle szóhangulatokat, utal a társadalmi fekélyre enyhe történelmi árnyalatokkal, belénk hidegített mennybolttal. Világképében csudalények mozgatják a Mindenséget, az uzsora halottá tesz, és a tüzes víz beteggé. Zöng, pöng a citera, táncol a Cicelle a Holdon, az égi pásztor, a Sarkcsillag, vezet utunkon, körülöttünk bolygótűz, ördög kapcabetyárral, libatolvajjal, a falu rosszával és bolondjával. Füzek közt Szépasszony sziszeg, átokmalom öli a kínt, a kocsma előtt rokkant Csepel biciklik az italbolt falának döntve várnak a lezuhanó éjszakára. Égig érő roncstelep vesz minket körül virágok helyett. Tüzes kerekek görögnek, táltosok egymás közt viaskodnak az éjjel fel-fellobbanó fényben. Pécsi a népi mondavilágban, a kultúrtörténetben, vallásfilozófiákban kalauzol kötetével, olyan Tudóspásztor, aki nevel, és ezt ismeretek alapján teszi. Ennek az útnak legkülönfélébb árnyalatait, szakaszait eleveníti fel, írja le.

Ruda Gábor

Szakmai gyakorlat a szlovéniai Muravidéken

Beszélgetés Mohai Mariettával

Főiskolai tanulmányaidhoz kapcsolódóan hosszabb időt töltöttél el Szlovéniában. Miért ezt az országot választottad, konkrétan hol, és mennyi időt tartózkodtál, mi volt a pontos célod?

Szlovénia amolyan jolly joker az életemben. Kislány koromban kétszer is töltöttem el hosszabb időt Ljubljanában, mivel akkoriban nagynéném és férje ott éltek. Már akkor magával ragadott ez a sokszínű ország, bár még sejtelmem sem volt arról, hogy magyar ajkúak is élnek ott. A Muravidék annyira nincs talán benne itthon az általánosan vett köztudatban. Nálam a „mánia" egy főiskolai feladat kapcsán szabadult el, Szlovéniát mint turisztikai fogadó országot elemezte csapatunk, és valahogy nekem jutott ki a szlovén-magyar kapcsolatok fejezet. Innentől nem volt megállás, egyik könyv jött a másik után, majd az azt követő két szemináriumban is ezt a területet választottam szakkollégiumi kutatómunkám témájául. Ekkoriban fedeztem fel a Muravidék Baráti Kört is, egy hirtelen ötlettől vezérelve elküldtem Ruda Gábornak egyik irományom, aki szeretettel fogadta érdeklődésemet. ő vitt el aztán Lendvára és a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézetbe is, ahol már akkor az esetleges ottani szakmai gyakorlatomról beszélgettem Kepe Lili igazgatóval. Valahogy minden magától ment, nem is kellett erőlködnöm. Aztán tavaly október elején felvázoltam egyik tanáromnak, dr. Gubán Pálnak is a tervemet, aki rögtön azt kérdezte, miért csak szakmai gyakorlatban gondolkodom, amikor részképzésre is mehetnék Szlovéniába, akár már a következő félévben, ösztöndíjjal. Sokat nem gondolkodtam rajta… Elkezdtük hát szervezni az utat, ami nem volt kis vállalkozás így pár hónap alatt, lévén, hogy én voltam az első az iskolánkból, aki Szlovéniát nézte ki magának úticélul. A kapcsolatot végül egy kisebb főiskolával sikerült felvenni Celjében. Február elején így nekivágtam vonattal az új életemnek. Az Ég keze lehetett valahogy a dologban, de ott helyben nem találtam szállást, így Mariborba költöztem. Itt aztán közelebb kerültem a Muravidékhez is, megismerkedtem lendvai fiatalokkal, a Maribori Magyar Kultúrklubbal, az egyetemen Kolláth Annával és a magyar tanszékével. Lendvára többször is ellátogattam már a maribori négy hónap alatt is. Mindig szeretettel fogadtak, elcsiptem a *Száll a kakukk fészkére* második bemutatóját, majd a Rembrandt-kiállítás miatt siettem a helyszínre. Ekkor szálltam meg a Cuk Borházban, ahol már első este olyan jól éreztem magam, hogy másnap ezen felbuzdulva megkérdeztem a családot, nem mehetnék-e hozzájuk gyakorlatra. Azt már előtte is tudtam, hogy a nyáron Lendvára teszem át a bázist, csak még az volt a kérdés, hogy ott pontosan hova. Aztán szép lassan minden kitisztult, a maribori négy hónap után Lendvára költöztem, újabb élet kezdődött, ezúttal három hónapra.

Mi volt a feladatod a Borházban, mivel töltötted a szabadidődet, és volt-e valamilyen esemény a három hónap alatt, amely mindenképp megemlítendő?

Mivel én voltam a Borházban az első, aki a szakmai gyakorlatát ott töltötte, lassan alakult ki, hogy mi is lesz a konkrét feladatom, míg ott leszek. Az biztos volt, hogy hétvégente besegítek a felszolgálásba, a vendégek fogadásába, rendezvények lebonyolításába. Ehhez azonban nekem igencsak fel kellett kötnöm a gatyámat, mivel borászati ismereteim nem voltak egyáltalán előtte. A család viszont ellátott egy rekesz könyvvel és magyarázattal, így beleástam magam a témába. Csakúgy, mint Lendva történetébe, hiszen a Cuk-borok némelyikéhez helyi legendák köthetők, amelyek egy részét már előtte is ismertem, de teljes képet szerettem volna kapni. Már csak azért is, mert marketinges feladatok is vártak rám, így például terveztem boros címkét, írtam borleírásokat, a jövőben más borokhoz felhasználható lendvai legendák után kutattam. Ezek mellett pedig egy kicsit bele is láthattam a Cuk család mindennapjaiba, sütöttem rétest, perecet, meggyet magoztam, néhanapján a parasztgazdaságba is ellátogattam, vagy a virágboltban segédkeztem.

Nekem ezek életre szóló élmények voltak, hiszen én amolyan tipikus városi lányként érkeztem Lendvára, és ezek a dolgok eddig kimaradtak. Eleinte féltem is attól, hogy fogadja a család a botladozásaimat, ügyetlenkedéseimet, de aztán szép lassan beállt valamiféle rendszer, a búcsúzás előtti utolsó napokat pedig még meg is könnyeztük. Addigra már a családfával is tökéletesen tisztában voltam, mert a kettős állampolgársághoz én segítettem összeszedni a megfelelő papírokat, ami a muravidékieknek egyáltalán nem egyszerű feladat, lévén, hogy a történelem borongós évei igencsak elferdítettek múltbeli adatokat. Ami a szabadidőmet illeti, úgy gondolom, azt is sikerült tanulással egybekötni. Ha nem borászati, történelmi könyveket olvastam, akkor nagyokat kirándultam. Biciklire ültem, és mentem a fejem után, minél többet szerettem volna látni a Muravidékből. A legkülönlegesebb hely nekem a pártosfalvi kastélyrom volt. Sokan sopánkodnak azon, hogy milyen állapotban van az az épület, de rám így is mély benyomást tett. Júniusban még egy-két színházi programot is elcsíptem, és hát volt néhány kedves korombeli, akik szintén nem hagyták, hogy unatkozzak. Külön köszönet a Hadik Mihály Bandnek. Néha egyfajta olaszos carpe diem hangulat kapott el, tetszett, hogy a muravidéki fiatalok szeretnek jókat enni, inni, táncolni, zenélni. Ettől is csak otthonosabban éreztem magam. Ami még nagy hatással volt rám, az a Eurodynamics program keretében Lendván megvalósuló előadás volt. Multikulturalitás a köbön, nemcsak nemzetiségek tekintetében, hanem művészetileg is. Többnyire egymás számára idegen emberek, teljesen más országokból egy hét alatt összehoztak egy igazán különleges műsort. Volt ott zene, tánc, színjátszás, képzőművészet, de egy helyen és egy időben, egy üresen álló polgári házban a Fő utcán. Ez az esemény jól visszatükrözi azt, hogy milyen sokszínű város is ez a Lendva, legalábbis annyi bizonyos, hogy a fiatalság jó úton halad, hogy ezt még inkább erősítse.

Volt-e valamilyen „törzshelyed" (szórakozóhely, vendéglő) Lendván, amelyet másoknak is tudnál ajánlani? Ha igen, mi volt ez, és miért tetszett?

Törzshelyem a Cuk Borház volt, ezt a poént nem hagyhatom ki... Tény, hogy tudom mindenkinek ajánlani, aki szereti a jó borokat, az odaadó kiszolgálást és a festői kilátást. Ezt leszámítva a Faházban jártam legtöbbször. Igazán hangulatos kis hely, hatalmas terasszal, farönkből készült asztalaival. Koncerteket is el tudtam ott csípni, amelyek igen családias légkörben teltek, hajnalig lehetett mulatozni, táncolni, muzsikálni. Az ok, ami miatt nincs olyan túl nagy választék szórakozóhelyeket illetően Lendván, az véleményem szerint a házi piknikek miatt van. A legtöbb ismerősöm ilyen kerti partikra járkált egész nyáron, amit teljesen megértek, leginkább mindenki családi házban lakik, és ott szívesen várják barátaikat egy felhőtlen szórakozással teli éjszakára. Ha étterembe mentem, a Lovski Dom mellett tettem le a voksomat, nem tudok olyan alkalmat mondani, mikor ne elégedetten mentem volna haza. Helyi specialitások, bő húsválaszték, ínyenc saláták (főleg nekem, aki itthon egyáltalán nem volt hozzászokva a salátaevéshez főétel mellé). Még talán a fagyizókat említeném meg. Amikor Lendvára költöztem, kiadták nekem a feladatot, döntsem el, hogy az „alsó" vagy a „felső" cukrászdában lehet jobb fagylaltot kapni, azt mondták, ez „létfontosságú" kérdés. Én aztán kedvem szerint jártam hol az egyikbe, hol a másikba, az előbbinél szlovénul tanítottak rendelni, az utóbbinál pedig mindig szeretettel fogadtak. Volt még egy-két kávézó, ahova rendszeresen jártam, ilyen volt a Mlincek, ahol péksütemény is járt a kávé mellé, amit rendszerint a hátsó lugasteraszon fogyasztottam el. Hallottam megjegyzést tenni helyiektől a felhozatal szűkösségére vendéglátóipari egységek tekintetében, ami tény, hogy így van. Nekem személy szerint jó érzés volt a három hónap alatt, hogy mindig a hangulatomhoz illő helyet választhattam, ott pedig rendszerint megismertek, és szívesen szolgáltak ki. A mai világban lehet, hogy ez többet ér. Inkább legyen kevesebb, de színvonalas hely, mint igénytelen kocsmák egymás hegyén-hátán.

Bementél-e a Lendvai Könyvtárba?

Könyvtárba sokat jártam, rendes tagsági kártyám is volt. Lendva múltjával és a borászattal kapcsolatban vadásztam könyvekre. Olyan is előfordult, hogy csak a Népújságot mentem be elolvasni, mert szerettem az olvasóterem hangulatát.

A szabadtéri színpadon láttál-e valamilyen filmet? Gondolom, elégedett voltál a Lendvai Könyvtár szolgáltatásaival, ha sokat jártál oda. Könnyen eligazodtál a könyvtárban? A könyvtárosok segítőkészek voltak?

Nem láttam semmilyen filmet, mert mindig úgy alakult, hogy a Borházba mentem fel akkor, de el tudom képzelni, hogy hangulatos lehetett. Azt kicsit sajnáltam, hogy magyar filmet – úgy emlékszem legalábbis – nem láttam meghirdetve. A könyvtárban el tudtam igazodni, az igaz, hogy ebben mindig segítségemre is siettek az ott dolgozók. Lehet, hogy néha egy kicsit sok is voltam... Nem tudok egyébként semmilyen negatívumot mondani. A körülményekhez képest (lévén, hogy kétnyelvű az állomány) én a „felszereltségre" sem panaszkodnék. Sőt, egy-egy kisebb könyvtár itthon is példát vehetne a lendvairól. Rendezettség, átláthatóság. Azt sajnálom, hogy nyáron nem nagyon voltak programok, azóta meg itthon olvasom a hírlevélben fájó szívvel, hogy mi az, amit kihagyok.

Gondolsz-e arra, hogy többedmagaddal vagy egy nagyobb csoporttal visszatérsz, Lendvát és környékét megmutatni, vagy akár rendszeressé tenni ilyen programokat?

Még Lendván laktam, amikor egyik kedves tanárom (Gubán Pál) a főiskoláról megkért, hogy állítsak össze programot egy esetleges tanulmányi kirándulásra a környékre. Én lelkesen neki is álltam a szervezésnek, de sajnos nem nyertük meg azt a pályázatot, ami fedezte volna legalább a költségeink egy részét, így aztán nem lett belőle semmi. Ettől függetlenül természetesen itt van a fejemben kitörölhetetlenül Lendva, és szívesen megmutatnám olyanoknak, akik érdeklődnek (amikor ott laktam, volt egy-két vendégem, őket körbe is vezettem). Viszont nagyon úgy tűnik, hogy nem mostanában fogok oda visszatérni. Eléggé felgyorsult minden, a három hónapos lendvai béke után most bedobtak itthon a mélyvízbe. Nem kizárt, hogy még visszatér az életembe, vagy én az ő életébe, de ennek nem most van itt az ideje.

Köszönöm, hogy időt szántál erre a beszélgetésre.

A Muravidék 22 szerzői

Csiba Zsolt 1961-ben született Budapesten. 1989-ben diplomázott az ELTE pszichológia szakán. 1983 óta foglalkozik színházzal és művészetpszichológiával, vesz részt művészeti csoportok munkáiban. Érdeklődési területe a valláspszichológia, misztika, jelképelemzés. Piliscsabán él.

Győrffy Sándor 1951-ben született Kapolcson. 1975 óta foglalkozik művészetekkel: kísérleti színház és film, performance, mail art, fotó, egyedi és sokszorosított grafika, festészet, szobrászat, installáció és térberendezés. Művészeti fesztiválokat szervez, katalógusokat és könyveket szerkeszt, illusztrál. Kötete: *Szekvenciák* (2007). A *Muravidék* főszerkesztője. Budapesten él.

Hanácsek Erzsébet 1948-ban született Nagybátonyban. Költő, a Rím Könyvkiadó munkatársa és a *Kelet felől* c. folyóirat szerkesztője. A *Triola* c. könyv társszerzője. Kötetei: *Csillagtaposó* (2005), *Békák szemén innen, virágokon túl* (2007). Budapesten, Tokajban és Nagybátonyban él.

Horváth Ödön 1938-ban született Budapesten. Költő, műfordító. Az Amszterdami Teológiai Főiskolán szerzett hittantanári diplomát 1981-ben. A Kismarosi Teleház Alapítvány vezetője. Műveit folyóiratokban *(Vigilia, 2000, Kapu)* és a *Dunakanyar költészete* c. antológiákban közölte. Kötetei: *Léggömbről a táj* (2006), *Az örök idő nyomában* (2011), *'56 Rekviem* (2012). Kismaroson él.

Lakatos Mihály 1964-ben született Székelyudvarhelyen. 1995-ben diplomázott a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, magyar–francia szakon, 1998-ban doktorált magyar irodalom szakon. Magyarország sepsiszentgyörgyi Kulturális Központjának az igazgatója. Író, költő, műfordító. Nyolc kötete jelent meg, legutóbb: *Bolhaszerenád* (2010), *Etimo apó csodálatos meséi* (2012). Sepsiszentgyörgyön él.

Madár János 1948-ban született Balkányban. Pro Civitatae- és Váci Mihály-díjas író, költő. A Rím Könyvkiadó vezetője, a *Kelet Felől* c. folyóirat főszerkesztője. A Váci Mihály Irodalmi Kör és a Szabolcsi Írótábor vezetője. Hat kötete jelent meg. Legutóbb: *Gyanútlan világ* (2007), *Hullong az idő* (2008), *Gyöngyök lélegzete* (2010). A *Muravidék* szerkesztője. Tokajban és Budapesten él.

Mayer Erzsébet 1951 ben született Tapolcán. 1974-ben diplomázott az ELTE Bölcsészettudományi Karán. Egyetemi oktató. Érdeklődési területe a tudomány és a művészetek kapcsolata, a geometriai formák jelentéshordozó szerepe. Legutóbbi kötetei: *József Attila-legendárium (narratívák)* (2005), *A féltékenység zöldszemű szörnye* (2007), *Zeusz, az alfahím* (2010). Budapesten él.

Medvigy Endre 1948-ban született Budapesten. Az ELTE Jogi Karán 1977-ben diplomázott. Irodalomkutató, szerkesztő. Fö kutatási területe a népi írók munkássága. Sinka István életművének legjobb ismerője. 40 könyvet szerkesztett és látott el értelmező elő- vagy utószóval. Legfontosabbak a Sinka István kötetek és Nyirő József életműsorozatának szerkesztései. Budapesten él.

Mohai Marietta 1991-ben született Székesfehérváron. Korán kapcsolatba került a művészetekel. A bodajki Hang-Szín-Tér Művészeti Szakközépiskolában tanult. Jelenleg a budapesti Edutus Főiskola negyedéves hallgatója turizmus szakon. Budapesten él.

Mohácsi László 1956 -ban született Nyíregyházán. A Debreceni Református Theologiai Akadémián 1985-ben diplomázott. 2004-ig gyülekezeti lelkipásztor, majd öt évig Debrecen-Józsán hitoktató-lelkipásztor. Irásai hazai és nemzetközi egyházi és világi folyóiratokban jelennek meg. Debrecen-Józsán él.

Novák Imre 1953-ban született Veszprémben. 2005-ban diplomázott az ELTE pedagógia szakán. Pedagógiai szakértő, kiadványok írója és szerkesztője, az *Új Katedra* munkatársa. Szakmai cikkei, recenziói, kritikái, publicisztikái és versei szakmai folyóiratokban jelennek meg. Kötete (Czirfusz Györggyel és Ghyczy Györggyel): *Vágy, világ, formák* (1988). Budapesten él.

Oláh András 1959-ben született Hajdúnánáson. 1982-ben a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola, 1988-ban a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar–történelem szakán diplomázott. Költő, drámaíró, a *Partium* irodalmi és művészeti folyóirat főmunkatársa. 14 kötete jelent meg , legutóbb: *Anyagfáradtság* (2010), *Idegen test* (2013). Mátészalkán él.

Pécsi Sándor 1960-ban született Budapesten. A Tan Kapuja Buddhista Főiskolán folytatott tanulmányokat. Gépészeti technikumot végzett. Költő, író, népi iparművész, fafaragó. Írásaiban kultúrtörténeti kérdések, művek valamint keleti vallások elemzésével foglalkozik. Kötete: *Tudóspásztor* (2012). Budapesten él.

Pődör György 1948-ban született Vasszilágyon. 1973 -ban mérnök–tanár szakon diplomázott a Budapesti Műszaki Egyetemen. Kötetei: *Szélmalomvető* (1985), *Pecsétek feltörése* (1991), *Zodiákus* (2008), *Ítéletidő* (2013). Vasszécsenyben él.

Rentsch Piroska 1950-ben született Püspökladányban. Költő, író. 1969-ben általános egészségügyi szakon végzett a budapesti Balassa János Egészségügyi Szakiskolában. Tíz kötete jelent meg, legutóbb: *Adni szeretnék* (2013). Hosszú ideig Németországban élt, néhány éve hazatelepedett Magyarországra. Budapesten él.

Ruda Gábor 1953-ban született Budapesten. 1981-ben az ELTE-n középiskolai tanári, 1993-ban a berlini FU-n neveléstudományi diplomát szerzett. Kísérleti- és dokumentumfilmeket, fényképeket készít. Kisebbségkutató, tanulmányok szerzője, többnyelvű tanulmánykötetek, a *Muravidék* és az *Átkelő* folyóirat szerkesztője. A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület elnöke. Pilisvörösváron él.

Tátyi Tibor 1973-ban született Érsekújváron. Magyartörténelem szakos tanár, 1996-ban diplomázott a brünni Masaryk Egyetem magyar–történelem szakán, 2002-ben ugyanott bölcsészdoktori címet szerzett. Irodalomtörténész, szerkesztő, fordító, újságíró. Az *Átkelő* munkatársa, az *Esztergom és Vidéke* internetes újság szerkesztője. Párkányban él.

Végh Éva 1955-ben született Budapesten. 1977-ben az egri Tanárképző Főiskola rajz–biológia szakán, 1985-ben a Magyar Képzőművészeti Főiskola festő szakán diplomázott. Tanársegédként az esztergomi Vitéz János Tanítóképző Főiskolán dolgozott, jelenleg alkalmazott grafikus. Festő, grafikus, de készít selyem- és tűzzománc képeket is. Dorogon él.

Wehner Tibor 1948-ban született Sopronban. 1982-ben diplomázott az Eötvös Loránd Tudományegyetem művészettörténet szakán. Szakterülete a XX. századi és a kortárs magyar művészet. Író, az *Új Forrás* és a *Napút* szerkesztője, Legutóbbi kötetei: *A modern magyar szobrászat 1945–2010* (2010), *T. Doromby Mária* (2012), *Kő Pál, magyar szobrász* (2012), *Tapló. Kíméletlen Művészeti Napló 1996–2006* (2013). Budapesten él

Wernke Bernát 1954-ben született Pincehelyen. Költő, irodalomszervező. Korábban színjátszással foglalkozott. Eddig nyolc kötete jelent meg, legutóbb: *Folyón túl, valahol...*(2007), *...és az elkésettekre is újra-újra vár* (2011). *Egy tékozló ifjú levelei* (2012), *Ketten szólnak* (2013). A *Muravidék* szerkesztője és az *Átkelő* munkatársa. Berlinben és Esztergomban él.

TARTALOMJEGYZÉK

		oldal
Győrffy Sándor	Aranyszemfedő alatt a szikla	3
Horváth Ödön	Messiás	4
Medvigy Endre	Egy Magyar Örökség díjra méltó székely író: Nyirő József	7
Wehner Tibor	Szabad szárnyalás, logikus építkezés	10
Madár János	Megroppant ágak, Hitek alkonya	12
Pécsi Sándor	Félelmes föld apostola: Nyirő József	14
Rentsch Piroska	Uram, Védjegy	19
Lakatos Mihály	Csillaghullás és feltámadás	20
Oláh András	Kevés, Megérteni képtelen	28
	Túlélni minden éjszakát, Félelemmel	29
Tátyi Tibor	Néma küzdelem	30
Hanácsek Erzsébet	Tankák	33
Madár János	Közelítések Nyirő József költészetéhez	34
Pődör György	Sztalagmit, Folyó és cintányér	
	Csontlátomások idején	37
Mohácsi László	A székely apostol	38
Novák Imre	Haikuk	40
Mayer Erzsébet	Az átkelés misztériuma	42
Wernke Bermát	Tömegülten légből, Nyár Helembán	46
	Telepedőbe rándul, Ráütő borítással	47
Csiba Zsolt	Az útvesztőről és a kiútról...	48
Mayer Erzsébet	Szoborba és szavakba öntve	55
Horváth Ödön	Elér az ősz, Fagy, Őszi kóborlás	
	Temető lombjai alatt	58
	Megjött az ősz, Őszi ásás után, Milyen idő	
	Ha itt az ősz	59
Ruda Gábor	Gondolatok a muravidéki magyarokról	60
Novák Imre	Az ősi hitvilág költője	62
Ruda Gábor	Szakmai gyakorlat a szlovéniai Muravidéken	65
A Muravidék 22 szerzői		68

KÉPJEGYZÉK

		oldal
Végh Éva	Vízió 1	6
	Térélmény 1	9
	Vízió 2	11
	Metamorfózis 1	13
	Rész és egész 1	15
	Rész és egész 2	17
	A kerítés mögött	18
	Találkozás	19
	Kantáta 2	21
	Kantáta 3	23
	Kantáta 4	25
	Kantáta 5	27
	Elégia 2	28
	Elégia 3	29
	Formabontás 1	31
	Elégia 1	33
	Jégfák	35
	Egyedül	36
	Jégfüvek	37
	Világfa	39
	Szakadék	41
	Térélmény 2	43
	Térélmény 3	44
	Formabontás 1	45
	A gondolat	46
	Szimbólum	47
	Formabontás	51
	Térélmény 4	53
Török Richárd	István király	56
Végh Éva	Formabontás 2	57
	Térélmény 5	61
	Metamorfózis 2	64
	Térélmény 6	67
	Éjszakai fényben	69

MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA

A kiadvány megjelenését
a Magyar Művészeti Akadémia
támogatta.

További támogatások:
magánszemélyek adományai és személyi jövedelemadójuk 1 %-a

A kiadvány szerzői elérhetőek a szerkesztőség címén

MBKKE MURAVIDÉK BARÁTI KÖR KULTURÁLIS EGYESÜLET

Muravidék

kulturális folyóirat

Főszerkesztő: Győrffy Sándor
Szerkesztők: Madár János, Novotny Tihamér, Ruda Gábor, Wernke Bernát

Korrektor: Keszthelyi Imre

A borító Végh Éva művének
felhasználásával készült

Nyomdai előkészítés: Németh Csongor
Nyomdai kivitelezés: Pannónia Nyomda Kft., Budapest
Példányszám: 500

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE)
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8., e-mail: muravidek@freemail.hu

ISSN 1419-0613